

De buurt als brug...

... naar meer betrokkenheid

*Onderzoek naar de mogelijke werking van buurtcontracten in
de gemeente Vlaardingen*

Pieter Eikelenboom

Jan de Vos

Scriptiebegeleider:

Dr. Peter Marks

Afstudeeropdracht
Masteropleiding Bestuurskunde
Erasmus Universiteit, Rotterdam

Voorwoord

Voorliggende scriptie, ter afronding van onze studie Bestuurskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, is in meerdere opzichten een ontmoeting van 'werelden'.

Het initiatief werd zo'n anderhalf jaar geleden genomen toen ondergetekenden elkaar – in een heel ander verband – tegen het lijf liepen en over en weer informeerden naar de afronding van beider (deeltijd-)studie Bestuurskunde. Al snel bleek dat we ons in hetzelfde stadium bevonden, namelijk het afstudeertraject. Omdat bekend was dat vanuit de faculteit een gezamenlijk afstuderen werd gestimuleerd, besloten we van deze optie gebruik te maken. Het feit dat in een eerder stadium was gekozen voor verschillende studievarianten (Pieter voor 'Beleid & Politiek' en Jan voor 'Publiek Private Bedrijfsvoering') bleek gelukkig geen probleem; het bood wellicht zelfs extra mogelijkheden.

Gekozen werd om voor de Gemeente Vlaardingen een onderzoek te gaan doen naar de mogelijke werking van buurtcontracten binnen deze gemeente. Ook hier raakten twee 'werelden' elkaar namelijk de meer sociale kant waarbij zaken als 'civil society', 'sociale cohesie' en 'burgerschap' een belangrijke rol spelen en de meer zakelijke kant met aspecten als 'contractmanagement', 'resultaatgerichtheid' en 'beslissingsbevoegdheid'. Juist deze twee dimensies maakten het voor ons boeiend om aan dit onderzoek te werken.

Voor zijn inhoudelijke ondersteuning willen we onze scriptiebegeleider Dr. Peter Marks bedanken. Met name zijn uitdagende wijze van becommentariëren heeft ons de nodige inzichten bijgebracht. Daarnaast bedanken we de concernstaf van de Gemeente Vlaardingen voor de geboden mogelijkheid om op deze wijze onze studie af te ronden. Tenslotte bedanken we Margret en Natascha voor de nodige secretariële ondersteuning.

Pieter Eikelenboom

Jan de Vos

Juli 2008

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inhoudsopgave	3
Inleidend Deel	6
1 Burger en overheid: een gedwongen tandem	7
1.1 Inleiding: de kloof tussen burger en overheid	7
1.2 Is de kloof een probleem?.....	8
1.3 Kent ook Vlaardingen een kloof?.....	8
1.4 Vlaardings antwoord op herstel van vertrouwen: wijkgericht werken	8
1.5 Een stap verder: buurtcontracten	9
Theoretisch deel	12
2 Buurten: bewoners, betrokkenheid, beleid en bevoegdheden	13
2.1 Inleiding	13
2.2 De buurt als sociale omgeving	14
2.2.1 Sociale netwerken en moderniteit	14
2.2.2 Gemeinschaft en Gesellschaft	15
2.2.3 Vier typen bewoners.....	16
2.2.4 Civil society	17
2.2.5 Drie dimensies van burgerschap	17
2.3 Betrokkenheid en participatie vergroten volgens de ABCD-methode.....	18
2.3.1 Uitgangspunten	19
2.3.2 Aanpak	20
2.3.3 De oorsprong van de ABCD-methode.....	22
2.3.4 De mogelijkheden in Nederland	23
2.4 Principaal-agenttheorie.....	24
2.5 Sturingstheorieën van de overheid.....	25
2.5.1 New Public Management.....	26
2.5.2 Corporate - en Government Governance	28
2.6 Koppelings- en analysemodel	30

3	Methodologie	36
3.1	Inleiding	36
3.2	Type onderzoek	36
3.3	Methoden van onderzoek	36
3.4	Indicatoren	37
	Empirisch deel	40
4	Buurtcontracten: de praktijk in Vlaardingen, Heemskerk en Delft	41
4.1	Inleiding	41
4.2	Wijkgericht werken in de Westwijk, Vlaardingen	42
4.2.1	De Gemeente Vlaardingen	42
4.2.2	De Westwijk in Vlaardingen	43
4.2.3	Wijkgericht werken in Vlaardingen	44
4.2.4	Bewonersorganisaties en –initiatieven, Vlaardingen	47
4.2.5	Samenwerking gemeente – bewoners, Vlaardingen	48
4.2.6	Samenwerking met derden partijen, Vlaardingen	49
4.3	Wijkgericht werken in Zuidbroek-Oosterwijk, Heemskerk	51
4.3.1	De Gemeente Heemskerk	51
4.3.2	Wijkgericht werken in Heemskerk	52
4.3.3	Bewonersorganisaties en –initiatieven, Heemskerk	54
4.3.4	Samenwerking gemeente – bewoners, Heemskerk	55
4.3.5	Samenwerking met derden partijen, Heemskerk	57
4.4	Wijkgericht werken in Hof van Delft/Voordijkshoorn, Delft	58
4.4.1	De Gemeente Delft	58
4.4.2	Wijkgericht werken in Delft	59
4.4.3	Bewonersorganisaties en –initiatieven, Delft	65
4.4.4	Samenwerking gemeente – bewoners, Delft	65
4.4.5	Samenwerking met derden partijen, Delft	66
5	Bril over de empirie: een analyse van de feiten	68
5.1	Inleiding	68
5.2	Analyse Vlaardingen (Westwijk)	68
5.2.1	De Westwijk als sociale constructie	68
5.2.2	Betrokkenheid van bewoners	70
5.2.3	Overdracht van beslissingsbevoegdheid	71
5.2.4	Gehanteerde sturingstheorie	72
5.2.5	Conclusies Vlaardingen	75
5.3	Analyse Heemskerk (Zuidbroek-Oosterwijk)	77
5.3.1	Zuidbroek-Oosterwijk als sociale constructie	77
5.3.2	Betrokkenheid van bewoners	78
5.3.3	Overdracht van beslissingsbevoegdheid	79
5.3.4	Gehanteerde sturingstheorie	80
5.3.5	Conclusies Heemskerk	82
5.4	Analyse Delft (Hof van Delft - Voordijkshoorn)	84

5.4.1 Hof van Delft – Voordijkshoorn als sociale constructie.....	84
5.4.2 Betrokkenheid van de bewoners	84
5.4.3 Overdracht van beslissingsbevoegdheid.....	85
5.4.4 Gehanteerde sturingstheorie	87
5.4.5 Conclusies Delft	89
5.5 De conclusies uit Vlaardingen, Heemskerk en Delft vergeleken	91
Resumerend deel.....	95
6 Afsluitend: algemene conclusies	96
6.1 Conclusies.....	96
6.2 Aanbevelingen.....	99
Bronnen.....	102
Bijlagen	104
A.1 Lijst met geïnterviewde personen	105
A.2 Vragen interviews	106
A.3 Indicatorenschema.....	108

Buurtbrunch werpt al direct de vruchten af

VLAARDINGEN

Een brunch om de wijkbewoners met elkaar in contact te brengen en te informeren over te ontplooiende activiteiten in de buurt. Het idee, dat zaterdag in de Vlaardingse Westwijk gestalte kreeg, is goed aangevallen. Er komt een vervolg.

Aanvankelijk neemsters que Roest koffie in h maar uite nog goed pand aan na een tu

West op z'n best

Ook Sinterklaas moet weer de Westwijk in

Op 11 november houdt 'West op z'n best' een lampeninspanning door de wijk. Het wordt de derde editie. Verder is het de bedoeling dat Sinterklaas weer de Westwijk in komt. Sinterklaas reed vroeger de wijk in en kindertel Marjo Bazuin. Maar aan die intocht kwam een einde. „De winkeliersvereniging was zo gekrompen, dat het niet meer was op te brengen,”

weet Bazuin. Nu moet de Sint terugkomen, met een Zwarte Pieten toekerstak. Tienesgroep de fakkel verzorgt de voorstelling. Verder hebben oude bewoners aangegeven behoefte te hebben aan een lichtte. Bewoners betrokken in de wijk blijft een langte klus. „Het is echt geen verplichting om meteen actief te worden. Een kezer moe helpen kan ook,” verzekert Bazuin. „Je ontmoet

leuke mensen en wordt er zelf ook wijzer van,” vertelt ze enthousiast. De gemeente weet 'West op z'n best' ook te vinden. De vereniging wordt betrokken bij schouwen en de plaatsing van het geluidsscherm langs de rijksweg. Ook op het gebied van plannen wordt de vereniging geïnformeerd. „We worden betrokken en informeren de achterban.”

zijn we ontzettend bovendien al geluide bijeenkomsten met koffie of muetret is de brunch vest op z'n best is ns credo.”

IMAGOPROBLEEM

Waterweg Wonen aan de slag in de Westwijk

HJALMAR TEUNISSEN
VLAARDINGEN

De Westwijk is veel in het nrl zijn nu niet d je gras als wijk leest. Diepteging van sigenen een en een echt lichte dag door je dreigt met een v

„Het is heel vervre denden,” zegt le manager/estha Waterweg. W. voor het imago van de West- land gras ander moes gebouwd.”

Tech benadrukt ze dat de West- is om te wonen. „Ik heb in allerlei wijkten gewerkt, maar ik vind de Westwijk fantastisch. Veel gras, water, gevarieerde woningen; dat is de kracht van de wijk. Als je hier woont, wil je nooit meer weg. Zes- gen veel bewoners.”

Sinds anderhalf jaar bestreft Waterweg Wonen, in samenwerking met de gemeente en de politie, extra

Als je hier in de Westwijk woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.

WESTWIJK Bewoners willen oude wijkgevoel terugkrijgen

TATIANA WATERINK
VLAARDINGEN

'We willen laten zien dat de wijk leuk is'

Breek: „De eerste ronde is bijzonder goed verlopen. Er zaten vrouwen bij die dertig jaar niet buiten de deur waren geweest.”

Daarnaast is er onlangs een glossy voor de bewoners van de Westwijk verspreid. „Onderfussen bij de buren' Breek: „We willen ook laten zien dat wonen in de Westwijk leuk is. Het zijn bijzondere verhalen van gewone mensen uit de Westwijk.”

nen Immezo. „Een gesprek je elkaar ook makkelijk aan op gedrag, luidt het principe. „Het bevordert de sociale cohesie,” zeggen de twee.

„Elkaar gedag zeggen en je thuis voelen in de wijk,” voegt Marjo Bazuin er aan toe. „Daar draait het om.” Als volgende activiteit die ze organiseren, staat het Wijkboonfeest

We bereiken de mensen wel, maar het is een kwestie van volhouden.

op het programma. Thema van dat feest is de Kattenbaker, gebaseerd op een oud Vlaardings verhaal. Voor de bewoners is er op die dag een puzzel- „Mag van

Verder gaan cliënten van Stichting Ipe de Westwijk in op zoek naar zwaartvul. Breek: „De ploeg is bijzonder enthousiast. Je ziet het ook echt heel erg als ze zijn langs geweest; de wijkmeester krijgt nu meer de tijd om de portieken door te lopen. De bewoners zijn er trots op en Ipe ook. We kijken nu of we het kunnen uitbreiden naar andere wijken.”

Je actieve woners te hebben de dames van uitzend- ders deur aan deur verspreid. Het fe- verde ze slechts twintig reacties op. „Dat is heel erg weinig,” verrucht Marjo Bazuin. Maar ze wordt er niet door ontmoedigd. „De reacties op de brunch waren zo positief. Men- men waren heel erg enthousiast,” vertelt Bazuin. In dat stimuleert het tweetal. Een andere doelgroep in de wijk die moeilijk is te bereiken, zijn de allochtone bewoners. „Het ont- tact leggen we via de activiteiten voor kinderen. In hun kielzog krijg je de ouders mee,” zegt Minnieque Roest. Zo leren ze veel van en overel-kaar. Dat draagt ook weer bij aan de onderlinge verstandhouding.

1 Burger en overheid: een gedwongen tandem

1.1 Inleiding: de kloof tussen burger en overheid

Burgers en overheid hebben dag in dag uit met elkaar te maken. Voor een paspoort, een rijbewijs of een uitkering moet je bij de overheid aankloppen. In onze maatschappij is de relatie tussen burgers en overheid sterk ingebed en verankerd door wetgeving; er is -in ieder geval voor de burger- bijna geen ontkomen aan.

Namen wij dit gegeven vroeger als vanzelfsprekend aan, tegenwoordig wordt de min of meer 'gedwongen' relatie tussen burger en overheid vol overgave belicht, bediscussieerd en bekritiseerd. De overheid als hoeder van het goede is een lang achterhaald beeld en burgers nemen een steeds kritischer houding aan ten opzichte van die overheid. Als redenen daarvoor worden vaak genoemd het feit dat burgers mondiger zijn, hoger zijn opgeleid en een hoger niveau van welvaart kennen dan ooit tevoren. Burgers stellen vanuit die veranderde positie ook steeds hogere eisen aan dienstverlening, toegankelijkheid, herkenbaarheid en bejegening. Overheden worden daarbij vaker beoordeeld op basis van private criteria, waaraan zij door hun karakter nooit zullen kunnen voldoen: een kloof is de afgelopen decennia geboren!

Hoewel het woord 'kloof' te pas en vooral ook te onpas wordt gebruikt, blijkt uit onderzoek dat er sprake is van een steeds lossere relatie tussen burger en overheid. Zowel de waardering voor als het vertrouwen in de Nederlandse overheid neemt de laatste jaren steeds verder af. In 2000 vond nog 65% van de bevolking dat de overheid als geheel het goed doet, in 2004 stemt nog slechts 37% in met die stelling. Het vertrouwen in de Nederlandse regering daalt in diezelfde periode van 64% naar 38% (S.C.P., 2005, pp. 344, 353). Een andere indicator voor vertrouwen in de overheid is de kijk van burgers op politiek en op politici. In 2006 is 90% van de ondervraagde Nederlanders van mening dat politici tegen beter weten in meer beloven dan ze kunnen

waarmaken en stelt 40% dat ministers en staatssecretarissen vooral uit zijn op eigenbelang. Dit laatste percentage is hoger dan ooit tevoren (S.C.P., 2005, p.76).

1.2 Is de kloof een probleem?

Net zoals in een huwelijk vertrouwen de basis vormt voor een bestendige relatie, zo geldt dat ook voor de (politiek-maatschappelijke) relatie tussen burger en overheid. Slechts bij voldoende wederzijds vertrouwen, kan de relatie standhouden en zich verder ontplooiën. Indien een van beide huwelijkspartners zich niet meer herkent in de eens zo sterke, krachtige partner of daar -door omstandigheden en ontwikkelingen- andere eisen aan stelt, loopt de relatie stuk. Tenzij er een wonderbaarlijke aanpassing van gedrag en gewoonten plaatsvindt.

De Nationale Conventie, het door de regering ingestelde orgaan dat tot taak heeft voorstellen te formuleren voor de inrichting van het nationale politieke bestel die kunnen bijdragen aan herstel van vertrouwen tussen burger en politiek, vat het probleem van de kloof tussen burger en politiek als volgt samen: "Sinds 2001 kennen we in Nederland een periode waarin het vertrouwen in de politiek zichtbaar is teruggelopen. Dat is zorgelijk, want de notie van democratie veronderstelt vertrouwen van de bevolking in de politiek en daarmee herkenning van de kiezer in de gekozenen." (Nationale-Conventie, 2006)

1.3 Kent ook Vlaardingen een kloof?

Ook de gemeente Vlaardingen heeft zich, zoals bijna alle Nederlandse gemeenten, gebogen over het probleem van de toenemende verwijdering tussen de burger en het lokale bestuur. Die kloof is in de praktijk zichtbaar in een toenemende kritiek op bestuur, politiek en ambtelijke organisatie en het ontstaan van tegenbewegingen. Ook de opkomstcijfers bij de gemeenteraadsverkiezingen, een andere indicator van discrepantie tussen burger en overheid, zijn niet bemoedigend en liggen de laatste jaren structureel onder het gemiddelde (Vlaardingen 1998: 56,0%, gemiddeld: 58,9%; Vlaardingen 2002: 52,2%, gemiddeld: 57,7%; Vlaardingen 2006: 56,0%, gemiddeld: 58,6%).

1.4 Vlaardings antwoord op herstel van vertrouwen: wijkgericht werken

Een populair instrument om meer toenadering tot de burger te zoeken is het zogenoemde 'wijkgericht werken', dat bij veel gemeenten zijn intrede deed in de jaren '90.

Hoewel wijkgericht werken veel varianten kent, onderscheidt het LPB, het Platform Voor Wijkgericht Werken, enkele basiskenmerken: verbetering van de directe leefomgeving in samenwerking met de burgers, een integrale aanpak van problemen op een overzichtelijk en werkbaar niveau en het snel en zichtbaar resultaten behalen om daarmee de kloof tussen de burger en de lokale overheid te verkleinen (LPB, 2007).

Hoewel deze werkwijze zeker vruchten heeft afgeworpen, is er de laatste jaren toch een tendens tot intensivering van wijkgericht werken in Vlaardingen waar te nemen. Het in 2006 aangetreden college van burgemeester en wethouders besloot tot het geven van een extra impuls.

Het Coalitieakkoord 2006-2010 vermeldt: "De afstand tussen burgers en overheid moet worden verkleind en het vertrouwen in die overheid moet worden teruggewonnen. Wij menen dat de kwaliteit van de besluitvorming en het uiteindelijke resultaat wordt verhoogd door bewoners, instellingen en bedrijven structureel en vroegtijdig bij planvorming te betrekken. De nadruk op een externe oriëntatie vereist een bijbehorende organisatiecultuur, die via wijkgericht werken is ingezet. Het gaat om een andere manier van denken en doen, met een sterk accent op de vraaglogica van de burger." (Gemeente-Vlaardingen, 2006, p. 4)

Naast het dagelijks bestuur zet ook de Vlaardingse gemeenteraad zwaar in op wijkgericht werken. Hij organiseert oriënterende raadsvergaderingen over het onderwerp en levert structureel deelnemers aan leefbaarheidsoverleggen in de wijken. Met regelmaat wordt de ambtelijke organisatie gevraagd om maatregelen te treffen die de invloed op en inbreng van bewoners bij het gemeentelijke beleid kunnen waarborgen.

Gezien de sterke politiek-bestuurlijke druk op wijkgericht werken en een (relatieve) ontevredenheid over de effectiviteit van de huidige werkwijze, bereidt het Vlaardingse college een bestuursopdracht 'Verbetering wijkgericht werken' voor. Het accent ligt daarin op onderzoek naar de mogelijkheid om dienstverlening nog meer en nog dichter bij de burger te organiseren.

1.5 Een stap verder: buurtcontracten

Zoals gezegd, zijn met het traditionele wijkgericht werken resultaten geboekt, maar heimelijk kijkt ook de gemeente Vlaardingen verder.

Wijkservicepunten, met een structurele bezetting van gemeentelijke medewerkers met bevoegdheden en medewerkers van andere maatschappelijke instellingen, zijn daarvan een voorbeeld.

Nog een stap verder gaan buurtcontracten, contracten tussen (in ieder geval) gemeente en bewoners met concrete afspraken over de prestaties die de contractpartijen in een bepaalde periode zullen leveren. Werken met een buurtcontract is een nieuwe manier om burgers meer te betrekken bij hun directe woon- en leefomgeving. Voor gemeenten is het een belangrijk instrument om de behoeften onder bewoners te peilen en het draagvlak voor beleid, gericht op leefbaarheid, veiligheid en de inrichting van de woon- en leefomgeving, te vergroten. De prestatieverplichtingen worden samen met de bewoners binnen de looptijd van het contract ook gegarandeerd in daden omgezet. Dit is typerend voor de huidige ontwikkeling in het openbaar bestuur die zich voltrekt van de (relatieve) vrijblijvendheid van het traditionele wijkgericht werken tot de meer zakelijke inslag van wederzijdse contractuele verplichtingen. Afspraak is afspraak!

Aan de basis van dit onderzoek ligt de vraag van de gemeente Vlaardingen om te bezien in hoeverre en onder welke voorwaarden buurtcontracten ook in Vlaardingen zouden kunnen werken. Daartoe hebben wij de werking van buurtcontracten in de praktijk onderzocht, waarbij dieper is ingegaan op de factoren die van invloed zijn op de werking van een buurtcontract.

De resultaten van het onderzoek kunnen in de eerste plaats dienen voor de opdrachtgever, de gemeente Vlaardingen, en voorts voor andere gemeenten die deze specifieke methode van wijkgericht werken willen invoeren.

Doelstelling van het onderzoek

De doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de werking van buurtcontracten en het onderzoeken van de factoren die van invloed zijn op het functioneren ervan. Aan de hand daarvan wordt geconcludeerd welke factoren noodzakelijk zijn voor een goede werking van buurtcontracten in gemeenten in het algemeen en in de gemeente Vlaardingen in het bijzonder.

Centrale vraagstelling

Gezien de doelstelling van het onderzoek is de centrale onderzoeksvraag als volgt geformuleerd:

Welke factoren zijn van invloed op het functioneren van buurtcontracten en welke daarvan zijn bepalend voor een goede werking van buurtcontracten in de gemeente Vlaardingen?

Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn drie deelvragen gesteld:

a. Wat is een buurtcontract?

Deze vraag heeft tot doel om het centrale begrip uit het onderzoek duidelijk te maken en af te bakenen.

b. Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van een buurtcontract?

Om een goede inschatting te kunnen maken van de toepasbaarheid van buurtcontracten, is het van belang de procesmatige en organisatorische factoren voor een goede werking ervan te determineren.

c. Wat kan je als gemeente binnen een buurtcontract overlaten aan burgers?

Naast een bepaalde beleidsvrijheid, hebben gemeenten wettelijke taken en bevoegdheden. De gemeente is in veel gevallen verplicht om die taken zelf uit te voeren, waardoor deze zich niet lenen om met een buurtcontract 'uit te besteden' aan bewoners. Aan de andere kant is het voor te stellen dat gemeenten bepaalde taken ook om niet-formele redenen niet in een buurtcontract wensen te regelen. Te denken is hierbij aan politiek gevoelige kwesties.

Buurtbrunch werpt al direct de vruchten af

VLAARDINGEN

Een brunch om de wijkbewoners met elkaar in contact te brengen en te informeren over te ontplooiende activiteiten in de buurt. Het idee, dat zaterdag in de Vlaardingse Westwijk gestalte kreeg, is goed aangeslagen. Er komt een vervolg.

Aanvankelijk neemsters que Roest koffie in h maar uite nog goed pand aan na een tu

West op z'n best

Ook Sinterklaas moet weer de Westwijk in

Op 11 november houdt 'West op z'n best' een lampenontsteking door de wijk. Het wordt de derde editie. Verder is het de bedoeling dat Sinterklaas weer de Westwijk in komt. Sint Nicolaas reed vroeger de wijk in en kinderen konden met hem op de foto. Vertelt Marjo Bazuin. Maar aan die intocht kwam een einde. „De winkeliersvereniging was zo gestrompen, dat het niet meer was op te brengen,”

weet Bazuin. Nu moet de Sint terugkomen, met een Zwarte Pieten (comestiek). Tonesgroep de Falkel verzorgt de voorstelling. Verder hebben oudere bewoners aangegeven behoefte te hebben aan een fijnter. Bewoners betrokken in de wijk blijft een langte klak. „Het is echt geen verplichting om meteen actief te worden. Een keer meehelpen kan ook,” verzekert Bazuin. „Je ontmoet

leuke mensen en wordt er zelf ook wijzer van,” vertelt ze enthousiast. De gemeente weet 'West op z'n best' ook te vinden. De vereniging wordt betrokken bij schouwen, en de plaatsing van het geluidsoverhoersysteem langs de rijksweg. Ook op het gebied van plannen wordt de vereniging geïnformeerd. „We worden betrokken en informeren de achterban.”

ijn we ontzettend bovenhalen al geluidse bijeenkomsten met koffie of brunch. Vest op z'n best! is ns credo.”

IMAGOPROBLEEM

Waterweg Wonen aan de slag in de Westwijk

HJALMAR TEUNISSEN
VLAARDINGEN

De Westwijk is veel in het nieuws nu niet of je gras als wijk leest. Dichtbij vlieg van signeren en een echt lichte dag door je dreigt met een v

„Het is heel vervuld,” zegt Ir mantager intha Waterweg. W

Tech benadrukt ze dat de Westwijk helemaal geen verkeerde plek is om te wonen. „Ik heb in allerlei wijken gewerkt, maar ik vind de Westwijk fantastisch. Veel groen, water, gezellige woningen, dat is de kern van de wijk. Als je hier woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.”

Sinds anderhalf jaar besteedt Waterweg Wonen, in samenwerking met de gemeente en de politie, extra

Als je hier in de Westwijk woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.

We willen laten zien dat de wijk leuk is'

Waterweg Wonen heeft een map vol met leefbaarheidsprojecten. Baklig Doel! bijvoorbeeld van kunstenaar Miriam Reeders: koffie drinken op een plek of instelling in de Westwijk waar veel bewoners voorbij lopen omdat ze niet eens wisten dat het bestond. Een ander voorbeeld is 'Aan de hand van oude meesters', een project van Esther Didden: allchitone en autochtone vrouwen maken samen sieraden.

verdoegen is. De... jonge gezinnen in dat woongebied... zorgt voor drukke bewoning, dus ook voor meer overlast. De doorstrom in de datwooning is ook heel snel. Tegelijkertijd hebben we veel nieuwe huizen die al vijftig jaar in de Westwijk wonen.”

Verder houden we erin in de twee jaar een leefbaarheidsaantal waarmee we de bewoners vrijzet wat ze van hun wijk vinden, dat is voor ons heel belangrijk. Dit jaar is dat ook gemiddeld aan mensen met een eigen huis.

Daarnaast is Waterweg Wonen lang begonnen met het profetancjeel Thuis in de Westwijk. Een aantal aspirant-huizen van de hoogbouwwoonwonen van Waterweg Wonen zijn in hun oude huis al opgezicht door een medeewerker. Die over het Westwijkregels zoals 'vullis

WESTWIJK

Bewoners willen oude wijkgevoel terugkrijgen

TATIANA WATERINK
VLAARDINGEN

op het programma. Thema van dat feest is de Kattenkerk gebaseerd op een oud Vlaardings verhaal. Voor bewoners is er op die dag een puzzel van

„De eerste ronde is bijzonder goed verlopen. Er zaten vrouwen bij die dertig jaar niet buiten de deur waren geweest.”

Daarnaast is er onlangs een glossy voor de bewoners van de Westwijk verspreid. „Onderfussen bij de buren”, Breek. „We willen ook laten zien dat bewoners verhalen van gewone mensen uit de Westwijk.”

nen. Immeus... spreke je elkaar ook makkelijkker aan op gedrag. Iudt het principe. „Het bevordert de sociale cohesie,” zeggen de twee.

„Elkaar gedag zeggen en je thuis voelen in de wijk,” voegt Marjo Bazuin er aan toe. „Daar draait het om.” Als volgende activiteit die ze organiseren staat het Wijkboonfeest

We bereiken de mensen wel, maar het is een kwestie van volhouden.

Verder gaan cliënten van Stichting Ipe de Westwijk in op zoek naar zwerfhuizen. Breek. „De ploeg is bijzonder enthousiast. Je ziet het ook echt heel erg als ze zijn geweest, de wijkmeester krijgt nu meer de tijd om de portieken door te lopen. De bewoners zijn er trots op en Ipe ook. We kijken nu of we het kunnen uitbreiden naar andere wijken.”

Je actieve hebben de dames van oustend faders deur aan deur verspreid. Het feverde ze slechts twintig reacties op.

„Dat is heel erg winst,” verzekert Marjo Bazuin. Maar ze wordt er niet door ontmoedigd. „De reacties op de brunch waren zo positief. Mensen waren heel erg enthousiast,” vertelt Bazuin. In dat stimuleert het de moeite is te bereiken, zijn de allochtone bewoners. „Het contact leggen we via de activiteiten voor kinderen. In hun kielzog krijg je de ouders mee,” zegt Minnie Roest. Zo leren ze veel van en overlekaar. Dat draagt ook weer bij aan de onderlinge verstandhouding.

2 Buurten: bewoners, betrokkenheid, beleid en bevoegdheden

2.1 Inleiding

Onderzoek op het gebied van het openbaar bestuur, dat per definitie verweven is met de maatschappij als geheel, stuit vroeger of later op de complexiteit van het onderzoeksveld. Allerlei maatschappelijke ontwikkelingen hebben invloed op het onderzoeksterrein en vice versa.

Om naar een probleem te kijken is een theoretische bril nodig. Enerzijds om het gezichtsveld af te kunnen bakenen, anderzijds om te kunnen focussen en scherp te kunnen stellen. In dit hoofdstuk worden verschillende basistheorieën die hierbij helpen besproken.

Allereerst wordt vanuit sociologisch perspectief naar het begrip 'buurt' gekeken (paragraaf 2.2). Aan de hand van theoretische noties als netwerken, sociale cohesie, bewonerstypen, civil society en burgerschapsdimensies wordt een theoretisch kader geschetst van de buurt (en haar bewoners) als sociale constructie. Met behulp van deze theorie kunnen vooronderstellingen worden gedaan over de mate van bereidheid die de verschillende soorten buurten en typen bewoners hebben om met de gemeente een buurtcontract overeen te komen.

In paragraaf 2.3 wordt ingegaan op een specifieke methodiek om de betrokkenheid van bewoners bij de ontwikkeling en het beheer van hun directe leefomgeving te vergroten. Na een beschrijving wordt geoordeeld in hoeverre deze methode toepasbaar is in Nederland. Met behulp hiervan kunnen vooronderstellingen worden gedaan over de participatiebereidheid van individuele bewoners en van buurten en de mogelijkheden die gemeenten hebben om de kans van slagen van de werking van een buurtcontract te verhogen.

In paragraaf 2.4 wordt nader ingegaan op de contractuele vormgeving van een buurtcontract en de gevolgen die de overdracht van beslissingsbevoegdheid op dit terrein met zich meebrengt. Aan de hand van de principaal-agenttheorie wordt bekeken hoe de relatie tussen de principaal en de agent van invloed is op de werking van een buurtcontract.

Tenslotte wordt in paragraaf 2.5 een overzicht gegeven van methoden die de overheid kan benutten om haar activiteiten en handelen meer af te stemmen op de perceptie van bewoners. Aan de orde komen achtereenvolgens de modellen van New Public Management en Corporate - en Government Governance. Op deze basis kunnen vooronderstellingen worden gedaan in hoeverre verzakelijking en decentralisering (New Public Management) en sturen, beheersen, verantwoorden en toezicht houden (Government Governance) van invloed zijn op de werking van een buurtcontract.

2.2 De buurt als sociale omgeving

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan het sociale aspect van buurten en wijken. Aan de hand van termen als sociale cohesie, burgerschap en *civil society* wordt een beeld geschetst van recente visies op de buurt als sociale omgeving. Het bekijken van de buurt als een sociale constructie is relevant voor dit onderzoek, omdat het bij buurtcontracten primair gaat om georganiseerde sociale netwerken en de gemeenschapszin van de individuele bewoners.

2.2.1 Sociale netwerken en moderniteit

De rol van de buurt als sociale omgeving lijkt de laatste decennia sterk afgenomen. De Engelse socioloog Anthony Giddens presenteert in zijn boek 'The consequences of modernity' een nieuwe interpretatie over de verandering van sociale instituties ten gevolge van processen van moderniteit (Giddens, 1990). Geconstateerd wordt een afnemende, of op zijn minst veranderende, sociale binding met de fysieke, lokale context. Onder lokale context kan in dit geval worden verstaan de buurt waarin men woont. In vroegere samenlevingen waren tijd en plaats veel meer aan elkaar gekoppeld, tegenwoordig zijn we, vooral door moderne communicatie- en transportmiddelen, veel minder afhankelijk van onze fysieke omgeving.

De Amerikaan Melvin Webber, niet toevallig stadsplanner, constateerde in de jaren zestig al dat mensen in moderne, geïndustrialiseerde samenlevingen hun sociale netwerken meer inrichten op basis van functionele aspecten (zoals interesses of belangen), dan op basis van plaatsgebonden functies. Moderne samenlevingen zijn dus minder geografisch, maar veel meer functioneel ingericht (Webber, 1963).

2.2.2 Gemeinschaft en Gesellschaft

Komter e.a. (2000) belichten de veranderende samenleving vanuit een andere invalshoek. Zij concluderen in hun verkennende studie 'Het cement van de samenleving' dat de huidige samenleving wordt gekenmerkt door culturele en etnische diversiteit en dat, als vervolg hiervan, ook de sociale cohesie en solidariteit meer divers zijn geworden. Zij spreken van verschillende soorten cohesie en solidariteit en menen dat deze vaak nieuwe vormen aannemen in een samenleving die aan verandering onderhevig is.

In hun studie wordt veelvuldig verwezen naar het werk van de Duitse socioloog Ferdinand Tönnies. Deze sprak al eind 19^e eeuw van '*Gemeinschaft*' en '*Gesellschaft*', waarbij *Gemeinschaft* volgens hem staat voor verwantschap, vriendschap en dorpskleinschaligheid en *Gesellschaft* voor zakelijke verhoudingen, berekening en grootstedelijke onoverzichtelijkheid (Komter, Burgers et al., 2000). Tönnies leefde in een tijd dat grote bevolkingsgroepen naar de steden trokken om werk te vinden en (zodoende) een beter bestaan op te bouwen.

Tönnies (1887) keek met weemoed terug op de warme en hechte dorpsgemeenschap die werd verlaten voor een hard en anoniem bestaan in de stad. Komter e.a. (2000) constateren met enige ironie dat het tegenwoordig juist de traditionele, grootstedelijke arbeidersbuurten zijn die hun integrerende functie lijken te verliezen. Als er al sprake is van enige vorm van *Gemeinschaft* in bepaalde wijken of buurten, dan gaat het veelal om bedenkelijke groepen als jeugdbendes en dergelijke die hun onderlinge cohesie vooral uitten door hun afstotende houding naar andere groepen in hun leefomgeving. Toch is de directe leefomgeving in de moderne samenleving niet onbelangrijk geworden. Wel hoeft een gevoel van gemeenschap, doordat fysieke afstanden steeds makkelijker overbrugd kunnen worden, veel minder gekoppeld te zijn aan deze leefomgeving. Mensen hebben eenvoudigweg meer keuzevrijheid bij het aangaan van sociale relaties. De lokale context (de fysieke leefomgeving) is bij het maken van die keuzes van veel minder belang.

2.2.3 Vier typen bewoners

In haar onderzoek naar sociale relaties tussen de bewoners van de Rotterdamse wijk Hillesluis, merkt Blokland-Potters (1998, pp. 111, 112) op dat gemeenschappen zijn 'geprivatiseerd'. Ze bedoelt hiermee dat gewijzigde bewonersrelaties (door dezelfde oorzaken zoals beschreven door Giddens en Webber) gemeen hebben dat de normen omtrent hoe te handelen minder dwingend zijn geworden. De gangbare normen en waarden met betrekking tot het aangaan van sociale relaties liggen minder vast. Morele bindingsvelden (kerken, verenigingen, e.d.) hebben aan kracht verloren, waardoor mensen minder redenen hebben om zich aan de normen en waarden van deze bindingsvelden te conformeren. Gevolg is dat het er steeds minder toe doet "wat de burens ervan zullen zeggen".

Welke rol de buurt dan nog wel speelt, wordt bepaald door de invulling die (individuele) bewoners daaraan geven. Daarbij worden vier verschillende typen bewoners onderscheiden.

Ten eerste zijn er bewoners voor wie locatie geen enkele betekenis heeft. Dit type bewoner heeft weinig binding met de buurt en haar bewoners. Ze wonen in de buurt, omdat ze toch ergens moeten wonen. Hun netwerken zijn weinig lokaal georiënteerd. Als tweede type buurtbewoner zijn er de bewoners die de buurt vooral in praktische zin gebruikt. Deze groep, met de sterkste lokale oriëntatie, wordt een '*peergroup*' genoemd: een persoonlijk netwerk van groepen bewoners die sterk ingekapseld zijn. Als voorbeelden worden genoemd groepen werkloze Marokkaanse vaders en jongerengroepen. Zij beschouwen de publieke ruimte als die van henzelf en met de buitenwereld willen deze groepen niet veel te maken hebben. De derde benoemde groep is die van bewoners voor wie het accent vooral ligt op symbolisch buurtgebruik. Dit type bewoner heeft zijn belangrijke sociale relaties vooral buiten de wijk of zelfs buiten de stad. Ze zijn vaak afkomstig uit de meer welgestelde gezinnen uit de betere delen van de wijk en hechten een meer symbolische waarde aan de plaatsbepaling in de buurt. De vierde en laatste groep bestaat uit bewoners met een specifieke levensstijl met een laag praktisch buurtgebruik. Dit zijn de moderne stedelingen. De buurt wordt door hen voornamelijk bepaald door hun leefstijl. Hoewel ze regelmatig een praatje maken met buurtbewoners, kiezen ze er bewust voor om geen deel uit te maken van hun referentiegroep.

Blokland-Potters (1998, p. 151) concludeert dat veranderingen in sociale relaties een bijzonder effect hebben op buurtrelaties. Buurtrelaties waren vroeger onmisbaar en bestonden voor een groot deel uit sociale steun, maar de welvaartstijging, de mobiliteit,

de ontzuiling en de verzorgingsstaat hebben hierin verandering gebracht. Ze stelt zelfs dat mensen geen nauwe banden met buurtbewoners wensen, omdat die nu eenmaal toevallig bij hen in de straat wonen. Mensen willen wel weten wie hun burens zijn en zijn best geneigd een praatje te maken, maar hoeven beslist niet alles van hen te weten. Het respecteren van elkaars privacy is een belangrijk goed. Blokland-Potters ziet dan ook weinig in beleid dat erop gericht is gezelligheid in buurten te bevorderen. Beleid zou veel meer moeten streven naar vreedzaam en met respect met elkaar samenleven. Niet meer en niet minder.

2.2.4 Civil society

De Amerikaan Putnam ziet, anders dan Blokland-Potters, nog wel een belangrijke rol voor de buurt weggelegd. In zijn boek 'Bowling Alone' stelt hij dat in buurten met een hoge mate van sociale integratie de algemene leefbaarheid veel beter is dan in buurten waarin dit niet het geval is (Putnam, 2000).

Hij signaleert niet alleen, hij is ook voorstander van het bevorderen van sociale banden in buurten waar deze niet of vrijwel niet aanwezig zijn. In een, zoals Putnam het noemt, 'productieve' buurt met een sterk sociaal netwerk staan bewoners ook sterker in contact met de overheid. Zij zijn in staat zich gemakkelijker te organiseren. Putnam spreekt in dit verband van 'civil society' en sociaal kapitaal; het vermogen van een gemeenschap (in dit geval de buurt) om zichzelf te organiseren voor politieke of altruïstische doeleinden. Het ligt voor de hand dat wijken of buurten met veel sociaal kapitaal doorgaans aantrekkelijk zijn voor overheden. Het is voor hen gemakkelijker om te communiceren en afspraken te maken met vertegenwoordigers van bewonersgroepen dan met ongeorganiseerde bewoners.

2.2.5 Drie dimensies van burgerschap

In een advies aan de gemeente Rotterdam gaan de sociale wetenschappers Van den Brink en De Ruijter (2003, p.8) uitgebreid in op het begrip burgerschap en de publieke zaak. Zij onderscheiden in hun studie drie dimensies van burgerschap.

Om een goed burger te kunnen zijn, moet men beschikken over bepaalde sociale vaardigheden en een zekere mate van loyaliteit. Dit is de eerste dimensie van burgerschap. Bij sociale vaardigheden gaat het bijvoorbeeld om het omgaan met andere meningen of het oplossen van bepaalde conflicten. Voor een deel zijn deze vaardigheden te leren door training. Bij loyaliteit draait het vooral om het vermogen uit te stijgen boven

de eigen leefwereld, de bereidheid om verder te kijken dan alleen het eigenbelang. Bij dit laatste gaat het om het herkennen van gemeenschappelijke belangen en het erkennen van de zogenoemde 'publieke zaak', de tweede dimensie van burgerschap. Burgers moeten zelf aangeven wat zij verstaan onder publiek belang, omdat dat juist de input is voor publieke meningsvorming. Publieke meningsvorming of, eenvoudiger, overleg vindt plaats op verschillende niveaus: op het niveau van het gezin, op straat- of buurtniveau, waarbij al meer sprake is van onderhandeling en overleg, op het gemeentelijk of zelfs nationaal niveau en op mondiaal niveau (EU- of VN-verband).

Als derde dimensie van burgerschap spreken Van den Brink en De Ruijter van maatschappelijk leven. Ze zien drie lagen van maatschappelijk leven. Ten eerste de laag van de rechtsstaat, waarbinnen iedere burger zich aan de wet moet houden. Ten tweede die van de economie, waarbij de burger streeft naar zelfredzaamheid. Als hoogste laag van burgerschap wordt genoemd het sociale leven waarin burgers zich kunnen profileren. Burgers geven, door zich aan de wet te houden en te zorgen voor eigen inkomen, al blijk van goed burgerschap. Door echter actief te zijn op de bovenste laag geeft men aan invloed te willen uitoefenen op de publieke zaak. Dat hoeft niet alleen op het politieke vlak te zijn, maar kan ook door actief te zijn in verenigingen of door te zorgen voor een zieke buurvrouw. In navolging van Putnam wordt ook in dit verband van *civil society* gesproken.

2.3 Betrokkenheid en participatie vergroten volgens de ABCD-methode

In het voorgaande hebben we gezien dat buurten met een sterk sociaal netwerk sterker staan in hun contact met overheden. Ook is gesteld dat deze buurten aantrekkelijk zijn voor overheden, doordat ze aanspreekpunten hebben die namens een groep bewoners kunnen spreken en waarmee afspraken gemaakt kunnen worden. De vraag is nu hoe burgers zodanig bij hun buurt te betrekken, dat ze bereid zijn mee te denken en waar nodig de handen uit de mouwen te steken.

Een methode om de betrokkenheid van burgers te vergroten is de uit de Verenigde Staten afkomstige ABCD-methode (Davelaar, Duyvendak et al., 2002).

ABCD staat hierbij voor '*Asset-Based-Community-Development*' wat letterlijk betekent: goed gebaseerde gemeenschapsofbouw. De methode is ontwikkeld door de Amerikaan John McKnight. McKnight wil principieel alleen maar naar de volle helft van het glas

kijken: de capaciteiten van mensen en de kansen die in het verschiets liggen vormen zijn uitgangspunt (McKnight en Kretzmann, 1993).

Hoewel de methode in eerste instantie erg Amerikaans aandoet (zie ook 2.3.3) is er ook in Europa steeds meer belangstelling voor de aanpak. Bij de ABCD-aanpak wordt uitgegaan van de capaciteiten, de talenten en de kennis van (individuele) bewoners. Het zelforganiserend vermogen van een wijk of buurt neemt niet toe doordat bewoners participeren in overheidsbeleid, maar doordat de overheid participeert in burgerinitiatieven. Het is dus géén interactieve beleidsvorming, maar een totaal andere visie op beleidsvorming. De overheid zal in eerste instantie moeten faciliteren en assisteren en als het proces op gang komt verantwoordelijkheden moeten overdragen ('sturen door terugtreden'). Bewoners nemen op deze wijze zelf de verantwoordelijkheid voor het proces en bewaken ook zelf de voortgang ervan. De traditionele aanpak maakt dat wijken, zeker in de Verenigde Staten, bij problemen een negatief stempel opgeplakt krijgen dat zich al snel ontwikkelt tot de enige waarheid. McKnight breekt met deze aanpak, omdat het in zijn ogen leidt tot een negatieve spiraal die moeilijk omkeerbaar is.

2.3.1 Uitgangspunten

De ABCD-methode grijpt terug op drie centrale uitgangspunten (Davelaar et al., 2002):

1. De ABCD-methode is '*asset-based*': ze kijkt niet naar wat ontbreekt of wat problematisch is, maar start met de potenties die reeds aanwezig zijn in een buurt of wijk en of deze blootgelegd kunnen worden. Beleid dat geen rekening houdt met de capaciteiten en bronnen van de bewoners en hun onderlinge verbanden, is gedoemd tot mislukken. Bewoners vormen de buurt, dus succesvolle wijk- en buurtontwikkeling zal alleen plaatshebben als zij zelf in beweging komen en verleid worden hun persoonlijke capaciteiten in te zetten.
2. De ABCD-methode is '*internally focussed*': ze richt haar blik naar binnen. Natuurlijk kunnen bewoners het niet alleen. Externe expertise en impulsen zijn zeker noodzakelijk bij de uitdagingen waar veel wijken voor staan. Echter, deze kunnen alleen effectief worden ingezet als ze aansluiten op de ontwikkeling van de bewoners zelf en hun onderlinge verbanden. De bewoners moeten dus achter zowel het doel als de oorsprong van de in gang te zetten ontwikkeling staan.
3. De ABCD-methode is '*relationship driven*': ze wil een ontwikkeling in gang zetten die streeft naar een permanent bouwen aan relaties tussen mensen, groepen en instituties. Dit is in feite de kern van de methode.

Alleen in kaart brengen is onvoldoende en zal niets bewerkstelligen. Er moeten op een actieve manier verbanden tussen bewoners en groepen tot stand gebracht worden.

2.3.2 Aanpak

De ABCD-aanpak bestaat uit vijf vaste stappen:

Stap 1: Maak een nieuwe wijk- of buurtkaart

De nieuwe kaart, die door de bewoners zelf gemaakt wordt, moet de capaciteiten en vaardigheden van de bewoners in beeld brengen aan de hand van de vraag: "Over welke bronnen beschikken we om zelf problemen op te lossen?". Met behulp van vooraf opgestelde checklists en vragenlijsten wordt voorkomen dat bepaalde kwaliteiten vergeten worden.

Stap 2: Bouw aan relaties tussen bronnen in de buurt

Als men de kwaliteiten van de bewoners (en groepen, verenigingen, enzovoort) binnen de buurt in beeld heeft gebracht, kunnen mensen opgebeld of aangesproken worden. Hieraan voorafgaand zal echter eerst een plan gemaakt moeten worden hoe individuen en groepen het beste met elkaar in contact gebracht kunnen worden. Dit is binnen de ABCD-methode een belangrijke fase: juist de onderlinge relaties binnen een buurt bepalen het succes van de aanpak.

Stap 3: Mobilisatie van een gemeenschap rond economische ontwikkeling en uitwisseling van informatie in, van en over de buurt

Het gaat in deze stap vooral om het uitwisselen en delen van informatie. Doel is het aanwakkeren van (economische) ontwikkeling. Dat kan door het aanwenden van onbenutte economische kracht (bijvoorbeeld door het aannemen van personeel uit de buurt door lokaal aanwezige bedrijven of publieke organisaties), het opzetten van lokale laagdrempelige financiële instellingen en het besteden van meer aandacht voor een mogelijk gebruik van fysieke kwaliteiten als grond, bestaande bebouwing, infrastructuur voor bijvoorbeeld sportvelden, groenvoorzieningen en wijkgebouwen.

Stap 4: Samenbrengen van de bewoners rond een visie en een plan

Een brede en representatieve groep buurtbewoners moet nu gezamenlijk een visie en een plan opstellen. De visie schetsen over hoe de buurt er over vijf of tien jaar

of een nog langere periode uit zou moeten zien. Het plan moet gebaseerd zijn op de eerder in beeld gebrachte kwaliteiten binnen de buurt.

Stap 5: Op zoek naar steun van buiten

Pas tijdens de laatste stap wordt de blik naar buiten gericht. Het is belangrijk eerst een goede basis aan 'eigen' bronnen binnen de wijk te leggen, alvorens ondersteuning buiten de buurt te zoeken. Deze steun zal veelal bestaan uit financiële fondsen (lokale overheidsgelden, overstijgende fondsen en subsidies, sponsoring enzovoort).

De aanpak laat zien dat de rol van de bewoners centraal staat binnen ABCD. Zij moeten door de overheid op zijn minst als gelijkwaardige partner bij de wijkontwikkeling worden beschouwd. McKnight vraagt zich af of dat in de praktijk wel gebeurt. Non-profit en/of overheidsorganisaties hebben vaak de neiging om zich, al dan niet bewust, meer te richten op de eigen organisatorische kracht dan op de bewoners binnen de wijk. Hoewel de intenties vaak goed zijn, valt men snel terug in oude machtsverhoudingen. Ook is McKnight sceptisch over samenwerkingsverbanden tussen de betrokken organisaties; al snel is men geneigd eigen doelen na te streven. Hij benadrukt dat van samenwerking tussen bewoners(-groepen) veel meer valt te verwachten.

De methode stelt een aantal strikte eisen aan de rol van de overheid en gelieerde instituties, zoals scholen, de politie e.d.:

- De overheid (inclusief scholen, politie e.d.) moet meer op zoek naar coalities en verbanden tussen bewoners, belangenverenigingen enzovoort;
- De overheid zou pas bij deze groepen (en hun onderlinge verbanden) aan moeten schuiven als hier behoefte aan is (niet de bewoners participeren in overheidsbeleid, maar de overheid participeert in burgerinitiatieven);
- De ondersteuning kan bestaan uit:
 - financiële of technische assistentie;
 - het overdragen van verantwoordelijkheden (bijvoorbeeld een deel van het groenbeheer);
 - het betrekken van eigen personeel uit de wijk en waar mogelijk het verlenen van opdrachten aan lokale bedrijven.

2.3.3 De oorsprong van de ABCD-methode

De ABCD-methode doet op het eerste gezicht Amerikaans aan (Davelaar et al., 2002). Om de toepasbaarheid ervan in Nederland te toetsen, is het belangrijk eerst de oorsprong ervan te bezien.

De aanpak van de ABCD-methode doet een groot appèl op de gemeenschapszin van bewoners en doet soms zelfs bijna religieus bevlogen aan. Dat lijkt misschien vreemd, omdat de Amerikaanse maatschappij veel individualistischer is dan de onze. Toch blijkt dat niet in alle opzichten het geval. Om dit duidelijk te maken, maken we onderscheid tussen utilitaristisch en expressief individualisme.

- Utilitaristisch individualisme benadrukt persoonlijke belangen, eigen verantwoordelijkheid en materieel succes. Onderdeel van deze vorm van individualisme is 'The American Dream': iedere krantenjongen kan miljonair worden; de keerzijde is dat armoede wordt beschouwd als een negatief gebrek.
- Expressief individualisme draait om waarden als zelfontplooiing, creativiteit, autonomie en uniciteit. Hierbij gaat het om de 'Community-dream' waarbij mensen vrijwillig en gezamenlijk werken aan zaken die ver afstaan van het eigenbelang.

Het zijn twee kanten van dezelfde medaille: de markt en de media staan voor utilitaristisch individualisme, de sociale sector vooral voor expressief individualisme. De bouwsteen voor de community is, evenals in Nederland tegenwoordig weer veel wordt gehoord, het gezin. De buurt wordt, meer dan bij ons, gezien als een verzameling van gezinnen. Sociaal beleid is gericht op (het versterken van) de gezinnen en daarmee dus ook op de buurt (en daarmee de community). Er bestaat in de Verenigde Staten veel waardering voor kerken en vrijwilligersorganisaties. Zij spelen een grote rol en dienen ter compensatie voor het 'wrede en meedogenloze karakter' van het kapitalisme.

De rol van de overheid daarentegen is in Amerika veel kleiner dan in West-Europa; er bestaat ook een groot wantrouwen tegen die overheid. Private fondsen en bedrijven spelen een veel belangrijkere rol. Zij financieren vele projecten en programma's met als nadeel een grotere onzekerheid t.a.v. het al dan niet realiseren ervan.

Naast verschillen in culturele aspecten zijn er natuurlijk ook grote verschillen als het gaat om de problemen. De Amerikaanse achterstandswijken zijn nauwelijks te vergelijken met de onze. Ten eerste zijn ze in de meeste gevallen groter in omvang en is er sprake van een grotere raciale segregatie. Zo bestaan er bijvoorbeeld complete stadsdelen met alleen Spaanstaligen die slechts contact hebben met andere Spaanstaligen en zelden hun wijk

verlaten. Er is vaak sprake van benedevorming en de bijbehorende onderlinge vijandelijkheden en er zijn buurten waar de politie zich door de daar heersende anarchie nauwelijks durft te vertonen. Maar veel meer in het oog springt de grotere armoede als gevolg van het ontbreken van een sociaal vangnet. Overheden compenseren de verschillen tussen arm en rijk in de V.S. minder dan bij ons. Dit verklaart waarom de ABCD-methode veel nadruk legt op economische ontwikkeling en armoedebestrijding binnen wijken en buurten (zie met name Aanpak, stap 3).

2.3.4 De mogelijkheden in Nederland

In grote lijnen verschillen de doelen die men met de ABCD-aanpak nastreeft niet wezenlijk van de huidige wijkaanpak in Nederland (Davelaar et al., 2002). Het draait om het stimuleren en activeren van mensen om zichzelf te helpen en om in samenwerking met deze mensen de wijk of buurt te revitaliseren.

Waar de ABCD-aanpak echter afwijkt van de insteek in ons land, is de mate waarin ze zich richt op economische aspecten. Daaraan blijkt in de V.S., zo zagen we in de voorgaande paragraaf, ook veel meer behoefte aan dan in Nederland. In ons land spelen andere, meer fysieke aspecten als 'schoon', 'heel' en 'veilig' een belangrijkere rol. De sociaal-economische dimensie kreeg de laatste decennia, waarschijnlijk als gevolg van de positieve welvaartsontwikkeling, veel minder aandacht.

Het bovenstaande neemt echter niet weg dat de ABCD-aanpak op zich een goede methode is die ook in Nederland goed zou kunnen werken. De aanpak sluit nauw aan bij de toenemende aandacht in Nederland voor 'ongekende aanknopingspunten' en 'de kracht van het bestaande'. Hierbij wordt er naar gestreefd om bij de wijkontwikkeling zoveel als mogelijk gebruik te maken van culturele, religieuze, maatschappelijke en sociale (formele en informele) verbanden.

Tot nu toe richt men zich in Nederland bij de wijkaanpak vooral op bewonersparticipatie. Dit wordt al snel vertaald in het aanschuiven bij wijkpanels of -platforms. Kritiek hierop is dat deelnemende bewoners zich geacht voelen in ambtelijke beleidstermen mee te praten over zaken waar ze zelf vaak niet de eerste prioriteit zouden leggen. De ABCD-methode probeert dit te voorkomen door het initiatief in eerste instantie bij de bewoners zelf te leggen, de overheid (gemeente) schuift pas in een later stadium aan. Het zijn dus niet de bewoners die participeren, maar de overheid zelf.

In Nederland is men gewend te werken met beleidscycli en beleidsprogramma's. De vraag is waarbinnen de ABCD-methode valt in deze terminologie. Het is belangrijk om ons te realiseren dat de vijf stappen die worden gevolgd binnen de ABCD-aanpak deel uitmaken van een goede beleidsvoorbereiding zij het in een andere, misschien minder herkenbare vorm. Het steun zoeken voor beleid of de uitvoering van projecten zoals dat gebeurt in Nederland, start bij de ABCD-aanpak al tijdens stap 1. Immers, de bewoners starten zelf de beleidsvoorbereiding, een betere borging van betrokkenheid is nauwelijks denkbaar.

Een groot verschil tussen de Nederlandse en de Amerikaanse aanpak zien we in de rol die de overheid in beide landen speelt. De Nederlandse overheid werkt met buurtbudgetten en verantwoordelijkheden zijn vaak gedecentraliseerd naar wijk- of stadsdeelniveau. Daarnaast heerst in Nederland de gedachte dat een sterke regievoerende overheid goed samengaat met een actieve bewonersgemeenschap (of hiervoor zelfs een voorwaarde is).

Toch verschilt de ideale overheid, zoals McKnight die ziet, niet eens zoveel van de overheid als in Nederland wordt nagestreefd: een overheid die opereert in netwerken en die zoekt naar hernieuwde, nauwe samenwerking met bewoners.

2.4 Principaal-agenttheorie

De principaal-agenttheorie¹ is in de bestuurskunde een veel aangehaalde theorie als het gaat om contractuele vormgeving (Hazeu, 2000). Een principaal-agentrelatie ontstaat als beslissingsbevoegdheid over een bepaalde taak wordt overgedragen tussen actoren. Deze overdracht van beslissingbevoegdheid kan op allerlei gebieden voorkomen, hoewel er niet in alle gevallen daadwerkelijk een contract aan te pas zal komen. Bekende voorbeelden zijn relaties tussen een advocaat en zijn cliënt of tussen een arts en zijn patiënt. In beide gevallen draagt de principaal (cliënt, patiënt) beslissingbevoegdheid over aan de agent (advocaat, arts) omdat deze op een specifiek terrein (rechtspraak, gezondheidszorg) meer kennis heeft.

De veronderstelling die ten grondslag ligt aan de principaal-agenttheorie is dat de agent de taak efficiënter uit kan voeren dan de principaal. Sterker, de theorie stelt het principe leidend dat actoren relaties aangaan, omdat dat hen in staat stelt efficiënter te produceren. In bovengenoemd voorbeeld van de cliënt en zijn advocaat is het voor de

¹ Ook wel agency theory

cliënt ondoenlijk om zich te verdiepen in alle voor zijn zaak relevante wetsartikelen; het is voor hem veel eenvoudiger hiervoor een gespecialiseerd advocaat in te huren.

Een belangrijk kenmerk van de relatie tussen een principaal en een agent is dat het onderlinge verband (overeenkomst of zelfs contract) tegemoet komt aan het eigenbelang van beide partijen. Door de afspraken zodanig vorm te geven dat de agent geprikkeld wordt om zo efficiënt mogelijk te werken, hoeft naleving ervan niet afgedwongen te worden. Dat is meteen de centrale vraag bij principaal-agentrelaties: hoe kan het contract zo worden gespecificeerd dat het de agent optimaal motiveert om in het belang van de principaal te handelen? Het probleem hierbij is de informatieasymmetrie die de agent in staat stelt de kantjes eraf te lopen (*'moral hazard'*). Hij kan, zonder dat de principaal daar direct zicht op heeft, meer dan de gemaakte kosten declareren, onnodige handelingen verrichten, riskante investeringen plegen, enzovoort. Om dit tegen te gaan zullen zogenaamde *'agency costs'* of *'transactiekosten'* gemaakt moeten worden (Hazeu, 2000, p. 81). Transactiekosten zijn kosten die gemaakt moeten worden om een transactie tussen partijen plaats te laten vinden. Het gaat dan bijvoorbeeld om zoekkosten, communicatiekosten, kosten om toezicht te houden, kosten om geschillen te beslechten, enzovoort. Niet alleen (particuliere) marktpartijen hebben te maken met transactiekosten, ook bij transacties tussen publieke organisaties worden kosten gemaakt. Een voorbeeld van publieke transactiekosten zijn communicatiekosten die gemaakt worden om het vertrouwen van het publiek te winnen of om burgers of bewoners te verleiden tot participatie.

2.5 Sturingstheorieën van de overheid

Na de buurt als sociale constructie, de bewoners als spelers daarbinnen en de verhouding tussen overheid en bewoners als relatie van opdrachtgever en opdrachtnemer te hebben gezien, is het tijd voor de overheid. Ook de overheid kan instrumenten inzetten om haar activiteiten meer af te stemmen op de perceptie van bewoners. Het betreft dan instrumenten die het handelen efficiënter zouden kunnen maken en het inzicht van relatieve buitenstaanders in de overheid, waaronder bewoners, zouden kunnen vergroten. Aan de orde komen de sturingsmodellen van New Public Management en Corporate - en Government Governance.

2.5.1 New Public Management

Het moest maar eens afgelopen zijn met het logge, trage en inflexibele overheidsapparaat. Geen verspilling meer, geen overloze vergaderingen waarvan de uitkomsten van tevoren al vaststonden en een strakke aanpak van de werkzaamheden. Het was tijd om de stoffige overheid eens op te schudden en te gaan managen als een 'echt' bedrijf.

Vooraf in de jaren '80 werd de bovenstaande opinie ten aanzien van de publieke sector gemeengoed. Onder de naam New Public Management werd een managementfilosofie ontwikkeld die antwoorden moest geven op het gebrek aan slagkracht van overheden, het niet efficiënt functioneren en de niet-klantgerichte opstelling. De opkomst van New Public Management werd mede gevoed door de economisch mindere periode die de jaren '80 kenmerkte.

Bordewijk en Klaassen (2000) positioneren het begin van New Public Management kort na de oliecrisis in 1973, die leidde tot een zware wereldwijde economische recessie. Hoezeer de inspanningen van overheden zich ook richtten op kuring van dat tij, bleek die inzet toch keer op keer vergeefs.

De hoofdhypothese van New Public Management is dat een toename van de marktwerking in de publieke sector zal leiden tot een grotere efficiëntie in de bedrijfsvoering zonder dat die marktwerking negatieve effecten of invloeden heeft op andere aspecten van het functioneren van de overheid. Met andere woorden, het werd mogelijk en ook wenselijk geacht om uit de private sector afkomstige bedrijfsvoeringstechnieken een-op-een toe te passen in de publieke sector. Typisch voor de leer van New Public Management zijn stellingen als "*Run government as a business*" (Ringeling, 1993, p. 198) van de Amerikaanse commissie-Grace en "*Creating a government that works better and costs less*"; van de Amerikaanse vice-president Al Gore die het zelfs als titel meegaf aan een door hem opgesteld onderzoeksrapport naar het functioneren van de Amerikaanse overheid (Gore, 1993).

New Public Management kent een aantal karakteristieke thema's (Bordewijk en Klaassen, 2000):

- Opsplitsing van de publieke sector in zoveel mogelijk resultaatverantwoordelijke eenheden (organisatie rondom producten)
Een publieke organisatie als geheel is een nagenoeg ondoorgrondelijke brij aan afdelingen, activiteiten en inspanningen: een bord spaghetti, waarop de

afzonderlijke deegsliertjes door elkaar lopen en met elkaar verweven zijn. Om duidelijkheid en overzicht te creëren en om te kunnen sturen op eenduidige resultaten, is het gewenst om die werkelijkheid wat te simplificeren: het instellen van eenheden die ieder een vooraf bepaalde, vastomlijnde taak hebben.

- Contractmanagement, zo mogelijk in een competitieve omgeving
Contractmanagement leidt in de eerste plaats tot wederzijdse duidelijkheid over de afspraken tussen contractpartijen. Om te prikkelen tot efficiënt handelen, moet - waar mogelijk - ook in de publieke sector een competitieve omgeving worden geïntroduceerd, waarin verschillende onderdelen uit het publieke domein met elkaar concurreren om opdrachten binnen te halen.
- Nadruk op managementstijlen zoals die in de private sector voorkomen
Richtte de traditionele publieke managementstijl zich vooral op doelen, processen, belangen van de publieke dienstverlening zelf en het zelf uitvoeren van diensten, de nadruk zou moeten komen te liggen op prestaties, resultaten, belangen van de afnemer van publieke diensten en het (beziën van de mogelijkheid tot) uitbesteden van dienstverlening.
- Nadruk op zuinigheid en discipline bij gebruik van schaarse middelen
Overheidsorganisaties gaan niet failliet en hebben in de regel een monopoliepositie. De prikkel om zuinig om te springen met publieke middelen ontbreekt daardoor eigenlijk 'van nature'. In de publieke sector moet het besef doordringen dat die middelen niet onbeperkt beschikbaar zijn. In de praktijk wordt hierop gestuurd door aan producten van de overheid een kostprijs te hangen en die (in ieder geval intern) te hanteren bij prestatie-metingen.
- Nadruk op duidelijke, aan personen toegewezen verantwoordelijkheden in het management van de organisatie
Net zoals de afzonderlijke eenheden binnen overheidsorganisaties gestructureerd moeten worden, geldt dat binnen organisaties ook voor de verantwoordelijkheden van het management. De doelen ervan zijn de bekende: duidelijkheid, eenduidigheid en de mogelijkheid tot het afleggen van rekenschap.
- Duidelijke kwantificeerbare standaards en prestatie-indicatoren
Geen vage doelstellingen, maar objectieve maatstaven en gewenste uitkomsten op basis waarvan wordt gestuurd.

- Controle via outputs
Doelen, targets en deadlines zijn goed, maar er moet controle op het uiteindelijke resultaat worden uitgevoerd. Was de publieke sector vroeger vooral gericht op de besteding van middelen, nu wordt er afgerekend op het aantal 'producten' dat is vervaardigd.

Het hoogtepunt van New Public Management ligt in de jaren negentig van de vorige eeuw met het verschijnen van het boek van Osborne en Gaebler "*Reinventing government. How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*" (1992).

Met behulp van een tiental principes, voor het overgrote deel analoog aan de zojuist geschetste karakteristieken, worden overheden aangespoord om bedrijfsmatiger te werken met een sterke nadruk op output in plaats van een focus op besteding van middelen: "*we must turn bureaucratic institutions into entrepreneurial institutions, ready to kill of obsolete initiatives, willing to do more with less, eager to absorb new ideas.*" (Osborne en Gaebler, 1992)

Vanaf het begin van deze eeuw worden de vraagtekens die worden geplaatst bij de werking van New Public Management talrijker. Een veelgehoorde verklaring daarvoor wordt gevonden in het feit dat de aard van de private en de publieke sector te veel van elkaar verschillen om managementstijlen één-op-één van het ene naar het andere domein te kunnen kopiëren.

2.5.2 Corporate - en Government Governance

Corporate Governance komt in de jaren '80 in de Verenigde Staten op. De directe aanleiding was het faillissement van enkele spaarbanken dat werd veroorzaakt door fraude. Hoe kon dat gebeuren? En hoe zit het met de transparantie van instituten die van oudsher toch als vertrouwenwekkend te boek stonden? Om deze vragen te beantwoorden werd een grootscheeps onderzoek uitgevoerd door de commissie Treadway (1987), die onder andere als aanbeveling deed dat er een nieuw raamwerk moest komen voor interne beheersingsmechanismen van organisaties.

Corporate Governance kent meerdere definities. Wat alle visies gemeenschappelijk hebben, is dat de toezichhouders van een onderneming (aandeelhouders en commissarissen) meer en professioneler moeten toezien op de belangen van de

onderneming als geheel. Een concrete uitwerking van Corporate Governance in ons land is bijvoorbeeld de Code-Tabaksblad, een gedragscode voor beursgenoteerde bedrijven die tot doel heeft een verbeterde transparantie, betere verantwoording van de Raad van Commissarissen en een versterking van de zeggenschap en bescherming van aandeelhouders.

In navolging op Corporate Governance, is er in het openbaar bestuur onder de naam Government Governance een stroming ontstaan die eisen stelt aan de manier van organiseren. Government Governance wordt door Bartholomeus, Goyen en Oosterom (1999, p.5) gedefinieerd als:

“het waarborgen van de onderlinge samenhang tussen de wijze van sturen, beheersen en toezicht houden van een overheidsorganisatie, gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van beleidsdoelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van de belanghebbenden.”

Net zoals het het doel van Corporate Governance is om goed te zijn voor de aandeelhouders, zo is het het uiteindelijke doel van Government Governance om goed te zijn voor de burger. Government Governance bekijkt niet de vier individuele zaken (sturen, beheersen, verantwoorden en toezicht), maar juist de onderlinge samenhang van deze vier elementen. Uit de praktijk valt op dat de overheid veelal de nadruk legt op sturen en beheersen. De andere twee elementen -verantwoording en toezicht- staan vaak veel minder in de belangstelling. Een concrete uitwerking van Government Governance is bijvoorbeeld de nieuwe wijze van begroten en verantwoorden voor de rijksoverheid onder de titel Van Beleidsbegroting tot Beleidsverantwoording (VBTB). Het nieuwe element was dat concrete en meetbare beleidsdoelen uitgangspunt moeten zijn voor de begroting. Na afloop van een beleidsjaar moet verantwoording worden afgelegd over de mate waarin doelstellingen gerealiseerd zijn.

Het is in de praktijk lastig om aan te geven wat Government Governance in geoperationaliseerde vorm betekent voor een overheidsorganisatie. Vooralsnog is het meer een filosofie dan een instrument. Het meest belangrijke criterium voor effectief toezicht houden volgens Government Governance is de transparantie van beleid voor zowel de intern als extern betrokkenen.

2.6 Koppelings- en analysemodel

In dit hoofdstuk zijn de theorieën belicht aan de hand waarvan we ons onderzoek naar buurtcontracten uitvoeren. In deze concluderende paragraaf wordt uiteengezet waarom juist voor deze theorieën is gekozen, wat het verband ertussen is en welke elementen uit de theorieën bij het verdere onderzoek centraal worden gesteld.

Dit mondt uit in een koppelingsmodel, waarin die theoretische elementen samenkomen, en een analysemodel, het theoretische raamwerk dat wordt gehanteerd om naar de bestuurlijke werkelijkheid te kijken.

De in het onderzoek gehanteerde theorieën zijn onder te verdelen in vier categorieën:

1. Theorieën over de buurt als sociale constructie
2. Theorie over bewonersbetrokkenheid
3. Theorie over de overdracht van beslissingsbevoegdheid
4. Sturingstheorieën van de overheid

Onderstaand wordt aangegeven welke elementen uit de theorieën leidend zullen zijn bij het praktijkonderzoek naar buurtcontracten. Die elementen zijn cursief weergegeven.

Buurt als sociale constructie

Een buurt is geen statisch gegeven of een vastomlijnd gedeelte van een stad of dorp, maar kan worden beschouwd als een sociaal verband tussen individuen. De mens is tegenwoordig, vooral door moderne communicatie- en transportmiddelen, veel minder afhankelijk van zijn fysieke omgeving. In vergelijking met vroeger zijn buurten dan ook veel meer divers geworden voor wat betreft sociale cohesie en solidariteit (Komter et al., 2000) p.61). Gezien die verscheidenheid, wordt in dit onderzoek aandacht besteed aan de *soort buurt* waarin met buurtcontracten wordt gewerkt. Dit is temeer van belang, omdat bewoners van een 'productieve' buurt met een sterk sociaal netwerk sterker in contact met de (lokale) overheid staat. Bewoners van een dergelijke buurt zijn in ieder geval in staat zich gemakkelijker te organiseren (Putnam, 2000).

Een ander belangrijk aspect in dit onderzoek is het *type bewoners* dat met buurtcontracten werkt dan wel zou kunnen werken. De normen over hoe te handelen zijn in de loop van de tijd minder dwingend geworden en de gangbare normen en waarden met betrekking tot (het aangaan van) sociale relaties liggen minder vast. De invulling die

individuele buurtbewoners aan een buurt geven, is bepalend geworden (Blokland-Potters, 1998, pp. 111, 112).

De mate waarin het type burger de publieke zaak erkent en herkent, maken een buurt waarin dat type bewoner overwegend voorkomt, tot een aantrekkelijke buurt voor overheden om mee samen te werken vanwege de theoretische veronderstelling dat de *participatiebereidheid* van deze bewoners hoog is. Deze bereidheid is een basisvoorwaarde voor het slagen van de werking van buurtcontracten.

Bewonersbetrokkenheid

Het functioneren van buurtcontracten wordt mede bepaald door de *kwaliteiten van de individuele bewoners*. Hoe meer kwaliteiten en vaardigheden bewoners bezitten, hoe hoger het zelforganiserend vermogen van een wijk of buurt is en hoe groter de kans is dat een samenwerkingsverband tussen bewoners en overheid op een goede wijze tot stand komt (Davelaar et al., 2002).

Overdracht van beslissingsbevoegdheid

De werking van buurtcontracten, waarbij (in ieder geval een deel van de) zeggenschap van de gemeente overgaat naar de buurtbewoners, is afhankelijk van de bereidheid en het veronderstelde nut dat partijen zien in de *overdracht van die beslissingsbevoegdheid*. Buurtbewoners zullen de toenemende verantwoordelijkheid moeten accepteren en moeten ten gevolge van die overdracht directe voordelen zien.

De overdracht van beslissingsbevoegdheid veronderstelt een principaal-agent-relatie. Om een effectieve en efficiënte overdracht te laten plaatsvinden moeten groepen bewoners *vertegenwoordigd* worden door een afvaardiging. In het onderzoek wordt bekeken in hoeverre buurten tot een goede vertegenwoordiging hebben kunnen komen.

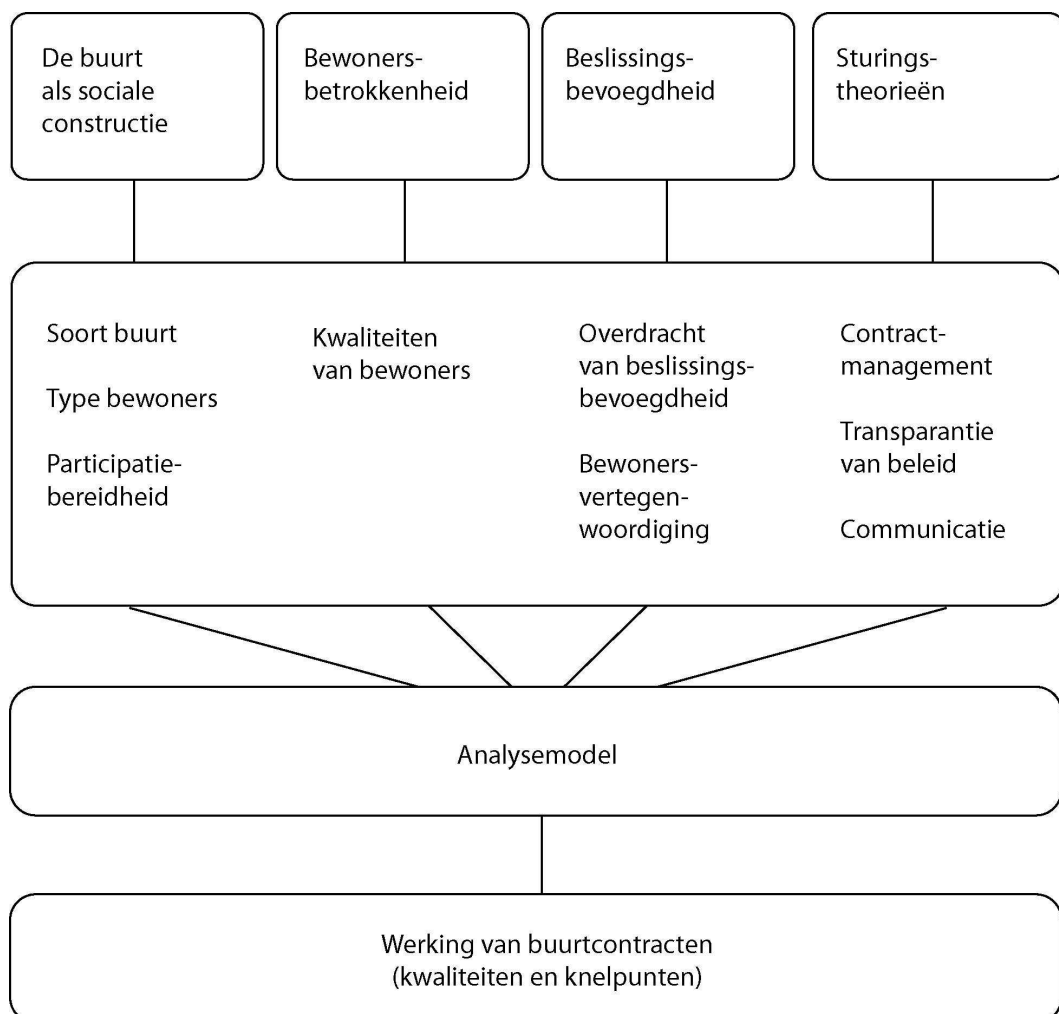
Sturingstheorieën

Op basis van de besproken sturingstheorieën van de overheid, wordt in dit onderzoek de werking van buurtcontracten in de eerste plaats beoordeeld aan de hand van *contractmanagement*. Onder deze relatief algemene noemer, wordt gekeken naar de bereidheid die de contractspartijen van een buurtcontract tonen om te komen tot duidelijke, afdwingbare afspraken. Er wordt beoordeeld in hoeverre er in het contract objectieve maatstaven, doelstellingen en afspraken worden gehanteerd.

Ten tweede wordt in het onderzoek gekeken naar de mate van *transparantie van beleid*. Slechts bij voldoende transparantie van beleid kan er wederzijds vertrouwen tussen de beide contractspartijen ontstaan; een voorwaarde voor een goede werking van buurtcontracten.

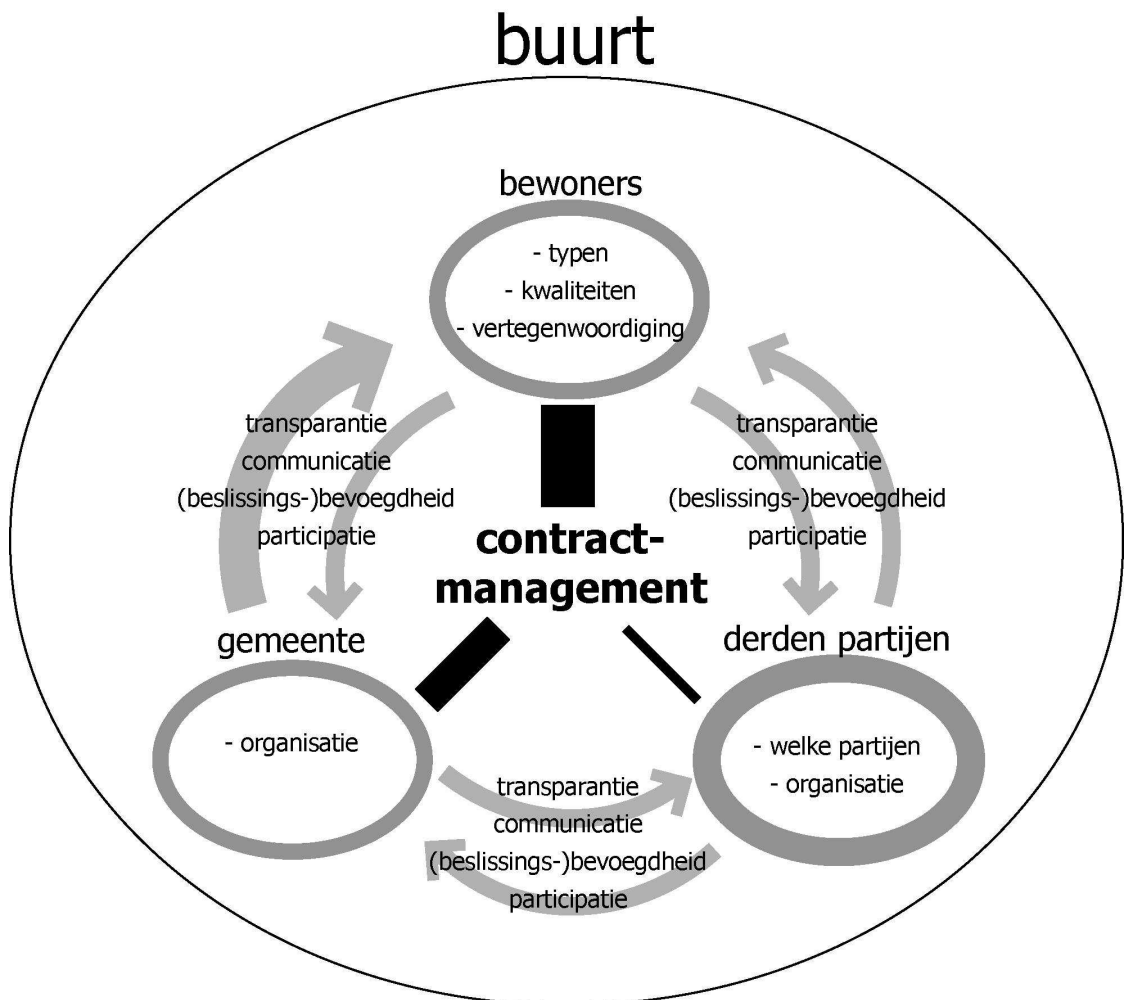
Tenslotte heeft de *wijze van communiceren* tussen partijen invloed op de werking van buurtcontracten. Een open en volledige communicatie leidt, net als de transparantie van beleid, tot wederzijds vertrouwen tussen de contractanten en is voorwaardelijk voor een goede samenwerking.

De leidende elementen uit de verschillende theorieën die het functioneren van buurtcontracten beïnvloeden, moeten bij het onderzoek gekoppeld worden aan de bestuurlijke praktijk. In het koppelingsmodel worden die leidende elementen uit de theorie nog eens grafisch weergegeven.

Figuur 1: Koppelingsmodel

Om het empirisch onderzoek uit te voeren, is op basis van de theoretische elementen uit het koppelingsmodel een analysemodel opgesteld aan de hand waarvan naar de bestuurlijke werkelijkheid wordt gekeken.

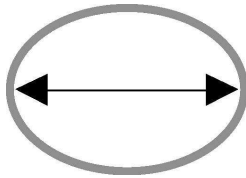

Figuur 2: Algemeen analysemodel

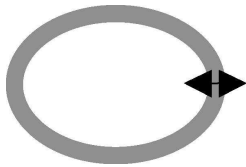
Het analysemodel in totaliteit geeft het speelveld weer waarbinnen buurtcontracten hun werking hebben, namelijk de buurt.

De drie hoofdactoren binnen dat speelveld zijn de bewoners, de gemeente en derde partijen, zoals de woningbouwcorporatie. Deze drie actoren, die in een bepaalde verhouding tot elkaar staan en wederzijds afhankelijk van elkaar zijn, kunnen verschillen van samenstelling en/of vorm van organisatie. In het onderzoek wordt dan ook gekeken naar het type van bewoners van een buurt, hun kwaliteiten en de mogelijkheden tot een

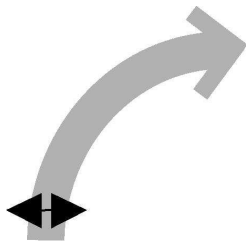
goede bewonersvertegenwoordiging. Hiernaast wordt de organisatie van gemeenten beoordeeld en tenslotte wordt beschreven welke derden partijen er in een bepaalde casus aanwezig zijn. Van deze partijen worden met name de woningbouwcorporaties beschreven omdat deze naast de gemeenten de grootste rol spelen binnen het wijkgericht werken.

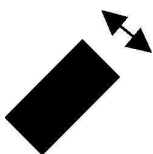
Middels bovengenoemde werkwijze kan worden beoordeeld in hoeverre de verschillende actoren de werking van een buurtcontract zouden kunnen faciliteren. Die faciliterende rol komt tot uitdrukking in de grootte van het ovaal van de verschillende actoren. Daarbij geldt: hoe groter het ovaal, hoe meer de betreffende actor faciliteert in het proces.

Een tweede variabele die tot uiting komt in het analysemodel is de 'openheid' van de verschillende actoren. Vooral gemeenten worden er regelmatig beticht slecht te communiceren, maar ook andere actoren blijken soms weinig transparant te werken. Bij bewonersorganisaties komt dit tot uiting in ondoorzichtige of weinig democratische besluitvorming. De openheid of transparantie van de actoren wordt in het analysemodel zichtbaar gemaakt door lijndikte (rand) van het ovaal rond de actor.

De actoren staan tot elkaar in een wederzijds afhankelijke relatie, wat is aangegeven door de onderling verbindende pijlen. Die afhankelijkheid betreft voornamelijk informatie, (al dan niet financiële) middelen en het algehele commitment, de bereidheid van de actoren om samen te werken. Dit wordt samengevat bekeken onder de noemers 'participatie in' en 'mogelijkheid tot het uitoefenen van invloed op' elkaars taken. Veelvoorkomend is een bepaalde mate van overdracht van (beslissings-) bevoegdheid. De mate waarin de actoren zich bewust zijn van hun onderlinge afhankelijkheid en daar naar elkaar toe op een goede wijze invulling aan geven, wordt in het analysemodel gevisualiseerd door de dikte van de onderling verbindende pijlen: hoe dikker de pijl, hoe groter de bereidheid om in samenwerking te komen tot een goedwerkend buurtcontract.

De totale relatie tussen alle actoren binnen het speelveld is tenslotte afhankelijk van het algemeen leidende New Public Management-principe van contractmanagement. New Public Management wordt

hierbij gezien als het achterliggende principe van het werken met buurtcontracten. Concreet wordt voor de verschillende actoren de bereidheid tot het werken met contracten en de bekendheid ermee, beoordeeld. Dit komt tot uitdrukking in de dikte van de verbindingslijnen naar de term 'contractmanagement', weergegeven in het centrum van het model. Hoe dikker de verbindingslijn tussen 'contractmanagement' en de betreffende actor, hoe groter de ervaring en de aandacht van deze actor voor buurtcontracten.

Door met het analysemodel naar de empirie te kijken, worden alle bovengenoemde elementen die van invloed zijn op het functioneren van de werking van buurtcontracten in de verschillende wijken en buurten inzichtelijk gemaakt.

3 Methodologie

3.1 Inleiding

Na in hoofdstuk 1 de centrale vraagstelling te hebben geformuleerd en in hoofdstuk 2 het theoretisch perspectief en het analysemodel te hebben beschreven, wordt in dit hoofdstuk nader ingegaan op de wijze waarop het onderzoek in de praktijk is uitgevoerd.

Hiertoe wordt allereerst het type onderzoek aangegeven (3.2). Vervolgens wordt beschreven met behulp van welke methoden het onderzoek is uitgevoerd en waarom voor deze methoden is gekozen (3.3). Tenslotte worden de theoretische elementen uit het koppelings- en analysemodel doorvertaald naar (in de praktijk meetbare) indicatoren (3.4).

3.2 Type onderzoek

Het type onderzoek is empirisch-analytisch van aard. Dat wil zeggen dat de wetenschappelijke kennis op een objectieve wijze wordt verkregen, door empirische waarneming en systematisch onderzoek (Van Thiel, 2007). Dit empirisch-analytisch onderzoek richt op het evalueren van het buurtcontract in de bestuurlijke praktijk. Er is in dit onderzoek naar gestreefd om de kennis over de werkelijkheid op een zo objectief mogelijke wijze te verzamelen en te interpreteren.

3.3 Methoden van onderzoek

Dit onderzoek betreft een onderzoek naar de mogelijke werking van buurtcontracten in de gemeente Vlaardingen. Om op die vraag een gedegen antwoord te kunnen geven, is in dit onderzoek allereerst de basis voor buurtcontracten in Vlaardingen beschreven. Hoever is de gemeente Vlaardingen met wijkgericht werken? Zijn er kandidaat-buurtwijken aanwezig om met een buurtcontract te werken? Hoe is de verhouding en de samenwerking tussen de gemeente en de andere bij buurtcontracten betrokken partijen, zoals de woningbouwcorporatie?

Vervolgens zijn twee gemeenten geselecteerd die in de praktijk werken met buurtcontracten of een vergelijkbare werkwijze. Er is voor twee gemeenten gekozen, omdat de bestudering van een enkele casus geen goede basis vormt voor algemene, valide uitspraken over het functioneren van buurtcontracten in de praktijk. De keuze voor de twee gemeenten is een relatief gemakkelijke geweest, aangezien er in de gemeentelijke praktijk nog niet overvloedig met buurtcontracten wordt gewerkt. De gemeente Heemskerk blijkt in Nederland het langst met buurtcontracten te werken en zich ook (organisatorisch) het meest ver ontwikkeld te hebben op dat terrein. De tweede gemeente, Delft, heeft wijkgericht werken verregaand geprofessionaliseerd en blijkt op dit gebied voor veel gemeenten een voorbeeld. In meer praktisch opzicht is voor de selectie van belang geweest het feit dat beide gemeenten al na het eerste contact hebben aangegeven bereid te zijn tot medewerking.

Om de mate van vergelijkbaarheid tussen de verschillende casussen zo hoog mogelijk te laten zijn, is er in het onderzoek voor gekozen om in de verschillende te bestuderen gevallen dezelfde onderzoeksmethoden en eenzelfde stramien te hanteren: ten eerste is in alle gevallen een documentanalyse van relevante notities, rapportages en beleidsvoornemens uitgevoerd. Op die manier is een eerste beeld gekregen van buurtcontracten en het (formele) functioneren ervan. Deze kennis is vervolgens aangevuld met empirische informatie over het (mogelijk) functioneren van buurtcontracten. Die informatie 'uit de eerste hand' is verkregen uit diepte-interviews met de direct bij buurtcontracten betrokken actoren. Afgezien van de specifieke verschillen tussen de casussen, zijn ook daarbij zoveel mogelijk dezelfde partijen geïnterviewd. In hoofdlijnen zijn de geïnterviewden gevraagd naar de rol, de activiteiten, de verhouding tot de overige partners en naar de persoonlijke opvattingen over de werking van buurtcontracten. Tijdens de interviews hebben de actoren vrijuit kunnen spreken en is gericht informatie verkregen. (Zie voor de lijst met geïnterviewde personen bijlage A1).

3.4 Indicatoren

Onderzoek vindt niet 'in het wilde weg' plaats. Eerder is getoond welke selectie er is gemaakt van de theoretische elementen die in de praktijk zullen worden bekeken (zie figuur 1: het koppelingsmodel). Deze elementen zijn geoperationaliseerd door er indicatoren aan te verbinden. Ze zijn op die manier 'praktisch meetbaar' gemaakt.

Die indicatoren vormen het aanknopingspunt voor de uitvoering van het onderzoek en zijn dan ook leidend geweest bij de gehanteerde onderzoeksmethoden. Het schema met de indicatoren is opgenomen als bijlage A3.

Het benoemen van geschikte indicatoren blijkt vaak, en zo ook bij dit onderzoek, een moeilijke stap. Dit geldt temeer, omdat -naast inhoudelijke argumenten- ook meer praktische overwegingen een rol spelen. Zo zijn ook de beschikbare tijd en de ter beschikking staande middelen van belang. Als indicator van sociale vaardigheid van burgers zou bijvoorbeeld assertiviteit kunnen worden benoemd. Immers, de mate van assertiviteit van bewoners kan wat zeggen over het potentieel binnen een wijk om initiatieven te ontplooiën en zou om die reden relevant kunnen zijn voor het onderzoek. Het onderzoeken ervan zou echter een dusdanig tijdsbeslag vergen, dat om praktische redenen is gekozen voor de eenvoudiger indicator "opleidingsniveau".

Gehanteerde methoden en technieken:

- Documentenanalyse
 - a) Leefbaarheid in Vlaardingen – Lemon-meting 2006
 - b) Gebiedsprogramma West 2007
 - c) Leefbaarheidsprogramma Westwijk 2007
 - d) Diverse andere documenten uit Vlaardingen, Heemskerk en Delft
(zie voor een totaaloverzicht ook de literatuurlijst aan het einde van dit rapport)

- Diepte-interviews

In paragraaf 2.2 is gesteld dat buurten met veel sociaal kapitaal aantrekkelijker zijn voor overheden, omdat zij hierdoor gemakkelijker afspraken met deze buurten kunnen maken en omdat zij hierdoor überhaupt gemakkelijker met deze buurten kunnen communiceren. Dit is een theoretisch element (zie ook paragraaf 2.6) van de aangehaalde theorie van Putnam die deze in zijn boek 'Bowling Alone' beschreef (Putnam, 2000). Bij het benoemen van deze theoretische elementen is het belangrijk –zo niet noodzakelijk- de centrale onderzoeksvraag en de afzonderlijke deelvragen in het oog te houden. Het in dit voorbeeld genoemde theoretische element lijkt zeer zeker relevant en heeft met name betrekking op de deelvraag *b. Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van een buurtcontract?*

De volgende stap in het door ons gehanteerde onderzoeksmodel is het extraheren van de kenmerken die bepalend zijn voor de aangehaalde karakteristiek.

In bovenstaand voorbeeld is als kenmerk bij genoemde karakteristiek benoemd de mate van sociaal kapitaal immers, sociaal kapitaal is (volgens Putnam) op zijn minst medebepalend voor de mate waarin de overheid kan communiceren en afspraken kan maken met buurten.

Figuur 3: Van theorie naar empirie

Na het benoemen van de theoretische elementen is het mogelijk om hierbij hypothesen te formuleren. Hypothesen zijn een goed hulpmiddel bij het bedenken van de juiste interview- en enquêtevragen. Het gebruik van hypothesen maakt in veel gevallen beter zichtbaar waarnaar je op zoek bent; het helpt je het onderzoeksvizier als het ware scherp te stellen.

Buurtbrunch werpt al direct de vruchten af

VLAARDINGEN

Een brunch om de wijkbewoners met elkaar in contact te brengen en te informeren over te ontloopten activiteiten in de buurt. Het idee, dat zaterdag in de Vlaardingse Westwijk gelanceerd werd, is goed aangekomen. Er komt een vervolg.

Aanvankelijk neemsters que Roest koffie in h maar uite nog goed pand aan na een ut

West op z'n best

Ook Sinterklaas moet weer de Westwijk in

Op 11 november houdt 'West op z'n best' een Sinterklaasavond door de wijk. Het wordt de derde editie. Verder is het de bedoeling dat Sinterklaas weer de Westwijk in komt. San Nicolaas reed vroeger de wijk in en kinderen konden met hem op de foto. vertelt Marjo Bazuin. Maar aan die intocht kwam een einde. „De wijkvereniging was zo gekrompen, dat het niet meer was op te brengen.“

weet Bazuin. Nu moet de Sint terugkomen met een Zwarte Pieten (con)stak. Tonesgroep de Fakkelt verzorgt de voorstelling. Verder hebben oude bewoners aangegewezen behoeft te hebben aan een licht toezicht. Bewoners betrokken in de wijk blijft een lang proces. „Het is echt geen verplichting om meteen actief te worden. Een keizer moe helpen kan ook.“, verzekert Bazuin. „Je ontmoet

leuke mensen en wordt er zelf ook wijzer van.“, vertelt ze enthousiast. De gemeente weet 'West op z'n best' ook te vinden. De vereniging wordt betrokken bij schouwen, en de plaatsing van het geluidsoverhoort langs de rijksweg. Ook op het gebied van plannen wordt de vereniging geïnformeerd. „We worden betrokken en informeren de achterban.“

in de wijk te willen
lijven we ontzettend
binnen en al geluide
bijkomensten
met koffie of muet
stret is de brunch
vest op z'n best is
ns credo.“

IMAGOPROBLEEM

Waterweg Wonen aan de slag in de Westwijk

„We willen laten zien dat de wijk leuk is“

HJALMAR TEUNISSEN
VLAARDINGEN

De Westwijk is veel in het n...
zijn nu niet d...
je gras als
wijk leest. D...
ving van s...
ven en een echt...
lichte dag door...
drietal met een v...

Het is heel verv...
denken.“, zegt...
maatschappij...
Waterweg. W...
voor het imago van de West...
land gras ander mens gebou...
Tech benadrukt ze dat de West...
wijk helemaal geen verkeerde plek...
wijken gewerkt, maar ik vind de...
Westwijk fantastisch. Veel gras...
water, gevarieerde woningen, dat is...
de kern van de wijk. Als je hier...
woont, wil je nooit meer weg, zeg...
gen veel bewoners.“

Sinds anderhalf jaar besteedt Waterweg Wonen, in samenwerking met de gemeente en de politie, extra

als je hier in de Westwijk woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.

Waterweg Wonen heeft een map vol met leefbaarheidsprojecten. Bakfiets Doen! bijvoorbeeld van kunstenaar Miriam Reeders: koffie drinken op een plek of instelling in de Westwijk waar veel bewoners voorbij lopen, opdat ze niet eens wisten dat het bestond. Een ander voorbeeld is 'Aan de hand van oude meesters', een project van Esther Didden: allichtone en autochtonen vrouwen maken samen sieraden.

De...
verzoeken is. De...
jonge gezinnen in dat wonings...
zorgt voor drinkke bewoning, dus ook voor meer overlast. De doorstroming in de flatwoningen is ook heel snel. Tegelijkertijd hebben we veel nieuwe huurders die al vijftig jaar in de Westwijk wonen.“

Verder banden we eens in de twee jaar een leefbaarheidsmonitor waarmee we de bewoners vragen wat ze van hun wijk vinden, dat is voor ons heel belangrijk. Dit jaar is dat ook gemaakt aan mensen met een eigen huis.

Daarnaast is Waterweg Wonen onlangs begonnen met het profielproject Thuis in de Westwijk. Een aantal aspirant-huurders van de hoogbouwprojecten van Waterweg Wonen zijn in hun oude huis al opgevoerd door een medewerker. Die verhuurt de Westwijkregels zoals: vulnis

TATIANA WATERINK
VLAARDINGEN

op het programma. Thema van dat feest is de Kattenkerk gebaseerd op een oud Vlaardings verhaal. Voor de bewoners is er op die dag een puzzel en een spel.

Breek: „De eerste ronde is bijzonder goed verlopen. Er zaten vrouwen bij die dertig jaar niet buiten de deur waren geweest.“

Daarnaast is er onlangs een glossy voor de bewoners van de Westwijk verspreid. „Onderfussen bij de buren“, „We willen ook laten zien dat bewoners verhalen van gewone mensen uit de Westwijk.“

nen. Immers, ...
spreek je elkaar ook makkelijker aan op grond. Juidt het principe. „Het bevordert de sociale cohesie.“, zeggen de twee.

„Elkaar gedag zeggen en je thuis voelen in de wijk“ voegt Marjo Bazuin er aan toe. „Daar draait het om.“ Als volgende activiteit die ze organiseren staat het Wijkboonfeest

„We bereiken de mensen wel, maar het is een kwestie van volhouden.“

Verder gaan cliënten van Stichting Ipse de Westwijk in op zoek naar zwerfhuizen. Breek: „De ploeg is bijzonder enthousiast. Je ziet het ook echt heel erg als ze zijn geweest; de wijkmeester krijgt nu meer de tijd om de portieren door te lopen. De bewoners zijn er trots op en Ipse ook. We kijken nu of we het kunnen uitbreiden naar andere wijken.“

Je actieve
turbrunch
ders deur aan deur verspreid. Het fe...
verde ze slechts twintig reacties op.
„Dat is heel erg winst.“, verrucht Marjo Bazuin. Maar ze wordt er niet door ontmoedigd. „De reacties op de brunch waren zo positief. Mensen waren heel erg enthousiast“, vertelt Bazuin. En dat stimuleert het twaalf. Een andere doelgroep in de wijk die moeilijk is te bereiken, zijn de allochtoon bewoners. „Het contact leggen we via de activiteiten voor kinderen. In hun kleutergroepje de de ouders mee“, zegt Minnie Roest. Zo leren ze veel van en over elkaar. Dat draagt ook weer bij aan de onderlinge verstandhouding.

4 Buurtcontracten: de praktijk in Vlaardingen, Heemskerk en Delft

4.1 Inleiding

Zoals eerder al is aangegeven, zijn in dit onderzoek drie gemeenten onder de empirische loupe genomen: Vlaardingen, Heemskerk en Delft.

Heemskerk werkt al enkele jaren met buurtcontracten en Delft kent een zeer vergaande vorm van wijkgericht werken onder de titel 'Delftse wijkaanpak'. De gemeente Vlaardingen beraadt zich momenteel op de mogelijkheden die er zijn om het wijkgericht werken verder te ontwikkelen en richt zich daarbij specifiek op de mogelijke inzet van buurtcontracten.

In dit hoofdstuk wordt, op basis van literatuurstudie en interviews van sleutelfiguren, beschreven hoe buurtcontracten in de praktijk totstandkomen en functioneren. Daarbij komen de specifieke omstandigheden in de verschillende gemeenten aan bod. Ten behoeve van de overzichtelijkheid en eenduidigheid is er voor gekozen om bij de beschrijving van de drie in het onderzoek betrokken gemeenten eenzelfde stramien te volgen. Allereerst wordt een korte beschrijving van de betreffende gemeente gegeven en wordt - in voorkomende gevallen - ingezoomd op het specifieke onderzoeksgebied. Vervolgens wordt een beeld geschetst van de ontwikkeling van wijkgericht werken in die gemeente, waarbij de nadruk ligt op de aanleiding en achtergrond van die werkwijze en de interne organisatie ervan. Tenslotte komen de belangrijkste wijkpartners van de gemeente aan bod: bewonersorganisaties en woningbouwcorporaties. De focus richt zich daarbij op de samenwerking, de onderlinge verhoudingen en de verdeling van verantwoordelijkheden over de actoren.

4.2 Wijkgericht werken in de Westwijk, Vlaardingen

4.2.1 De Gemeente Vlaardingen

De ligging van Vlaardingen aan het water heeft voor een groot deel de geschiedenis van de stad bepaald. Was er tijdens het begin van de jaartelling voornamelijk een gevecht tegen het water, in de zestiende eeuw was Vlaardingen uitgegroeid tot een belangrijke visserstad met zelfs de grootste haringvloot ter wereld. Na de opening van de Nieuwe Waterweg in 1872 boette de visserij aan belang in en maakte plaats voor een moderne economie van industrie en overslag. De toenemende werkgelegenheid en de bevolkingsgroei had haar invloed op de vraag naar woningen. Na de oorlog kende Vlaardingen een enorme woningbouwproductie. De uitbreiding was een gevolg van de wederopbouwopgave van Rotterdam en de hoge bevolkingsprognoses in de jaren zestig. Architect Van Tijen maakte in 1950 het uitbreidingsplan. Als eerste werd de Babberspolder volgebouwd, daarna volgde de Westwijk (vanaf 1956) en de wijk Holy (vanaf 1965) (Gemeente-Vlaardingen, 2003). De wijken zijn gebouwd volgens de tijdens de bouw geldende normen, veel middelhoogbouw en hoogbouw met daartussen openbaar groen en een strikt doorgevoerde scheiding tussen wonen, werken en voorzieningen.

In 1973 telde Vlaardingen op het hoogtepunt bijna 82.000 inwoners, waarna een daling werd ingezet tot zo'n 71.000 inwoners nu. Deze daling wordt veroorzaakt door de daling van het gemiddeld aantal bewoners per huis. De vergrijzing speelt hierbij een belangrijke rol. De verwachting is dat rond 2030 bijna dertig procent van de bevolking in het Rijnmondgebied ouder is dan 65 jaar. In Vlaardingen zal dat percentage eerder worden bereikt.

Momenteel waarderen Vlaardingers het woongenot in hun stad als hoog. Dit is opmerkelijk, gezien het feit dat het type woningen dat in Vlaardingen veel voorkomt landelijk als 'kwalitatief minder goed' wordt gezien. In vergelijking met omliggende steden zijn Vlaardingers met 91% meer tevreden over het wonen in hun eigen buurt (Gemeente-Vlaardingen, 2006). Dat laat zich ook zien in de gemiddelde woontuur die met 31 jaar hoog is in vergelijking met het landelijk gemiddelde (25 jaar). Er is een duidelijke relatie tussen leefbaarheid en veiligheid. Met gebiedsgericht werken krijgt het thema veiligheid in Vlaardingen de laatste jaren meer aandacht. Meldingen van overlast zijn een belangrijke indicator voor veiligheid. Vanuit de Vlaardingse Westwijk komen relatief veel meldingen. Deze meldingen hebben voornamelijk betrekking op overlast door geluid, stank, rommel en vervuiling. Cultuurverschillen lijken hierbij een belangrijke rol te spelen.

Wat de één ervaart als overlast wordt door de ander gezien als normaal gedrag. Vlaardingen is overigens een kleurrijke stad. Op 1 januari 2004 was 21,3% van de Vlaardingers allochtoon. Ongeveer tweederde hiervan is van niet-westerse afkomst, het grootste deel Turks (Gemeente-Vlaardingen, 2007-2008).

4.2.2 De Westwijk in Vlaardingen

De Westwijk is een naoorlogse wijk die oorspronkelijk een vrij eenzijdige opbouw kende. De wijk heeft ongeveer 13.000 inwoners en is verdeeld in 4 kwadranten: de Zuidbuurt, Hoogkamer, de Wetering en Lage Weide. De Westwijk is ruim opgezet en beschikt over veel voorzieningen. Er zijn veel groenstroken, voldoende winkels en scholen en er is veel speelgelegenheid.

Er wonen veel verschillende bevolkingsgroepen: gezinnen met thuiswonende kinderen, ouders van wie de kinderen het huis uit zijn, alleenstaanden, ouderen en jongeren. De bevolking van de Westwijk is relatief jong t.o.v. de bevolking van andere Vlaardingse wijken. Volgens de sociale structuurschets 2006 wonen in de Westwijk relatief veel allochtonen (25%) (Waterweg-Wonen, 2006), met name in de jongere leeftijdsgroepen.

De Westwijk is een van de drie stedelijke vernieuwingsgebieden van Vlaardingen. Begin jaren '90 bleek dat de wijk zowel in fysiek als sociaal opzicht snel achteruit ging (hoorde bij de 50 snelste dalers in sociaal-economisch opzicht). Er is in 1995 gestart met het project Westwijk 2005, met als doelen het realiseren van een gevarieerder woningbestand, de mogelijkheid voor bewoners om in hun eigen wijk wooncarrière te maken en de verbetering van het voorzieningenaanbod. Anno 2007 is dit herstructureringsproces ongeveer voor de helft gerealiseerd. De Westwijk biedt inmiddels al een afwisselender beeld, waarbij goedkopere flatwoningen worden afgewisseld met eengezinswoningen in zowel de huur- als koopsector en hedendaagse appartementcomplexen (Gemeente-Vlaardingen, 2007).

De Westwijk is populair onder de Westwijkers, circa 65% van de woningen wordt weer aan een Westwijker verhuurd. Ook blijkt uit het dit jaar gehouden imago-onderzoek van woningbouwcorporatie Waterweg Wonen onder haar huurders dat de bewoners van de Westwijk tevreden zijn over hun wijk. Bewoners van buiten de Westwijk kennen de wijk niet of alleen van horen zeggen. Uit dit onderzoek blijkt verder dat de wijk bij zowel bewoners als niet-bewoners een beetje verwaarloosde indruk maakt.

Het wonen is volgens de onderzoekers redelijk voor elkaar, maar er is te weinig geïnvesteerd in functies die de sociale cohesie bevorderen. Aanbeveling van de onderzoekers is dan ook om de wijk meer als een totale leefgemeenschap te zien, waarbij ook voldoende sociale activiteiten ontwikkeld worden.

Over het algemeen wordt bovenstaand beeld bevestigd door de vele actieve bewoners die trots zijn op hun wijk. Zij zetten zich in voor hun wijk, maar ergeren zich tegelijkertijd aan de vervuiling.

De buurt Tramonta

In de buurt Tramonta, gelegen in het noordwestelijk deel van de Westwijk, is de gelijknamige buurtvereniging actief. De naam Tramonta is ontleend aan de architect Tramonta die het woningcomplex begin jaren '50 ontwierp. Dit complex, bestaande uit 360 woningen, vormt het centrum van de buurt. De ongeveer 200 woningen uit de omliggende straten, waarvan de grootste de Boerhaavestraat is, completeren de buurt. Deze geografische kaders zijn sinds kort zelfs officieel vastgelegd in de statuten van de bewonersorganisatie toen deze werd omgevormd tot een vereniging.

Het Tramonta-complex zelf bestaat voornamelijk uit goedkopere huurwoningen die in bezit zijn van de woningbouwcorporatie Waterweg Wonen. De omliggende straten bestaan voor een deel uit koopwoningen. De oudere bewoners zijn vaak al op jonge leeftijd in de wijk komen wonen en daar gebleven. De jongeren zien in de goedkopere woningen vaak een mooie kans om te starten op de woningmarkt. Er is een vrij groot verloop in de buurt: van de ongeveer 560 woningen verwisselen er jaarlijks tussen de 25 tot 50 van bewoners. Medio 2006 is de renovatie van de laatste woningen afgerond en zijn de gezamenlijke binnentuinen opgehoogd. De vier binnentuinen zijn op initiatief van de bewoners verschillend ingericht. Zo is er onder andere een sporttuin en een plantentuin (Tramonta, 2007-2008).

4.2.3 Wijkgericht werken in Vlaardingen

Zoals in vele gemeenten, deed wijkgericht werken in de jaren '90 ook in Vlaardingen zijn intrede. Het doel was om, in samenwerking met de bewoners, de directe leefomgeving in de wijken te verbeteren. De aanleiding voor wijkgericht werken lag in eerste instantie besloten in het collegeprogramma 1994-1998 (Gemeente-Vlaardingen, 1994):

- snel en effectief inspelen op problemen rondom dagelijks onderhoud in wijken en buurten;
- zorgen voor een schone en veilige leefomgeving;
- betrekken van burgers, organisaties en bedrijven bij hun wijk en buurt;
- versterken van de sociale samenhang in de wijk.

Er werd een nieuwe organisatie-eenheid ingericht: de afdeling Wijkbeheer. De afdeling kreeg als specifieke taak, naast hun verantwoordelijkheid voor het algemeen dagelijks beheer en onderhoud in de wijken, om bewonersparticipatie tot stand te brengen en te onderhouden. Sleutelfiguren daarbij waren (en zijn nog steeds) de vier wijkcoördinatoren, die elk een 'eigen' gebied onder hun hoede kregen.

Vanaf de start van het wijkgericht werken in Vlaardingen, bleek het voor de organisatie moeilijk om de in de wijk gemaakte afspraken na te komen. De organisatievisie was grotendeels gebaseerd op planmatig werken, met als gevolg dat interventies van de wijkcoördinatoren vaak 'niet pasten'. Hiernaast richtten de wijkcoördinatoren zich op hun beurt vaak teveel op fysieke maatregelen en oplossingen in de wijk en bleef het sociale aspect nogal eens onderbelicht. Dit laatste was de reden voor de organisatorische overplaatsing van de wijkcoördinatoren van de dienst Stadswerk naar de dienst Welzijn.

Sinds drie jaar stellen de wijkcoördinatoren per wijk een leefbaarheidsprogramma op. Leefbaarheidsprogramma's zijn gebiedsgerichte werkplannen, met maatwerk als uitgangspunt. De plannen worden ontwikkeld door de wijkcoördinator op basis van gedeelde opvattingen over sterke en zwakke punten en kansen en bedreigingen van een gebied. Belangrijke input komt uit bewoners- en leefbaarheidsplatforms, waarin bewoners, verenigingen, commissies en maatschappelijke instellingen participeren. Een ander deel van de input wordt geleverd vanuit de gebiedsanalyses en het gebiedsprogramma's, waar de leefbaarheidsprogramma's een uitwerking van zijn. De programma's zijn dynamisch, wat wil zeggen dat er ruimte is om in te spelen op onvoorziene zaken en voortschrijdend inzicht. Ook hierdoor kunnen zich gedurende de uitvoeringsperiode wijzigingen voordoen. De wijkcoördinatoren zijn verantwoordelijk voor de programmatische samenwerking gericht op de uitvoering van de leefbaarheidsprogramma's. Voor de uitvoering hebben de coördinatoren de beschikking over een leefbaarheidsbudget. Per wijk bedraagt dat budget circa dertigduizend euro.

Bewoners dragen ideeën aan, waarna de wijkcoördinator besluit hiervoor al of niet een deel van het budget ter beschikking te stellen.

De belangrijkste partner van de gemeente, woningbouwcorporatie Waterweg Wonen, werkt op een soortgelijke wijze. In de praktijk leidt dat er dan ook vaak toe dat leefbaarheidsacties en -maatregelen door beide partijen voor de helft worden gefinancierd. Recentelijk is het gemeentelijke leefbaarheidsbudget op aandringen van de gemeenteraad aangevuld met zogenoemd 'snel geld', een bescheiden budget waarmee de wijkcoördinatoren op eigen initiatief en naar eigen inzicht kleinere leefbaarheidsproblemen in de wijken kunnen aanpakken en oplossen.

De basis van wijkgericht werken in Vlaardingen wordt aldus gevormd door de leefbaarheidsprogramma's voor de vier verschillende wijken. De input voor die programma's komt op vijf manieren tot stand:

1. Samenwerking met partners

Bij het opstellen van de leefbaarheidsplannen wordt beoordeeld welke leefbaarheidsdoelstellingen in de wijken noodzakelijk zijn. Het betreft dus vooraf bepaalde maatregelen, die samen met de partners in de wijk (politie, corporaties, bewoners, verenigingen en ondernemers) het daarop volgende jaar worden uitgevoerd. Er wordt rekening gehouden met niet-voorziene, actuele ontwikkelingen die direct om een aanpak vragen; in dat geval wordt het plan tussentijds aangepast.

2. Schouwen

Jaarlijks wordt er in het leefbaarheidsplatform een schouwprogramma opgesteld. Een schouw is een rondgang door een bepaald gebied om samen met bewoners waar te nemen hoe het staat met de leefbaarheid. De knelpunten worden aangepakt en/of vormen input voor de leefbaarheidsplannen.

3. Signalen uit de buurt en ervaringen van wijkcoördinatoren

Wijkcoördinatoren zijn vaak in hun gebied. Daar worden signalen van bewoners opgevangen en wordt waargenomen hoe de staat van het gebied is. Hieruit vloeien leefbaarheidsinterventies voort.

4. Overleg wijkcoördinatoren en de afdeling Openbare Werken

In dit overleg komen fysieke leefbaarheidsproblemen aan de orde en worden knelpunten in de uitvoering besproken. Dit overleg is vaak aanleiding tot het treffen van leefbaarheidsmaatregelen.

5. De Leefbaarheidsmonitor (Lemon- enquête)

De uitkomsten van de Lemon-enquete, een enquête over de leefbaarheid onder huurders van de woningbouwcorporatie, vormen een belangrijk uitgangspunt voor de inzet van leefbaarheidsgelden.

4.2.4 Bewonersorganisaties en –initiatieven, Vlaardingen

Binnen de Westwijk bestaan vier bewonersorganisaties naast elkaar met ieder hun eigen deel van de wijk. De vier bewonersorganisaties zijn, Lage Weide, Wetering, Zuidbuurt en Tramonta. Hoewel deze organisaties op detail verschillen in hun opzet, streven zij globaal dezelfde doelstellingen na: het bevorderen van de leefbaarheid in de wijk. De organisaties opereren onafhankelijk van elkaar, maar voor meer overkoepelende zaken of gezamenlijk te organiseren acties is een samenwerkingsverband in het leven geroepen. Bovendien is er het Leefbaarheidsplatform Westwijk waaraan, naast de bovengenoemde bewonersorganisaties, allerlei andere organisaties zoals een winkeliersvereniging, ouderenorganisaties, jeugdzorginstellingen e.a. deelnemen. De bijeenkomsten van het Leefbaarheidsplatform zijn maandelijks en worden over het algemeen goed bezocht. Er worden heel concrete zaken besproken, maar soms ook wordt de gehele bijeenkomst gebruikt voor meningsvorming over één specifiek onderwerp. Onderwerpen als bijvoorbeeld allochtonen in de wijk of jeugdoverlast worden op deze avonden verder uitgediept. Vertegenwoordigers van deze groepen worden specifiek voor deze avonden uitgenodigd.

Bewonersvereniging Tramonta

Vanuit de gemeente is de Tramonta-buurt aangedragen als mogelijk pilotgebied voor het werken met buurtcontracten. Een belangrijke achterliggende reden hiervoor is de zeer actieve rol die de bewonersvereniging op dit moment speelt in de buurt.

De vereniging is in september 2007 opgericht en had ten tijde van dit onderzoek ongeveer 55 leden. De verwachting is dat dit ledental zeker nog zal toenemen in 2008. Ongeveer de helft van de buurtbewoners is allochtoon en van deze groep is vrijwel (nog) niemand aangemeld als lid van de vereniging. De verhouding jong/oud binnen de vereniging is wel ongeveer gelijk. Als bewonersgroep bestaat Tramonta al vrijwel vanaf het ontstaan van de buurt. Lange tijd echter was dit een slapend bestaan, waaraan in 2000 een einde kwam toen eerst drie en later zes bewoners het initiatief namen nieuwe activiteiten te starten. Dezelfde zes bewoners zijn ook nu nog de meest actieve leden en vormen het bestuur van de vereniging.

Met de oprichting van de vereniging is officieel een voorzitter, een penningmeester en een secretaris benoemd. De bestuursleden wonen verspreid in de buurt, zodat de verschillende delen van de buurt zich vertegenwoordigd weten in het bestuur.

De doelstelling van buurtvereniging Tramonta is driedig. Naast het bevorderen van de leefbaarheid is dit het tegengaan van anonimiteit in de buurt en het vertegenwoordigen van de bewoners richting de gemeente Vlaardingen en de woningbouwcorporatie Waterweg Wonen. In de statuten, en overigens ook heel toegankelijk op de internetsite, heeft het bestuur op laten nemen dat zij er niet is om individuele problemen van bewoners op te lossen. Voor zaken als lekkages of overlast wordt men verzocht zelf contact op te nemen met de gemeente of Waterweg Wonen.

De grootste ergernissen zijn momenteel praktische zaken zoals zwerfvuil, grof vuil bij de containers en losliggende stoeptegels. De bewonersvereniging denkt dat de buurt zonder de door haar georganiseerde activiteiten en initiatieven om de leefbaarheid te verbeteren veel meer een probleemwijk zou zijn. Zo organiseert ze zaken als welkomstbezoeken voor nieuwe bewoners (inclusief welkomstpakketten), 'Gezond Bewegen-ochtenden', 'Ontbijtochtenden' voor schoolgaande kinderen enzovoort. Daarnaast maakt ze afspraken met Waterweg Wonen over onder andere de zogenoemde adoptie van bloembakken door individuele bewoners en de organisatie van portiekkfeesten. Het bestuur van de buurtvereniging komt maandelijks bijeen, waarbij (gemiddeld) een keer per drie maanden met mensen van Waterweg Wonen en de gemeente Vlaardingen wordt gesproken.

4.2.5 Samenwerking gemeente – bewoners, Vlaardingen

Het contact met de gemeente typeert buurtvereniging Tramonta als vrij slecht. Vooral waar het zaken van fysiek beheer en onderhoud betreft, kan de communicatie veel beter. Zo is de vereniging slecht te spreken over de aanpak van de herinrichting van de Boerhaavestraat, waarvan men de indruk heeft dat de gemeente op eigen houtje opereert. Ook de communicatie rondom verschillende andere zaken lijkt niet al te soepel te gaan. Als voorbeelden worden genoemd de aanleg van een extra brug naar de Krabbenplas en (in ander deel van de Westwijk) en de herinrichting van het Marnixplantsoen. Vaak is het niet eens zozeer de kwestie zelf, maar de gebrekkige (of afwezige) communicatie eromheen die onbegrip oproept bij de bewoners.

Een keer per jaar houden de bewoners een gezamenlijke buurtschouw met de woningbouwcorporatie Waterweg Wonen en de gemeente Vlaardingen.

Een schouw is een gezamenlijke rondgang door de buurt of wijk om te kijken hoe het staat met de (sociale en fysieke) leefbaarheid. Knelpunten worden benoemd en omgezet in verbeteracties. Deelnemers aan de schouw zijn de bewonersvereniging en - vanuit de gemeente - de wijkcoördinator, de afdeling Openbare Werken en de sectie Verkeer. Bewoners doen, voorafgaand aan de schouw, eerst een 'voorschouw' en bepalen zelf de route. Er wordt naar van alles gekeken: bestrating, plantsoenen, geparkeerde caravans, bushokjes, bankjes, speelvoorzieningen, enzovoort. Hierbij worden zowel acties op kortere als op de langere termijn benoemd. Deze afspraken blijken onvoldoende 'hard' te zijn en kunnen door de bewoners(-vereniging) ook niet worden afgedwongen. Over de uitvoering van de benoemde acties blijkt de bewonersvereniging dan ook niet erg te spreken en ze overweegt om er komend jaar zelfs niet meer aan mee te werken omdat "de gemeente er toch niets mee doet". De wijkcoördinator beaamt dat de opvolging van uitgezette acties in de wijk een groot probleem is, zeker richting bewoners die zich daarvoor inzetten en vervolgens niets meer zien of horen. Volgens hem is het knelpunt dat hij als wijkcoördinator geen afdoende antwoord krijgt van de betrokken afdelingen binnen de gemeente. Ook blijkt vaak dat bewoners in plaats van een renovatie van een straat of een plantsoen een herinrichting willen. Dit betekent dan automatisch dat er een inspraakverordening van toepassing is en dat vraagt al snel meer dan een jaar voorbereiding. Mede door een gebrekkige communicatie kunnen bewoners hiervoor vaak weinig begrip opbrengen.

De bewonersvereniging is een stuk positiever over de daadkracht van de woningbouwcorporatie die de overeengekomen acties wel uit voert. Toch is men niet alleen negatief over de ervaringen met de gemeente. Over de medewerking van de gemeente aan verschillende leefbaarheidsacties is men zeer te spreken. Voorbeelden hiervan zijn de 'Wijkboom' en met hulp van de gemeente georganiseerde wijkfeesten. Bovendien is men zeer tevreden over het veegwerk in de straten.

4.2.6 Samenwerking met derden partijen, Vlaardingen

Een belangrijke partner van de gemeente op het gebied van leefbaarheid is de woningbouwcorporatie Waterweg Wonen. Had deze corporatie oorspronkelijk tot doel om te zorgen voor 'gezond wonen' (Woningwet 1911), ook corporaties begeven zich meer en meer op het gebied van leefbaarheid, bewonersparticipatie en betrokkenheid van burgers. Sinds enige jaren heeft het ministerie van VROM de zorg voor de woon- en leefomgeving benoemd als een van de kerntaken van Nederlandse woningbouwcorporaties.

Nog recentelijk is daarbij bepaald dat corporaties een eigen verantwoordelijkheid hebben om, naast onroerend goed, ook sociaal-maatschappelijk te investeren in de wijken.

De woningbouwcorporatie tracht haar bewoners zoveel mogelijk te betrekken bij zowel beleid als uitvoering. Wat daarbij opvalt, is dat bewoners zich daarbij vooral richten op de dagelijkse gang van zaken (beheer en onderhoud) en niet op strategische zaken (beleid, voorraadbeheer). De Overlegwet (1998) heeft de betrokkenheid tussen corporaties en bewoners ook geformaliseerd. De wet bevat de verplichting voor corporaties om periodiek met huurders- en bewonersraden te overleggen. Deze geformaliseerde raden hebben in bepaalde gevallen advies- en / of instemmingsrecht. Naast deze groepen kent Waterweg Wonen tientallen informele bewonersgroepen, die zich voornamelijk bezighouden met buurtactiviteiten, zoals een Straatspeeldag en een wijkbarbeque (Waterweg-Wonen, 2008).

In 2000 is Waterweg Wonen een experiment van start gegaan met buurtgebonden wijkbudgetten (Huygen en Rijksschroeff, 2004). Twee herstructureringsgebieden in Vlaardingen, Babberspolder-Oost en Holy-Zuidoost, namen deel aan het experiment. Bewoners kregen daarbij de zeggenschap over het onderhoudsbudget van gemeente en corporatie. Korthedshalve was het experiment gebaseerd op de gedachte dat het toekennen van een eigen budget aan bewoners de betrokkenheid van actoren bij de wijk zou vergroten en versterken. "Omdat in veel gemeenten wordt gezocht naar een manier om bewoners meer te betrekken bij beleid en bij hun omgeving, wordt steeds vaker geëxperimenteerd met het geven van invloed en zeggenschap op bestedingen in hun directe leefomgeving. Deze trend kan worden gezien in het licht van ontwikkelingen in de verhoudingen tussen burgers, bestuur en middenveld".

Na afloop van het experiment heeft het Verwey-Jonker Instituut moeten concluderen dat: het een zeer moeizaam proces is geweest, tegenstrijdige belangen vaak roet in het eten gooiden, het wederzijds vertrouwen tussen bewoners, gemeente en woningbouwcorporatie niet groot was en dat bewoners uiteindelijk aangaven de eigen verantwoordelijkheid voor de besteding van de wijkbudgetten in veel gevallen te zwaar vond. Als positieve punten kwamen uit de evaluatie naar voren dat er nieuwe netwerken tussen bewoners, gemeente en corporatie zijn ontstaan en het feit dat alle betrokkenen meer inzicht in elkaars activiteiten en rollen hadden gekregen.

Na het min of meer beperkte succes van het experiment met buurtgebonden wijkbudgetten, hebben Waterweg Wonen en de gemeente op dit moment een aantal speerpunten om bewoners meer bij hun directe woon- en leefomgeving te betrekken. De eerste stap is gezet om de leefbaarheidsprogramma's van gemeente en Waterweg Wonen op elkaar te laten aansluiten. Er bestaat de wens om ook andere maatschappelijke partners intensiever bij het proces te betrekken. Bewoners moeten meer inspraak krijgen dan nu het geval is. De leefbaarheidsplatforms hebben hun inbreng, maar deze groep is geen afspiegeling van de wijk en ook te beperkt van opzet. Er moet in ieder geval actief worden ingezet op het bereiken van allochtonen en jongeren. De leefbaarheidsplannen voor (in dit geval) de Westwijk moeten actief naar bewoners worden gecommuniceerd. Het uiteindelijke streven is erop gericht om een totaaloverzicht te krijgen van alle activiteiten van gemeente, Waterweg Wonen en andere partners (politie, welzijnswerk) in de Westwijk. De te bereiken resultaten zijn daarin benoemd, inclusief kosten en een tijdpad.

4.3 Wijkgericht werken in Zuidbroek-Oosterwijk, Heemskerk

4.3.1 De Gemeente Heemskerk

De gemeente Heemskerk is een van oorsprong agrarische gemeente, gelegen tussen Haarlem en Den Helder. Het heeft een rijke geschiedenis waarvan enkele monumentale gebouwen nog getuigen. Twee daarvan zijn het Slot Heemskerk en het Slot Assumburg. Er waren oorspronkelijk zelfs meer kastelen maar deze zijn in de loop van de eeuwen verloren gegaan. Ondanks deze rijke geschiedenis met ridders en edelen is Heemskerk daarna lange tijd een klein dorp aan de voet van de duinen geweest.

De industriële ontwikkeling van de nabijgelegen Hoogovens (tegenwoordig Corus) hebben dit karakter vanaf 1950 voor een groot deel tenietgedaan. Werknemers van allerlei nationaliteiten namen hun intrek in de gemeente, wat resulteerde in een grote toename van het aantal inwoners tot en met de jaren '70 van de vorige eeuw. Vooral in de richting van omliggende gemeenten als Uitgeest en Zaanstad zijn vanaf omstreeks 1965 verschillende nieuwe woonwijken gerealiseerd, waaronder Breedweer, de Maer, Beijerlust, Waterakkers-Lunetten en Broekpolder.

De verschillende nationaliteiten hebben voor een groot deel de cultuur die in de gemeente heerst bepaald: de sfeer is als 'gemoedelijk' te typeren en de mensen zijn tolerant ten opzichte van elkaar. Net als veel andere gemeenten kent Heemskerk een sterke vergrijzing van de bevolking. Het aantal inwoners bedraagt 38.395 (1 januari 2008), verdeeld over 14.276 woonruimten. De gemeente heeft een oppervlakte van 3200 ha. Qua ontwikkeling blijft de gemeente Heemskerk vrij actief. In 2005 is een aanvang gemaakt met het verwijderen van een aantal flats uit de jaren '50 en '60 en deze te vervangen voor modernere appartementen en laagbouw (Gemeente-Heemskerk, 2007-2008).

4.3.2 Wijkgericht werken in Heemskerk

Hoewel wijk- en buurtgericht werken bij veel gemeenten al jarenlang hoog in het vaandel staat, vormt de specifieke vorm daarvan, buurtcontracten, een nog relatief onbekend instrument. De gemeente die het meest ver is op dit gebied is Heemskerk (Noord-Holland).

Sinds 1996 werkt de gemeente Heemskerk buurtgericht. Het belangrijkste doel was kort gezegd om meer toenadering te zoeken tot de burger en de geloofwaardigheid van de gemeente te verhogen. Er werd een speciaal team geformeerd, dat vorm moest geven aan het buurtgericht werken.

In 2003 werd voor het eerst voor buurtcontracten gekozen. Buurtcontracten geven aan welke activiteiten er in de contractperiode (2,5 jaar) worden uitgevoerd om de leefbaarheid in een wijk of buurt positief te beïnvloeden. Als input voor het contract wordt een uitgebreid buurtonderzoek gedaan, dat bestaat uit een schriftelijke huis-aan-huis enquête en buurt- en panelgesprekken die dieper ingaan op de door bewoners in de enquête genoemde knelpunten.

Heemskerk werd verdeeld in vijf buurten: Hart van Heemskerk, Zuidbroek-Oosterwijk, Duin tot Dorp, Boven de Baandert en Van Acker tot Burcht. De hierbij gehanteerde indeling is heel bewust afgestemd met organisaties als de woningbouwvereniging, de reinigingsdienst, de politie e.d.. De namen van de buurten zijn door de bewoners zelf gekozen. Elke buurt heeft een eigen projectteam, een informeel samenwerkingsverband van bewoners in de buurt. Buurtbewoners nemen op basis van vrijwilligheid deel zonder dat er sprake is van een formele vertegenwoordiging. Het team beoogt in samenstelling wel een afspiegeling van de buurt te zijn.

Het projectteam vervult een scharnierfunctie: informatie gaat vanuit de buurt naar de gemeente en andere instanties en keert terug naar het projectteam en de buurt. Het team staat onder voorzitterschap van de gemeentelijke buurtcoördinator, die verantwoordelijk is voor de totstandkoming van buurtcontracten, buurtcontractbijeenkomsten en tussentijdse evaluaties. Projectteamvergaderingen vervangen hierbij de klassieke inspraakavonden en worden in Heemskerk vooral gezien als investering in de relatie tussen gemeente en bewoners.

Tijdens de buurtcontractbijeenkomst wordt het concept-buurtcontract gepresenteerd aan de buurt en bediscussieerd. Dat kan ertoe leiden dat het contract wordt aangepast. Vervolgens wordt het contract ondertekend door het projectteam, de gemeente Heemskerk, de welzijns- en opbouwwerkorganisatie Welschap, de reinigingsdienst ReinUnie, de politie Kennemerland en de woningbouwcorporatie Woon op Maat. Hierna wordt begonnen met de uitvoering van het contract.

Minimaal twee keer per jaar koppelen de samenwerkende partners binnen het buurtcontract terug aan het projectteam. Om in te kunnen spelen op specifieke vragen van bewoners is een buurtbudget in het leven geroepen. Ten behoeve van plannen die (mede) door bewoners geïnitieerd en ondersteund worden, is per buurt jaarlijks een bedrag van € 25.000,- beschikbaar. Bewoners kunnen een aanvraag indienen bij het projectteam, dat de aanvraag ook inhoudelijk beoordeelt.

Buurtcontracten in Heemskerk: drie fasen

Het werken met buurtcontracten in de gemeente Heemskerk kent tot op heden drie fasen. Onderstaand worden deze kort gekarakteriseerd.

De eerste fase (vanaf 2003) is volledig gebaseerd op een aanbodgerichte overheid en andere maatschappelijke partners: reeds voorgenomen activiteiten en maatregelen worden vooraf met bewoners besproken, zodat er geen ongewenste maatregelen worden uitgevoerd en beide partijen (bewoners en gemeente) niet voor verrassingen komen te staan. De uitvoering van de maatregelen gebeurt door de gemeente en de partners in de wijk, zoals politie en opbouwwerk. Aan het buurtcontract zijn geen sancties verbonden. Wel is de werking ervan geëvalueerd. De in het contract benoemde maatregelen zijn thematisch geordend (Schoon, heel en verkeer: 35 maatregelen; Veiligheid: 22 maatregelen; Samenleven: 18 maatregelen; Buurtontwikkeling: 4 maatregelen) (Gemeente-Heemskerk, 2007-2008).

Met de tweede fase (vanaf 2006) wordt het projectteam ingevoerd. Van een volledig aanbodgericht karakter verschuift de focus meer naar de vraagkant van de burger. De huis-aan-huis-enquête wordt geïntroduceerd, er worden buurtgesprekken gevoerd, onder andere door de inzet van een buurtbus, bewoners worden betrokken bij schouwen op basis van beeldkwaliteitsplannen en buurten krijgen een buurtbudget van € 25.000,-. Hiernaast is er een grotere, actievere rol voor de maatschappelijke partners weggelegd, die een eigen verantwoordelijkheid krijgen voor de uitvoering van maatregelen die hen betreffen. Het buurtcontract kent nog steeds geen sancties.

De derde fase (vanaf 2007) is tijdens het onderzoek ingevoerd. Op basis van politieke wensen en geïnspireerd op de bij de Wmo centraal staande notitie van 'civil society', krijgen bewoners een zelfstandige rol en verantwoordelijkheid bij de uitvoering van het contract. Er zijn nu ook voor het eerst sociale onderwerpen in het contract benoemd. Ook nieuw is dat de onder de verschillende thema's benoemde maatregelen en activiteiten projectgericht worden aangepakt. Er zijn geen sancties verbonden aan het buurtcontract.

De grotere zeggenschap en inbreng van bewoners in deze derde fase heeft binnen de gemeente Heemskerk geleid tot de vraag hoever die zeggenschap van bewoners zou moeten gaan. De angst dat bewoners op de stoel van de gemeenteraad gaan zitten is hierbij uitdrukkelijk aan de orde gekomen.

4.3.3 Bewonersorganisaties en –initiatieven, Heemskerk

De gemeente Heemskerk kent vele bewonersorganisaties en -verenigingen. De aard en achtergrond van die organisaties is zeer verschillend: van slapend tot actief, van algemene belangenbehartiger tot '*one-issue-groeperingen*' en van officieel tot officieus. Het merendeel van de organisaties richt zich op het verbeteren van de leefbaarheid in de wijk of buurt.

Naast de inhoudelijke verscheidenheid, valt ook het verschil in reikwijdte van de verschillende bewonersorganisaties op: die varieert van één straat tot complete buurten met honderden inwoners.

Bewonersvereniging Bretagnestraat e.o.

Als een van de meest betrokken en solide bewonersverenigingen is, zowel door woningbouwcorporatie Woon op Maat als de gemeente Heemskerk, de bewonersvereniging Bretagnestraat e.o. genoemd.

De vereniging is gestart met alleen bewoners uit de Bretagnestraat, maar in de loop der jaren uitgebreid tot een tiental straten in de wijk Zuidbroek-Oosterwijk. De oprichting vond plaats in de jaren '70 toen de woningen in de wijk gerenoveerd moesten worden, omdat ze te kampen hadden met achterstallig onderhoud. Saillant detail is dat de directe aanleiding voor de oprichting besloten lag in het feit dat de bewoners wilden dat 'de ramen in plaats van naar binnen, naar buiten open zouden moeten kunnen gaan'. Nadat dat punt was binnengehaald, is de vereniging blijven bestaan en heeft zij haar werkveld uitgebreid tot het totale welzijn, en dan vooral de leefbaarheid en sociale cohesie, van de wijk. De contacten met de gemeente en de woningbouwcorporatie zijn ten tijde van het onderzoek intens. Hoewel de vereniging al lange tijd bestaat en haar soliditeit zich inmiddels heeft bewezen, is zij niet officieel als vereniging ingeschreven en heeft dus geen officieel bestuur.

De in de vereniging actieve bewoners zijn veelal wat ouder (vanaf 45 jaar) en van verschillende nationaliteiten. De mate van representativiteit is hoog te noemen: de wijk heeft voor het merendeel oudere bewoners van verschillende afkomst. Veel bewoners van de wijk zijn in de jaren '60 naar Nederland gekomen om te werken bij v/h Hoogovens.

Naast de contacten met de gemeente, de woningbouwcorporatie en de overige maatschappelijke instellingen die in de wijk actief zijn, geeft bewonersvereniging Bretagnestraat e.o. in de praktijk invulling aan haar doelstellingen door het organiseren van een opvallende veelheid aan activiteiten. Deze variëren van buurtfeesten, opruimacties, vlooiemarkten tot muzikale optredens en straatorkesten, waarvoor de hele buurt wordt uitgenodigd. Hiernaast heeft de bewonersvereniging via sponsoring periodiek de beschikking over een zogenoemde 'Buurtbus', waarin en van waaruit allerlei activiteiten voor met name de jeugd worden georganiseerd. Over het algemeen is de opkomst voor de activiteiten hoog tot zeer hoog te noemen.

4.3.4 Samenwerking gemeente – bewoners, Heemskerk

Heemskerk werkt met buurtcontracten. Onderdeel van die werkwijze is dat de bewoners van een bepaalde buurt zijn vertegenwoordigd in projectteams. Projectteams zijn informele samenwerkingsverbanden van bewoners die bij een buurtcontract een scharnierfunctie vervullen: informatie gaat vanuit de buurt naar de gemeente en andere instanties en keert terug naar het projectteam en de buurt.

De voorzitter van bewonersvereniging Bretagnestraat e.o. maakt deel uit van het projectteam, dat onder voorzitterschap staat van de wijkcoördinator.

In deze paragraaf wordt de samenwerking tussen gemeente en bewoners(-organisaties) zowel beschreven vanuit de bewonersvereniging Bretagnestraat e.o. als vanuit het projectteam.

Zoals bovenstaand is te lezen, richtte bewonersvereniging Bretagnestraat e.o. zich in eerste instantie geheel op de woningbouwcorporatie. Pas in een later stadium werd samenwerking gezocht met de gemeente. In het begin was de houding van de vereniging argwanend, wat voor een deel te wijten is aan het 'Calimero-gevoel': de kleine bewoners tegen de veel grotere gemeente. In de loop van de jaren is gebleken dat de gemeente de bewoners serieus neemt (o.a. dankzij de toekenning van het jaarlijkse buurtbudget ter hoogte van € 25.000,-) en dat zij de bewoners als gelijkwaardig beschouwt. De vereniging voelt zich momenteel een volwaardig partner van de gemeente, hoewel er zo nu en dan twijfels zijn en blijven over de daadwerkelijke invloed die de vereniging en het projectteam hebben.

Het contact met de gemeente typeren de bewonersvereniging en het projectteam Zuidbroek-Oosterwijk als ruim voldoende. Hierbij zijn twee zaken bepalend. Ten eerste geeft de gemeente (in de persoon van de wijkcoördinator als direct aanspreekpunt) adequaat antwoord op vragen en verzoeken en treft zij daarop in de praktijk de nodige maatregelen en ten tweede is de gemeente in alle gevallen vertegenwoordigd bij projectteamvergaderingen.

Ieder projectteam houdt een jaarlijkse schouw in de buurt op basis van een vooraf door bewoners uitgezette route. Daarbij zijn, naast de bewoners zelf, ook de gemeente, de woningbouwcorporatie, de politie, de reinigingsdienst en de wijkmeester aanwezig. Sterker nog, er is bepaald dat de partners van het buurtcontract hierbij vertegenwoordigd moeten zijn.

De buurt Zuidbroek-Oosterwijk werkt op dit moment met het tweede buurtcontract. Het eerste contract had een vooral praktische insteek: de in het contract vermelde activiteiten en maatregelen waren gericht op de fysieke leefomgeving. Per maatregel, die in gezamenlijkheid door de contractspartijen zijn benoemd, was een planning (begin- en eindtijd) aangegeven. De rol van het projectteam bestond uit een 'waakhondfunctie'.

Als de contractspartijen op het aangegeven tijdstip nog niet met de uitvoering bezig waren, werd dit gesignaleerd en gemeld aan de betreffende partij. Dit gaf de bewoners veel voldoening. Een groot voordeel van het werken met buurtcontracten voor de bewoners is dan ook dat ze inzicht hebben in gemeentelijke activiteiten en activiteiten van andere maatschappelijke partners.

Het tweede buurtcontract bracht twee wijzigingen met zich mee ten opzichte van het eerste contract. Ten eerste waren de benoemde activiteiten minder concreet geformuleerd, waardoor het projectteam, hoewel zelf ingestemd met de maatregelen, minder vat had op wat er nu precies van partijen werd verwacht. De tweede wijziging bestond eruit, dat er -naast fysieke zaken- ook meer sociale kwesties in het contract werden opgenomen. Deze maatregelen hadden tot doel om elkaar, als bewoners, sociaal in het oog te houden. Terugblikkend zijn de bewoners van oordeel dat dit eigenlijk onnodig was, omdat men dat in de praktijk toch al doet en omdat het uiteindelijke resultaat, het effect van de maatregel niet goed meetbaar is. Alles overziend, verkiezen bewoners de eerste versie van het buurtcontract: fysieke maatregelen met een strikt begin- en einddoel.

Zowel bij de totstandkoming van het buurtcontract als bij de uitvoering ervan, ervaren de bewoners de contacten met de gemeente als uitstekend. Voor wat betreft de buurt Zuidbroek-Oosterwijk worden hiertoe veel credits gegeven aan de wijkcoördinator.

4.3.5 Samenwerking met derden partijen, Heemskerk

Binnen de gemeente Heemskerk zijn verschillende partijen betrokken bij het wijkgericht werken. Naast de gemeente zijn dat de Politie, de Stichting Welschap (welzijn, cultuur en kinderopvang), ReinUnie (vuilnisophaaldienst) en Woon op Maat (woningbouwcorporatie). De partijen werken samen in de wijken en hebben ieder een verantwoordelijkheid t.a.v. het buurtcontract. De verschillende partijen hebben het contract ook daadwerkelijk getekend.

Naast de gemeente en natuurlijk de bewoners is Woon op Maat een van de belangrijkste partners binnen de wijk. De woningbouwcorporatie ziet het als haar primaire taak om het onderhoud van de door haar verhuurde woningen goed op orde te hebben, om waar nodig te herstructureren en nieuwbouw te initiëren. In het kader van leefbaarheid werkt ze nauw samen met bewoners. Hiervoor zijn bewonerscommissies die fungeren als aanspreekpunten namens de bewoners.

Zij kunnen ideeën aandragen en hebben de beschikking over een bescheiden budget. Deze insteek kan nog beter geïntegreerd worden in het proces t.a.v. de buurtcontracten.

De woningbouwcorporatie ziet zichzelf als een volwaardige partner van de gemeente. Ze stopt veel energie in de samenwerking en is er ook heel tevreden over. Het wijkgericht werken is meer dan "het feestje" van de gemeente waarbij door derden aangeschoven mag worden. Dat is ook een voorwaarde voor de deelname voor Woon op Maat.

Daarnaast vindt zij het belangrijk om middels de samenwerking de lijnen kort te houden en zich wat breder naar haar klanten, de bewoners, te profileren (Woon-op-Maat, 2007-2008). Woon op Maat werkt al vanaf het begin mee met de buurtcontracten en ziet in de aanpak ook nog steeds verbeteringen plaatsvinden. De afspraken worden meer en meer concreet en hierdoor houden de partijen elkaar ook meer aan de gemaakte afspraken. Woon op Maat meent dat de afspraken nog wel meer inhoudelijk kunnen.

Jaarlijks wordt het buurtcontract en ook de aanpak geëvalueerd waarbij niet alleen gekeken wordt of afspraken zijn nagekomen, maar ook of de gekozen insteek achteraf wel de juiste is gebleken. De aanpak is voor alle buurten dezelfde: allereerst wordt er teruggekeken naar het voorgaande jaar en op basis daarvan worden aan de hand van verschillende thema's nieuwe actiepunten vastgesteld en in het buurtcontract opgenomen.

De bewoners zijn volgens Woon op Maat over deze aanpak over het algemeen zeer tevreden. Belangrijk rondom het hele proces ten aanzien van de buurtcontracten is volgens de woningbouwcorporatie de communicatie. Bewoners willen graag weten wat er wanneer gebeurt (of wat juist niet) in en rondom hun wijk of buurt. Door te communiceren ontstaat begrip, wil men meedenken en ontstaat samenwerking.

4.4 Wijkgericht werken in Hof van Delft/Voordijkshoorn, Delft

4.4.1 De Gemeente Delft

De stad Delft bestaat ongeveer 750 jaar en heeft een belangrijke rol gespeeld in de Nederlandse geschiedenis. Historisch gezien werd Delft vooral bekend als Prinsenstad; Willem van Oranje resideerde in Delft en werd er in 1584 vermoord. Sindsdien worden leden van het Koninklijk Huis na hun dood bijgezet in de nieuwe kerk. De stad is gelegen aan de Schie tussen Rotterdam en Den Haag.

Delft is vooral bekend om haar historische binnenstad en heeft zich de afgelopen eeuw ontwikkeld van industrie stad tot kennisstad. In 1847 werd het spoor door Delft geopend waarmee de stad een aantrekkelijke plek werd voor nieuwe industrieën, zoals de Gist- en Spiritusfabriek en Calvé. Door de komst van de Koninklijke Academie (tegenwoordig de Technische Universiteit) en later het onderzoeksinstituut TNO werd Delft een centrum van techniek en wetenschap.

In het historisch deel van de stad zijn vooral de grachten, lopend in noord-zuidrichting, gezichtsbepalend. Ten oosten van de grachten werd de stad in de loop der eeuwen verder uitgebreid. In de jaren vanaf 1960 werd de stad voornamelijk aan de zuidzijde flink uitgebreid. Er verrezen enkele hoogbouwwijken (Poptahof en Voorhof) die ook nu nog tot de dichtstbevolkte van Europa behoren.

Delft heeft eind 2007 ongeveer 96.000 inwoners. Vanaf 2002 is er een lichte bevolkingsafname te zien. Ongeveer 13% van de bevolking is van niet-westerse afkomst (2006). Door de aanwezigheid van de Technische Universiteit ligt het aantal jongeren in Delft wat boven het gemiddelde. Hierdoor kan ook het relatief hoge percentage hoogopgeleiden verklaard worden. Over het algemeen zijn de inwoners van Delft tevreden over hun woonplaats. Op de woonaantrekkelijkheidsindex van de vijftig grootste gemeenten van Nederland staat Delft op de dertiende plaats. Vooral op bereikbaarheid en veiligheid scoort de stad hoog (Stichting-Atlas-voor-gemeenten, 2007).

4.4.2 Wijkgericht werken in Delft

Delft werkt sinds 1998 wijkgericht volgens de 'Delftse wijkaanpak'. Het doel van die werkvorm was het bekende: "samen met bewoners en maatschappelijke partners de leefbaarheid in de (in het geval van Delft zeven) wijken verbeteren".

Het wijkgericht werken in Delft kenmerkt zich door de dialoog en samenwerking tussen gemeente, bewoners, bedrijven en organisaties en het bieden van maatwerk en een integrale aanpak. Vragen, wensen en initiatieven van bewoners op het gebied van leefbaarheid zijn hierbij het uitgangspunt. Het verkrijgen van inzicht in die vragen en wensen vormt dan ook de basis van de wijkaanpak.

Bij de vormgeving van de Delftse wijkaanpak zijn drie principes leidend:

1. Toegankelijkheid

Alle bewoners moeten de mogelijkheid hebben om te participeren in de wijkaanpak.

De werkwijze is er om die reden op gericht om hun deelname aan de wijkaanpak te

stimuleren en te ondersteunen. Deelname kan vele vormen aannemen: van een telefoontje naar de wijkcoördinator tot aan structurele deelname aan een overleg in het kader van buurtbeheer. Bijeenkomsten in het kader van wijkgericht werken zijn laagdrempelig en openbaar.

2. Betrokkenheid en zelfinitiatief.

De gemeente Delft richt zich bij de wijkaanpak op de stimulering van een actieve inzet van bewoners. Wijkcoördinatoren en wijkopbouwwerkers hebben de taak om actieve bewoners te mobiliseren en te faciliteren. De beloning bestaat uit een financiële bijdrage uit het wijkbudget ten behoeve van hun initiatieven.

3. Resultaatgerichtheid

De inzet en betrokkenheid van bewoners is in hoge mate afhankelijk van het behalen van concrete, zichtbare resultaten. Hiernaast moet de samenwerking met de betrokken partijen prettig zijn. Om resultaten op een zo kort mogelijke termijn te boeken, beschikt de wijkcoördinator over een apart budget dat beschikbaar is voor het oplossen van acute, kleinere leefbaarheidproblemen.

Organisatie van de Delftse wijkaanpak

De Delftse wijkaanpak kent de volgende sleutelfiguren en -organisaties (Gemeente-Delft, 2007-2008):

Binnen de gemeente Delft is wijkzaken ondergebracht in de portefeuille van een van de wethouders. Het belang van de wijkaanpak is organisatorisch verankerd door het instellen van het Cluster Wijk- en Stadszaken. Binnen dat cluster is de Sector Wijkzaken en Projecten ondergebracht. Deze eenheid is verantwoordelijk voor de wijkaanpak, stedelijke vernieuwing en stadsvernieuwing. De sector bestaat uit drie vakteams te weten: wijkzaken, projecten en projectondersteuning. In het Vakteam Wijkzaken zijn de wijkcoördinatoren ondergebracht. Delft is opgedeeld in zeven wijken. Iedere wijk heeft een eigen wijkcoördinator. Het vakteam speelt een stimulerende en coördinerende rol bij de wijkaanpak.

De wijkcoördinator initieert, ondersteunt en faciliteert de wijkaanpak en richt zich daarbij voornamelijk op het regelen van zaken binnen de gemeente en andere instellingen.

De wijkopbouwwerker is verantwoordelijk voor het initiëren en ondersteunen van bewonersinitiatieven. Met betrekking tot de verbetering van hun woon-, werk- en leefsituatie. De wijkopbouwwerker is in dienst van de Brede Welzijnsorganisatie Delft.

Het wijkcoördinatieteam is een groep die bestaat uit professionals die vanuit hun eigen vakgebied in de wijk werken: de wijkcoördinator, de wijkopbouwwerker, de wijkopzichter, de wijkagent en medewerkers van corporaties. Dit team kan snel inspelen op vragen en signalen van bewoners.

De wijkopzichter is een ambtenaar van de gemeente die zich specifiek bezighoudt met wensen, problemen en ideeën van bewoners op het gebied van de openbare ruimte.

Het bewonersplatform is een groep van actieve bewoners uit een wijk die aan de orde stelt wat er in een bepaalde wijk speelt. Alle zeven wijken hebben een bewonersplatform. De frequentie waarmee bewonersplatforms bijeenkomen verschilt per wijk: van maandelijks tot eens per half jaar. Het bewonersplatform is geen vertegenwoordiging van de wijk, omdat de leden niet worden gekozen. Het bewonersplatform functioneert als klankbord en denken op hoofdlijnen mee met de gemeente over de wijk.

Het Buurtbeheeroverleg is een overleg tussen bewoners, gemeente en instellingen die werkzaam zijn in de wijk. Deze overlegvorm heeft als belangrijkste doel om kleinere problemen, zoals verbetering van het groen, de aanpak van zwerfvuil of de inrichting van de openbare ruimte, sneller aan te pakken. De buurtbeheeroverleggen worden circa zes maal per jaar gehouden.

De Partnerorganisaties in de wijk van de gemeente in de wijk zijn: welzijnsorganisatie Breed Welzijn Delft, de politie en de verschillende woningbouwcorporaties.

De Delftse wijkaanpak in fases

De Delftse wijkaanpak kent vijf fases, die elk uitmonden in een product. Per fase worden ook de gebruikte instrumenten beschreven.

Fase 1: Analyseren
 Bewoners en professionals beoordelen samen de leefbaarheid van de wijk.
 Deze fase mondt uit in een wijkanalyse. Participatievorm bewoners:
 consultatie.

Wijkanalyse

Bewoners en professionals die werkzaam zijn in de wijk analyseren met elkaar de situatie en ontwikkelingen in de wijk. Gezamenlijk worden daaruit conclusies getrokken over wat

de belangrijkste positieve of negatieve ontwikkelingen zijn. Het vertrekpunt voor de analyse is een eerste beeld van de situatie en ontwikkelingen in de wijk, de *wijkbarometer*, opgesteld door het Vakteam Wijkzaken.

Fase 2: Agenderen en prioriteren

Bewoners en professionals bepalen samen welke zaken aangepakt moeten worden om de leefbaarheid te verhogen en bepalen de prioriteit daarvan. Deze fase mondt uit in een wijkagenda met aandachtspunten. Participatievorm bewoners: consultatie.

De instrumenten van de Delftse wijkaanpak in fase 2 zijn: de wijkagenda en de aandachtspunten voor nieuw beleid. Ook de wijkschouw vindt vaak in deze fase plaats.

Wijkagenda

Op basis van de wijkanalyse wordt bepaald welke vraagstukken of thema's prioriteit hebben om in het volgende jaar aangepakt te worden. Dit wordt vastgelegd in de wijkagenda. Bewoners kunnen alleen zaken van collectief belang op de wijkagenda zetten.

Aandachtspunten voor nieuw beleid

Tenslotte worden de aandachtspunten opgesteld voor aanpassing van bestaand beleid of de ontwikkeling van nieuw beleid van de gemeente of van de partners in de wijk.

Wijkschouw

Een specifieke werkvorm voor burgerparticipatie is de wijkschouw. Een wijkschouw wordt georganiseerd op initiatief van zowel bewoners als professionals. Tijdens de schouw bezoekt een groep bewoners en professionals samen een of meerdere plekken in een wijk.

Veel bewoners zien de signalerende rol als hun belangrijkste rol in de wijkaanpak. Zij verwachten dat na het aangeven van de zaken in de wijken die aangepakt dienen te worden, de gemeente en de partners met maatregelen en acties voor oplossingen zorgen. Daarna willen zij geïnformeerd en geconsulteerd worden over de uiteindelijke acties en maatregelen die worden genomen.

Fase 3: Uitwerken van initiatieven

Bewoners en professionals benoemen samen acties die uitgevoerd moeten worden om aan zaken op de wijkagenda een vervolg te geven en benoemen

een verantwoordelijke actor. Dit mondt uit in een wijkprogramma.
Participatievorm bewoners: consultatie, samenspraak en meebeslissen.

Het instrument in fase drie van de Delftse wijkaanpak is het *wijkprogramma* dat voor elke wijk wordt opgesteld.

Wijkprogramma

In een wijkprogramma is opgenomen welke acties gestart moeten worden om de leefbaarheid en veiligheid in de wijk in het volgende jaar daadwerkelijk een stap vooruit te helpen. Bewoners en professionals worden aangemoedigd en ondersteund bij het naar voren brengen van hun ideeën hierover. Verschillende werkvormen worden gehanteerd zoals het organiseren van direct contact, het organiseren van brainstormbijeenkomsten van bewoners en professionals en themavonden.

Nadat bewoners, professionals en de partners in de wijkaanpak meer zicht hebben op mogelijke initiatieven, is het van belang dat zij zich verbinden met die initiatieven. Dat wil zeggen dat ze zich committeren aan het leveren van een bijdrage aan het realiseren van de initiatieven. Dit is ook het moment waarop bewoners en professionals zich buigen over welke bijdrage uit het wijkbudget nodig is voor het realiseren van die initiatieven. De wijkcoördinator heeft hierbij een belangrijke adviserende en ondersteunende taak. Zo krijgen verschillende initiatieven in een wijk vorm rondom de thema's die op de wijkagenda staan. Die initiatieven worden vervolgens door de wijkcoördinator samengebracht in een concept-wijkprogramma. Via de stadskrant, de website van de gemeente, de wijkwebsites en de wijkenmarkt wordt het conceptprogramma bekend gemaakt en worden bewoners uitgenodigd tot het reageren op dit programma. Nadat de belangrijkste reacties verwerkt zijn, stelt de wijkcoördinator het definitieve wijkprogramma op. Met de vaststelling van het wijkprogramma wordt ook het bestedingsvoorstel voor het wijkbudget vastgesteld.

Fase 4: Uitvoeren

Fase 4 is de uitvoeringsfase van de wijkaanpak. Bewoners en professionals realiseren samen initiatieven uit het wijkprogramma. Fase 4 mondt uit in tastbare resultaten op het gebied van de leefbaarheid in de wijk.

Participatievorm bewoners: coproduceren en mede-uitvoeren.

De belangrijkste drijfveer voor bewoners om actief te worden en een rol te spelen in de wijkaanpak is het zicht op tastbare resultaten. Het realiseren daarvan is daarom van groot

belang, maar is tegelijkertijd ook niet eenvoudig. Daarom worden hoge eisen gesteld aan de wijze waarop de betrokken professionals van de gemeente en partners in de wijkaanpak in de werkgroepen en initiatiefgroepen tijdens de uitvoeringsfase opereren.

Plan van Aanpak

De eerste stap in de uitvoeringsfase is het nader uitwerken van het initiatief tot een plan van aanpak. De wijkcoördinator en wijkopbouwwerker ondersteunen en faciliteren dit. De wijkcoördinator legt zich toe op het regelen en organiseren van de benodigde zaken aan de kant van de gemeente en de partners in samenwerking met de bij het initiatief betrokken professionals. De wijkopbouwwerker richt zich op het geven van steun aan de betrokken bewoners.

Tijdens de uitvoeringsfase houdt de wijkcoördinator de voortgang met de uitvoering van initiatieven in de gaten, daarbij gesteund door de leden van het wijkcoördinatieteam. De leden van de initiatiefgroepen en werkgroepen, bewoners en professionals, reageren ook zelf als de voortgang wordt belemmerd. Bij knelpunten zorgt de wijkcoördinator voor het nemen van de benodigde acties om de voortgang van het initiatief te bespoedigen. Hij of zij stelt ook geld beschikbaar voor de uitvoering van de initiatieven. De wijkcoördinator bewaakt ook de uitgaven uit het wijkbudget.

Fase 5: Verantwoorden

Bewoners en professionals bepalen gezamenlijk de resultaten die zijn behaald met het realiseren van de initiatieven uit het wijkprogramma. Participatievorm bewoners: consultatie.

De werkcyclus van de wijkaanpak wordt afgerond met de verantwoording van wat heeft plaatsgevonden tijdens de cyclus. Dit gebeurt via opstellen van het *wijkverslag*.

Het wijkverslag

Een financieel verslag, de jaarrekening, maakt deel uit van het wijkverslag. Eerst stellen de wijkcoördinatoren een concept-wijkverslag en de jaarrekening op. Het concept wordt besproken met het bewonersplatform en met de belangrijkste professionals die betrokken zijn geweest bij de wijkaanpak. Het definitieve wijkverslag wordt verspreid onder actieve bewoners, in het bijzonder onder de bewoners die deel hebben genomen aan initiatiefgroepen en werkgroepen. Betrokken professionals en leden van het wijkplatform ontvangen het wijkverslag ook.

4.4.3 Bewonersorganisaties en –initiatieven, Delft

Delft bestaat uit 7 wijken, in inwonertal variërend van 8.500 tot 15.500 inwoners. De wijken zijn onderverdeeld in 29 deelwijken. In de meeste wijken zijn buurt- of wijkverenigingen actief. Door deze verenigingen worden vele initiatieven opgezet uiteenlopend van buurtmarkten en sportdagen tot gezamenlijke schoonmaak- en hondenpoepopruiacties. Toch is de aanpak van de gemeente er niet bij voorbaat op gericht bewonersorganisaties als buurt- en wijkverenigingen te betrekken bij het wijkgericht werken. Natuurlijk wordt er wel samengewerkt met de organisaties maar het initiatief voor de samenwerking zal van de organisaties moeten komen. Op initiatief van de gemeente zijn bewonersplatformen in het leven geroepen. Deze fungeren als klankbord en op hoofdlijnen meedenken over de wijk. Bewonersorganisaties zijn vrij om hierbij aan te sluiten - de gemeente juicht dit ook toe - maar zij worden door de gemeente niet gezien als een formele afvaardiging van een buurt of wijk. Dit is een principiële keuze. De Delftse insteek is om samen te werken met een zo breed mogelijke afvaardiging van de bewoners. Zij zet vraagtekens bij de representativiteit van bewonersorganisaties en wil niet dat bepaalde bevolkingsgroepen zich buitengesloten voelen.

4.4.4 Samenwerking gemeente – bewoners, Delft

Centraal in de samenwerking tussen gemeente en bewoners staat het buurtbeheeroverleg. Dit overleg heeft geen vaste bezetting, iedere bijeenkomst staat open voor alle bewoners en afhankelijk van de agenda wisselt de samenstelling. Wel draait het overleg veelal om een aantal vaste deelnemers. De bewoners worden geïnformeerd middels flyers en via de gemeentepagina in de wijkkrant. De wijk Hof van Delft - Voordijkshoorn heeft een zeer gevarieerde bewonerssamenstelling. Over het algemeen zijn het vooral ouderen (vanaf 55 jaar) die deelnemen aan het buurtbeheeroverleg.

Namens de gemeente nemen de wijkcoördinator en de wijkopbouwwerker deel aan het overleg. Ook is de wijkagent aanwezig en zijn de welzijnsorganisatie Breed Welzijn Delft en één of meerdere woningbouwcorporaties meestal vertegenwoordigd. Besproken worden voornamelijk zaken als groenvoorziening, bestrating, veiligheid e.d.. Het overleg vindt zes maal per jaar plaats en éénmaal per jaar wordt de samenwerking uitgebreid geanalyseerd. Ook wordt er dan vooruitgekeken naar het komende jaar en krijgen de bewoners de gelegenheid ideeën in te brengen in het nieuwe wijkprogramma.

Bewoners die het buurtbeheeroverleg regelmatig bijwonen zien het als hun rol de gemeente kritisch te volgen en hen ook aan te spreken als gemaakte afspraken niet worden nagekomen. Dezelfde houding heeft men ten opzichte van de woningbouwcorporaties. Toch is men over het algemeen zeer te spreken over de samenwerking met de gemeente. Men is heel positief over de mate waarin en de wijze waarop de gemeente communiceert en geeft aan dat de gemeente meestal erg open staat voor initiatieven van bewoners.

Behalve een jaarlijks bedrag om de administratieve kosten te dekken heeft de buurtbeheeroverleg niet de beschikking over een eigen budget voor activiteiten. Zowel de gemeente als de andere partners zijn over het algemeen wel bereid geld beschikbaar te stellen voor ideeën van groepen bewoners die via het buurtbeheeroverleg aan hen worden voorgelegd. In de wijk Hof van Delft - Voordijkshoorn vinden dan ook regelmatig activiteiten plaats. De laatste jaren zijn vooral de opfleuracties (gezamenlijk plantenbakken plaatsen) en de zogenaamde Slinger door de Wijk (braderie) een groot succes gebleken. Veelal komen deze ideeën van dezelfde personen.

4.4.5 Samenwerking met derden partijen, Delft

In de gemeente Delft is de woningbouwcorporatie, naast de gemeente, de bewoners en de welzijnsorganisatie Breed Welzijn Delft, de belangrijkste speler in het veld van wijkgericht werken. In Delft zijn er vier woningbouwcorporaties actief, met een wisselend woningbezit. Woningbouwcorporatie Woonbron heeft een bezit van ruim 10.000 woningen en is daarmee de grootste corporatie (Woonbron, 2007-2008).

Naast haar wettelijke taak op het gebied van leefbaarheid en beheer, die zich kenmerkt door bewonerscommissies en huurdersraden in de zin van de Huurwet, richt de aandacht van Woonbron zich op het gebied van leefbaarheid en wijkgericht werken in eerste instantie op benoemde aandachtsbuurten.

In het gebied Hof van Delft - Voordijkshoorn zijn dat met name de buurten Voorhof en Buitenhof, die elk een zeer gevarieerde bevolkingsopbouw kennen. De tolerantie tussen jong en oud en tussen autochtoon en allochtoon is in bepaalde straten laag, waardoor de sociale cohesie soms onder druk komt te staan. De samenwerking tussen de in de wijk actieve partners is er, wat Woonbron betreft, op gericht om het initiatief voor activiteiten van de bewoners zelf uit te laten gaan. Zij stelt zich daarom vooral faciliterend op, in plaats van 'initiatieven voor bewoners voor te koken'.

Voor grote(re) leefbaarheidsprojecten stelt Woonbron jaarlijks, in nauwe samenwerking met de wijkcoördinator van de gemeente, een leefbaarheidsbegroting op. In die begroting zijn structurele leefbaarheidsactiviteiten opgenomen. De leefbaarheidsbegroting van de woningbouwcorporatie en het leefbaarheidsprogramma van de gemeente worden gezamenlijk voorbereid en zijn zodoende nauw op elkaar afgestemd.

Gedurende het jaar kunnen zich incidentele, onvoorziene zaken op het gebied van leefbaarheid voordoen. In dat geval wordt in gezamenlijk overleg tussen gemeente en corporatie bekeken en beoordeeld in hoeverre die activiteiten bijdragen aan de leefbaarheid in de wijk en of zij aansluiten op de speerpunten van beleid. Vervolgens wordt beoordeeld welke bijdrage daarvoor gereserveerd moet worden. In de praktijk komt het er op neer, dat gemeente en corporatie beiden de helft van de kosten dragen. Hiernaast stelt Woonbron zogenaemde 'Woonbroneuro's' ten behoeve van kleinschalige leefbaarheidsactiviteiten ter beschikking. Voorwaarden voor het verkrijgen van een bijdrage uit dat budget zijn: het moet een collectieve activiteit betreffen, er moet vooraf een begroting worden ingediend en achteraf moet worden gerapporteerd over het verloop van de activiteit met een verslag en fotomateriaal.

Naast de leefbaarheidsbegroting wordt ook het beheerplan van Woonbron afgestemd met de (beheer-)plannen van de gemeente. Door die samenwerking en afstemming kan integraal onderhoud in de wijk plaatsvinden, waarbij de corporatie zich hoofdzakelijk richt op de woningen (en soms een bescheiden gedeelte van de woonomgeving) en de gemeente zich richt op de verharding en de groenvoorziening in de openbare buitenruimte. In het kader van beheer en onderhoud heeft Woonbron zich recentelijk op eigen initiatief aangesloten bij de wijkshouwen van gemeente en bewoners.

Woningbouwcorporatie Woonbron ziet zichzelf als een volwaardige partner van de gemeente op het gebied van wijkgericht werken aan leefbaarheid. Het nut en het effect ervan wordt ook onderschreven. Ten aanzien van de afspraken die de corporatie en de gemeente maken, valt op dat deze in steeds nauwere samenwerking plaatsvinden en ook steeds concreter worden.

Om naast extra activiteiten en maatregelen ook structureel de leefbaarheid in de wijken op orde te houden of te krijgen, hanteert Woonbron in het algemeen een lik-op-stuk-beleid: bewoners die zich niet aan de regels houden, worden eerst gewaarschuwd en vervolgens, indien ze zich dan nog niet aan de regels houden, onverkort beboet. Als grote voordelen van dit beleid wordt de effectiviteit, het verbeterde aanzicht van de woningen en de leefbaarheid in het algemeen genoemd.

5 Bril over de empirie: een analyse van de feiten

5.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk viel te lezen hoe buurtcontracten in de praktijk totstandkomen en hoe de processen eromheen tussen de verschillende partijen verlopen. Het was een beschrijving van feiten, vastgelegd aan de hand van verstrekte documentatie en gesprekken met betrokkenen. In dit hoofdstuk vindt de nadere analyse van deze feiten plaats. De wijze waarop dit gebeurd is gestoeld op de gehanteerde theorie als beschreven in hoofdstuk 2.

De aanpak (van wijkgericht werken) binnen iedere onderzochte wijk (Westwijk in Vlaardingen, Zuidbroek-Oosterwijk in Heemskerk en Hof van Delft–Voordijkshoorn in Delft) wordt achtereenvolgens belicht vanuit de vier beschreven theorieën: de buurt als sociale constructie, bewonersbetrokkenheid, overdracht van beslissingsbevoegdheid en sturingstheorieën van de overheid. Aansluitend worden per wijk nog enkele conclusies getrokken en wordt, eveneens per wijk, het analysemodel weergegeven zoals dat in paragraaf 2.6 al in algemene termen is getoond (figuur 2) en beschreven.

Tenslotte worden in de laatste paragraaf van dit hoofdstuk nog de conclusies van de afzonderlijke wijken onderling met elkaar vergeleken waardoor een meer algemeen beeld ontstaat.

5.2 Analyse Vlaardingen (Westwijk)

5.2.1 De Westwijk als sociale constructie

De Westwijk in Vlaardingen is een naoorlogse wijk uit de jaren vijftig van de vorige eeuw. De wijk bestaat voor driekwart uit hoogbouw. Gelet op het feit dat Vlaardingen op een later tijdstip begonnen is met de herstructurering van oude wijken dan de omliggende

gemeenten, kent de Westwijk een grote instroom van kwetsbare groepen, zoals immigranten en uitkeringsgerechtigden (in 2007 bedroeg die instroom ruim 300 personen). Deze groepen zijn vooral op zoek naar goedkope huisvesting en hebben over het algemeen een geringe binding met de buurt waarin zij die huisvesting vinden. Hoewel gedwongen, kan deze meer rationele dan gevoelsmatige keuze van hen voor de Westwijk worden beschouwd als bevestiging van de stelling van Webber, die inhoudt dat mensen in de moderne samenleving hun sociale positie meer inrichten op basis van functionele aspecten dan op basis van plaatsgebonden functies (Webber, 1963).

Bewonersvereniging Tramonta is actief in een buurt van de Westwijk, waar de oude hoogbouw overheerst. De helft van de bewoners is van allochtone afkomst en over het algemeen zijn de bewoners afkomstig uit een sociaal lagere klasse. De instroom van kwetsbare groepen in de buurt is groot en zet zich de laatste jaren versterkt voort. Voorheen woonden complete Vlaardingse gezinnen in de Westwijk, maar door de geschetste tendens verschuift de typering van de wijk steeds meer van Gemeinschaft, dorpse kleinschaligheid, naar Gesellschaft, stedelijke onoverzichtelijkheid (Komter et al., 2000).

Samenhangend met het bovenstaande, zijn de bewoners van de Westwijk over het algemeen op zichzelf gericht en minder op de buurt als geheel. Voor wat betreft bewonerstypen zijn de bewoners van de Westwijk veelal van het soort voor wie de locatie, de woonomgeving nauwelijks betekenis heeft. Zij hebben weinig binding met de buurt en de bewoners en wonen er 'omdat ze toch ergens moeten wonen' (Blokland-Potters, 1998).

De belangrijke actoren uit dit onderzoek, de wijkbewoners die participeren in bewonersvereniging Tramonta, laten echter een tegenovergesteld beeld zien. Deze bewoners zijn te typeren door kwalificaties als: betrokken, actief en gevoel voor de buurt als geheel. Zij hebben een sterke loyaliteit, wat zich uit in het feit dat zij verder kijken dan het eigen belang en bereid zijn daarvoor inspanningen en activiteiten te verrichten. In deze zin vertonen deze bewoners alle drie dimensies van burgerschap: loyaliteit, het herkennen van de publieke zaak en participatie aan het maatschappelijk leven (Van den Brink en De Ruijter, 2003). Typerend hiervoor is het feit dat de bewoners zich, ook ondanks matige opkomsten en af en toe negatieve reacties, blijven inspannen voor het buurtbelang en volharden in de organisatie van velerlei activiteiten.

Wat dus opvalt aan bewonersvereniging Tramonta, is het enthousiasme en de betrokkenheid bij het wijkgerichte werken in het algemeen en de buurt in het bijzonder.

De vereniging speelt mede om die reden een grote rol in de buurt, wat tot uiting komt in de organisatie van verschillende soorten activiteiten.

De betrokkenheid bij wijkgericht werken kenmerkt zich echter niet alleen door het organiseren van vele 'kleinschalige, maar toch vooral incidentele' activiteiten. Ook in structurele zin wil Tramonta zich met wijkgericht werken bezighouden. Zo is de vereniging bereid om, op invitatie van de gemeente Vlaardingen, mee te werken aan een proef om te onderzoeken of een buurtcontract in de Westwijk zou kunnen werken. Ten tijde van dit onderzoek werden daartoe de eerste verkennende gesprekken gevoerd. Tramonta heeft daarin aangegeven om niet zelfstandig bepaalde taken te willen uitvoeren, maar hooguit te willen komen tot een vorm van coproductie. De 'tegenprestatie' van de gemeente zou dan liggen op het vlak van (een versnelde) aanpak van de openbare buitenruimte in de wijk.

Ook de aanwezigheid en deelname van Tramonta aan de leefbaarheidsplatforms scoort zeer hoog. De vereniging heeft een grote, structurele inbreng tijdens de vergaderingen en levert proactief input voor de agenda.

Tramonta heeft, op microniveau, zodoende veel sociaal kapitaal in zich en geeft daarmee uitdrukking aan het begrip civil society, georganiseerde sociale integratie in de buurt (Putnam, 2000).

5.2.2 Betrokkenheid van bewoners

De bewoners van de Westwijk zijn over het algemeen laag tot middelbaar opgeleid. Circa een kwart van de wijk heeft een werkloosheidsuitkering. Het relatief lage opleidingsniveau staat echter niet in de weg aan de door de bewoners betoonde creativiteit op verschillende vlakken. Zo zijn de leden van de bewonersvereniging gedreven en assertief in hun contacten met de gemeente en de woningbouwcorporatie. Ook de gemeente herkent en erkent die capaciteiten en vaardigheden, want zij doet in de praktijk veelvuldig een beroep op de bewonersvereniging om een rol te vervullen bij het organisatie van activiteiten en het mobiliseren van bewoners daarvoor. Tramonta vormt een eerste aanspreekpunt voor de gemeente en een spreekbuis naar de buurtbewoners.

De bewonersvereniging wordt door de gemeente en de woningbouwcorporatie ook actief betrokken bij wijkontwikkeling, maar in de praktijk is van een gelijkwaardige rol geen sprake. Hoewel de intenties van gemeente en corporatie goed zijn, vallen zij in de praktijk toch vaak terug op het streven om de eigen doelen te bereiken. Dit uit zich het meest

prominent tijdens discussies in de leefbaarheidsplatforms: meningen en opinies van de buurtbewoners worden aangehoord, maar indien deze niet stroken met het op tafel liggende voorstel wordt er getracht ze te weerleggen. Een ander voorbeeld is de weinigzeggende opmerking dat de mening van bewoners 'wordt meegenomen'. Deze zinsnede blijkt in de meerderheid van de gevallen synoniem aan 'dank voor uw inbreng, maar die is eigenlijk niet inpasbaar in het vigerende beleid'. Het lijkt er in die gevallen op dat de gemeente en Waterweg Wonen Tramonta meer benutten als legitimatie voor hun beleid, dan dat zij de bewoners daadwerkelijke zeggenschap en invloed geven bij planvorming. In die zin is de vrees van de grondlegger van de ABCD-methode, Mc Knight, dat overheidsorganisaties wel bewoners betrekken, maar daarbij snel terugvallen in de oude machtsverhoudingen, ook in Vlaardingen bewaarheid.

5.2.3 Overdracht van beslissingsbevoegdheid

Voor wat betreft zeggenschap en de overdracht van beslissingsbevoegdheid valt op dat Tramonta heeft aangegeven mee te willen werken aan een proefproject met een buurtcontract in de Westwijk, maar dat zij daarin niet zelfstandig bepaalde taken wil uitvoeren. In het uiterste geval kan wat Tramonta betreft gekomen worden tot een vorm van coproductie.

Tramonta ziet wat dat betreft op voorhand weinig voordelen van een buurtcontract waarbij wederzijds taken en bevoegdheden worden overgedragen. Zij stoelt dat op de gedachte dat de gemeente Vlaardingen de expertise heeft op de eventueel 'uit te besteden' terreinen. Tramonta zou de inspanningen om die expertise te verwerven te groot vinden in vergelijking met de opbrengsten. In termen van de principaal-agenttheorie vindt de agent de te maken kosten in dit geval te hoog om te komen tot een efficiënte overdracht van bevoegdheden (Hazeu, 2000).

De gemeente ziet, gezien het initiatief tot een pilotproject, de voordelen van een buurtcontract wel. Opvallend is dat de derde partij, de woningbouwcorporatie, zich niet in de discussie van overdracht van bevoegdheden mengt.

In de Westwijk zijn vele bewonersorganisaties aanwezig, waarvan Tramonta er een is. Wat betreft de leden van Tramonta valt op dat er nagenoeg geen allochtonen lid zijn. Dit terwijl circa de helft van de bewoners van de wijk van buitenlandse afkomst is. De inspanningen van de vereniging om deze categorie bewoners bij Tramonta te betrekken blijken tot op heden vruchteloos.

Na enige jaren als officieuze bewonersvereniging te hebben gefunctioneerd, is Tramonta sinds enige maanden als officiële vereniging ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Hoofdreden om te kiezen voor deze status was de wens van het bestuur om te komen tot een meer gestructureerde, gezaghebbende positie. Dit geldt zowel ten opzichte van de bewoners in de wijk, als ten opzichte van de gemeente en de woningbouwcorporatie. De verenigingsstructuur kenmerkt zich door professionele overlegstructuren: er wordt een strikte planning van bestuursvergaderingen, ledenvergaderingen en informatieavonden gehanteerd.

Er kan worden gesteld dat de vereniging, hoewel volledig bestaand uit vrijwilligers, een professionele organisatie en structuur kent. De professionaliteit uit zich onder meer in de (toegankelijkheid van de) website. Dat de mate van professionaliteit wel sterk afhankelijk is van de capaciteiten van de bestuursleden, doet hieraan niet af.

5.2.4 Gehanteerde sturingstheorie

Wanneer we de werkwijze van de gemeente Vlaardingen op het gebied van wijkgericht werken bezien, valt op dat die al in 1994 werd geïntroduceerd. Dit is iets eerder dan de grote 'hype' begon. Organisatorisch werd het wijkgericht werken verankerd door de oprichting van de afdeling Wijkbeheer.

De concrete invulling van wijkgericht werken bleek vanaf het begin moeizaam te verlopen. Goed beschouwd zijn de problemen die destijds werden ondervonden, tot op de dag van vandaag aanwezig. De kern van het probleem zit er in, dat de Vlaardingse gemeentelijke organisatie planmatig is opgezet en ingericht: jaarplannen, werkplannen en beheerplannen zijn leidende instrumenten. Uit de aard van de zaak hebben leefbaarheidsmaatregelen en -interventies een minder voorspelbaar karakter dan asfalterings- en rioleringsmaatregelen, zodat het nagenoeg onmogelijk is om die activiteiten vooraf in een jaarplan te vatten. Er zijn wel leefbaarheidsprogramma's, maar deze behoeven gedurende het loopjaar altijd enige aanpassing. De planmatigheid van de organisatie staat die tussentijdse, incidentele interventies nauwelijks toe met als gevolg dat in de wijk gemaakte afspraken veelal niet nagekomen (kunnen) worden. De wijkcoördinatoren geven dan ook aan in veel gevallen geen afdoende antwoord te krijgen van de betrokken afdelingen binnen de gemeente, wat zich wreekt in de actie richting goedwillende bewoners die op afspraken met enige regelmaat geen opvolging van de gemeente zien. In NPM-termen geeft dit uitdrukking aan het gebrek aan slagkracht en een

niet-efficiënt functioneren van de overheid (Bordewijk en Klaassen, 2000). Dit geldt evenzeer voor de mate van concreetheid van de door de gemeente gemaakte afspraken: in veel gevallen zijn ze te vrijblijvend en staat er geen sanctie op niet-nakoming ervan. In de praktijk moet gesproken worden van inspannings- in plaats van resultaatverplichtingen.

Een ander probleem is de positionering van de sleutelfiguren van wijkgericht werken binnen de gemeente, de wijkcoördinatoren. De coördinatoren waren eerst geplaatst bij de dienst Stadswerk, maar omdat zij zich in de praktijk teveel op fysieke maatregelen richtten, volgde enkele jaren geleden een organisatorische overplaatsing naar de dienst Welzijn. Ten tijde van het onderzoek werd opnieuw een overplaatsing voorgesteld. Ditmaal werd overwogen om de wijkcoördinatoren te plaatsen onder gebiedsmanagers bij de staf. Het mag duidelijk zijn dat het 'heen en weer slepen' van de wijkcoördinatoren (het belang van) het wijkgericht werken bij de rest van de organisatie niet doet toenemen.

Naast de organisatiecultuur en de positionering van wijkgericht werken, valt op dat de instrumenten van wijkgericht werken in de loop van de jaren goed ontwikkeld zijn. Er zijn in alle wijken leefbaarheidsplatforms, leefbaarheidsplannen en -overleggen en er is een stedelijk leefbaarheidbudget, dat onlangs op aandringen van de politiek is uitgebreid met een aanvullend budget 'Snel geld'. Dit zijn middelen die de wijkcoördinatoren ter beschikking staan om kleinschalige leefbaarheidsmaatregelen in de wijken aan te pakken.

Woningbouwcorporatie Waterweg Wonen geeft, naast haar wettelijke taken op het gebied van leefbaarheid en wijkgericht werken, op een goede manier invulling aan leefbaarheidsactiviteiten en de bewonersbetrokkenheid daarbij. Naast formele huurders- en bewonersraden overlegt Waterweg Wonen met tientallen informele bewonersgroepen, die door haar ook op eigen initiatief gefaciliteerd worden. Te denken valt hierbij aan facilitaire zaken, zoals een vergaderruimte, inktcardridges, een kopieerapparaat etc. De laatste jaren zijn de wettelijk voorgeschreven taken en maatregelen uitgebreid naar 'vrijwillige' leefbaarheidsactiviteiten. Bewoners worden zowel bij het beleid als bij de uitvoering betrokken. Opvallend is de sterke ontwikkeling van Waterweg Wonen op het gebied van leefbaarheid en wijkgericht werken. Het onderwerp staat, net als bij zoveel woningbouwcorporaties, pas sinds enkele jaren echt op de agenda, maar de praktische invulling ervan vindt structureel plaats. Afspraken zijn concreet en er is ook toezicht op naleving ervan. Waterweg Wonen heeft hiernaast een relatief groot budget voor wijkgericht werken beschikbaar.

In samenwerking met de gemeente Vlaardingen worden momenteel prestatieafspraken over sociaal-maatschappelijke investeringen in de wijken voorbereid. Waterweg Wonen neemt ook in die overleggen een actieve houding aan, zeker wanneer we dat vergelijken met andere woningbouwcorporaties die daarin op een veel afwachtender wijze acteren.

Het meest vergaand op het gebied van wijkgericht werken was het experiment dat Waterweg Wonen in 2000 deed met buurtgebonden wijkbudgetten in een groot herstructureringsgebied. Bewoners kregen daarbij de directe zeggenschap over de onderhoudsbudgetten van de gemeente en de woningbouwcorporatie. Hoewel het een moeizaam proces is gebleken, is het tot op heden nog steeds een redelijk uniek experiment op het gebied van wijkgericht werken en leefbaarheid. Momenteel denkt de corporatie na over een vervolg op dat experiment, waarbij uitgegaan wordt van een uitgebreidere vorm van overdracht van beslissingsbevoegdheden dan alleen budgetten.

Naast de organisatie van wijkgericht werken en een gedegen verankering daarvan, wordt in de sturingstheorieën een groot belang gehecht aan wederzijdse transparantie en een open communicatie tussen partijen om te komen tot een efficiënte en effectieve realisatie van beleidsdoelstellingen (Bartholomeus, Goyen et al., 1999). Wat betreft Tramonta, moet worden opgemerkt dat zij richting haar leden een transparant is in het door haar gevoerde beleid. Naast interne overleggen, maakt Tramonta op eigen initiatief afspraken met woningbouwcorporatie Waterweg Wonen en de gemeente. Gemiddeld worden op deze manier acht vergaderingen per jaar gehouden.

Die assertieve rol is ook terug te zien in de wijze waarop de vereniging richting leden communiceert: actief, periodiek en zo volledig mogelijk. Wederom speelt de internetsite hier een belangrijke rol. Nadeel van betrokkenheid en gedrevenheid, ook in communicatie, kan zijn dat er in sommige gevallen emotionele stellingen worden ingenomen. In het geval van Tramonta is het recentelijk voorgekomen dat men de gemeente heeft meegedeeld 'zich terug te trekken uit de leefbaarheidsactiviteiten in de wijk' wegens het niet nakomen van afspraken door de gemeente. Richting de woningbouwcorporatie communiceert Tramonta genuanceerder, aangezien zij van mening is dat die de overeengekomen acties wel uitvoert.

De gemeente Vlaardingen wordt door zowel Tramonta als de woningbouwcorporatie Waterweg Wonen bestempeld als onvoldoende transparant. Het duidelijkst komt dat door de interne gerichtheid van de gemeente: er wordt weinig contact met de maatschappelijke partners in de wijk gezocht. Dit lijkt te wijten aan de moeite die de gemeentelijke organisatie heeft om de interne aangelegenheden op orde te krijgen. Of, zoals

bewonersvereniging Tramonta het noemt: 'De medewerkers van de gemeente hebben al moeite om van hun collega's dingen gedaan te krijgen, laat staan dat ze zich kwetsbaar zouden opstellen tegenover kritische bewoners'.

In tegenstelling tot de gemeente wordt woningbouwcorporatie Waterweg Wonen door de gemeente en de bewoners als transparant ervaren. Van vrijwel alle activiteiten die de corporatie op het gebied van leefbaarheid ontplooit worden zij op de hoogte gesteld danwel worden zij uitgenodigd tot meedenken. Wat in de attitude van de corporatie verder nog opvalt, is de actieve toenadering die zij zoekt tot de andere maatschappelijke partners in de wijk. Gemeente, politie en welzijns- en zorginstellingen worden zoveel mogelijk betrokken bij het werk van Waterweg Wonen en waar mogelijk vindt onderlinge afstemming van de activiteiten plaats. Een voorbeeld daarvan is de recente poging om de verschillende leefbaarheidsplannen van wijkpartners in ieder geval op elkaar af te stemmen om uiteindelijk te komen tot een gezamenlijk jaarplan.

Gezien het bovenstaande, kan gezegd worden dat Waterweg Wonen de regie op het gebied van leefbaarheid van de gemeente overneemt. Meer en meer komt het initiatief van de corporatie en ook de instrumentontwikkeling wordt door haar geïnitieerd. Zo is onlangs voor het eerst door Waterweg Wonen een strategisch communicatieplan voor de Westwijk opgesteld, onder meer op basis van een door haar uitgevoerd imago-onderzoek.

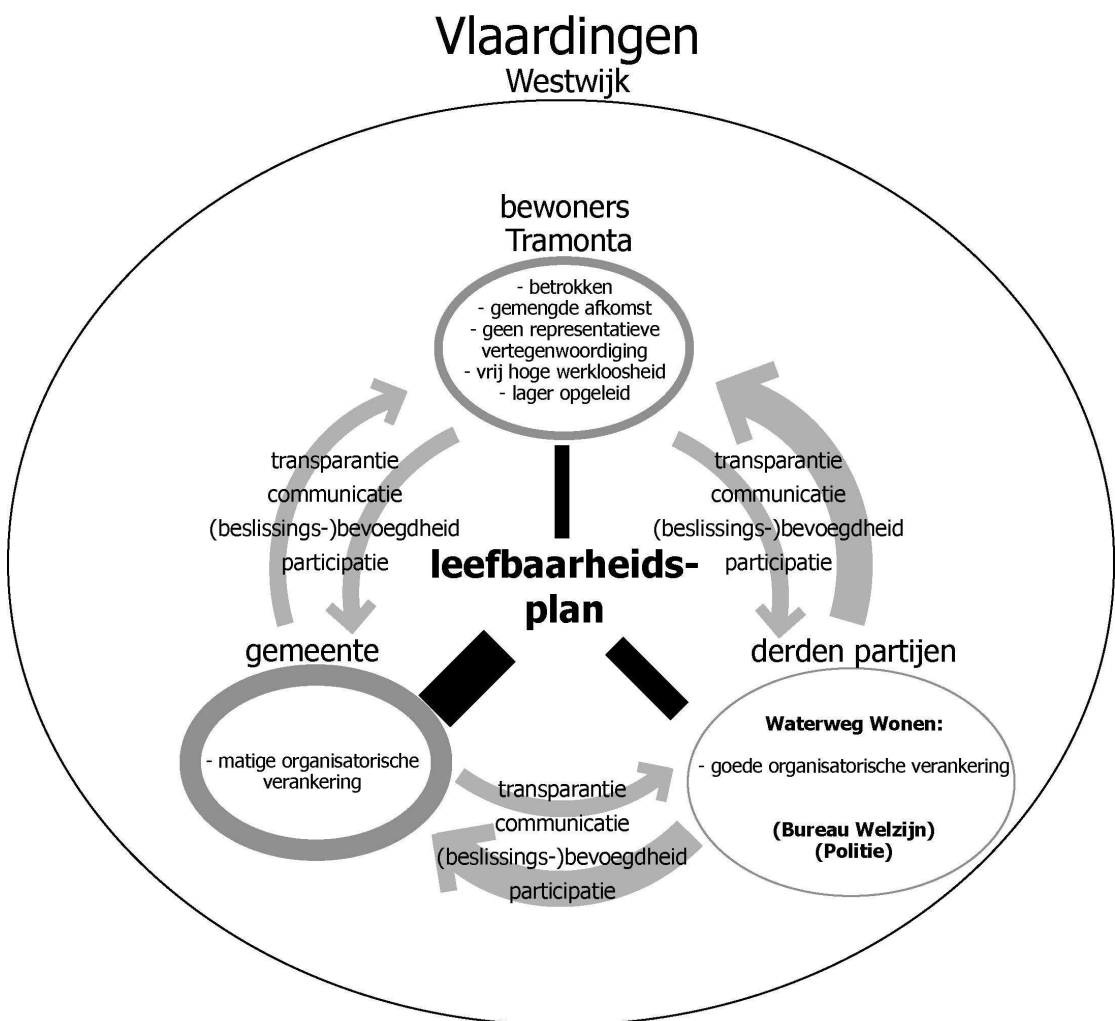
5.2.5 Conclusies Vlaardingen

Onvoldoende omgevingssensitiviteit van de gemeentelijke organisatie belemmert een optimale werking van wijkgericht werken in Vlaardingen

Wijkgericht werken is grotendeels gebaseerd op samenwerking tussen de verschillende betrokken wijkpartners. Een belangrijke factor voor het slagen van wijkgericht werken is dan ook de intentie die partijen hebben om die samenwerking vorm te geven en ook structureel blijven zoeken. Hoewel de gemeente al jarenlang wijkgericht werkt, is haar houding ten opzichte van zowel bewoners als woningbouwcorporatie 'ouderwets' te noemen: de gemeente bepaalt het beleid en is, ondanks de poging om bewoners en corporatie daarbij te betrekken, niet werkelijk bereid om zeggenschap en beslissingsbevoegdheid uit handen te geven.

Onvoldoende transparantie en incidentele communicatie leiden tot een gebrek aan onderling vertrouwen

Naast samenwerking is wijkgericht werken gestoeld op onderling vertrouwen tussen de wijkpartners. De gemeente toont, mede door de interne gerichtheid van de organisatie, onvoldoende transparantie richting bewoners en corporatie. Gevolg is dat beide partijen slecht op de hoogte zijn van wat de gemeente doet op het gebied van wijkgericht werken, wat hun rol is en wat er precies van hen wordt verwacht. Hieruit vloeit vervolgens weer een gebrek aan vertrouwen voort richting de gemeente, waardoor er gesproken kan worden van een vicieuze cirkel die zonder attitudeverandering van (vooral) de gemeente niet eenvoudig is te doorbreken.

Figuur 4: Analysemodel Vlaardingen

De professionele organisatie en bewonersbetrokkenheid van bewonersvereniging Tramonta houdt wijkgericht werken 'overeind'

Bewonersvereniging Tramonta is zich onmiskenbaar bewust van haar rol bij het wijkgericht werken in Vlaardingen. Dit uit zich in de grote betrokkenheid en de professionaliseringsslag die de vereniging de afgelopen periode heeft gemaakt. Ondanks de bovengenoemde omstandigheden (geen duidelijkheid over de inhoud van wijkgericht werken, weinig onderling vertrouwen en een matige communicatie tussen de wijkpartners) blijkt Tramonta uit te gaan van eigen kracht: de vereniging blijft zich betrokken en verantwoordelijk voelen bij de wijk en zet zich daar ook op een professionele manier onvoorwaardelijk voor in. Die gedrevenheid leidt er eveneens toe dat Tramonta de noodzakelijke onderlinge contacten tussen de gemeente, de corporatie en zichzelf blijft leggen. Tramonta houdt zodoende door haar professionaliteit en bewonersbetrokkenheid het wijkgericht werken in de Westwijk 'overeind'.

Innovatiedrang van Waterweg Wonen kan verdere ontwikkeling van wijkgericht werken ondersteunen

Naast de betrokkenheid van Tramonta, speelt de getoonde innovatiedrang van woningbouwcorporatie Waterweg Wonen een belangrijke rol in het slagen van het Vlaardingse wijkgericht werken. In het verleden toonde Waterweg Wonen zich al bereid door te experimenteren met buurtgebonden wijkbudgetten en ook momenteel beraadt de corporatie zich op nieuwe, verdergaande manieren om bewoners ook daadwerkelijk meer te betrekken bij en –zo mogelijk- verantwoordelijk te maken voor de eigen directe woon- en leefomgeving. Dat het daarbij niet gaat om 'papieren' bewonersbetrokkenheid, blijkt uit het feit dat Waterweg Wonen bereid is om zeggenschap, beslissingsbevoegdheid en financieren aan bewoners over te dragen.

5.3 Analyse Heemskerk (Zuidbroek-Oosterwijk)

5.3.1 Zuidbroek-Oosterwijk als sociale constructie

In de buurt Bretagnestraat e.o. in de wijk Zuidbroek-Oosterwijk wonen voornamelijk (oud-)werknemers van Corus, het voormalige Hoogovens. De bewoners zijn tegelijkertijd in de wijk komen wonen en hebben, hoewel deelsluitmakend van verschillende etniciteiten, voor een groot deel dezelfde achtergrond. Bewoners waren naast burens of buurtgenoten veelal collega's of werkten bij aan Hoogovens gerelateerde bedrijven of voorzieningen.

Toen men er zo'n veertig jaar geleden kwam wonen waren de afstanden nog groter, waardoor het minder gemakkelijk was contacten met familie en vrienden uit hun oude woonomgeving aan te houden. Met andere woorden, de nieuwe buurtbewoners waren om verschillende redenen erg op elkaar aangewezen en men voelde van begin af aan een sterke onderlinge verbondenheid. Na al die jaren met elkaar te hebben gewerkt en gewoond is die verbondenheid, vooral voor de oudere bewoners, nauwelijks afgenomen. Collega's zijn nu oud-collega's maar men ziet en spreekt elkaar nog vrijwel dagelijks. In zekere zin is de theorie van *Gemeinschaft* en *Gesellschaft* (Tönnies, 1887) waarbij gesproken werd over een hechte dorpsgemeenschap met een sterke verwantschap hier nog herkenbaar. Van een moderne buurt, als beschreven door Blokland-Potters (1998, p. 151), waarin de enige overeenkomst tussen mensen is dat zij toevallig bij elkaar in de buurt wonen en verder weinig tot geen onderlinge band hebben is hier geen sprake.

De onderlinge verbondenheid uit zich onder andere in een actief verenigingsleven en een verscheidenheid aan sociale activiteiten. De wijkvoorzieningen worden vrij veel gebruikt maar men is het ook zeer gewoon elkaar regelmatig thuis op te zoeken. Buurtvereniging Bretnestraat e.o. speelt bij vrijwel alle activiteiten in de buurt een centrale rol en heeft actieve en zeer betrokken leden. In termen van Putnam (2000) kunnen we dus spreken van een 'productieve buurt' met veel sociaal vermogen of een sterke 'civil society'.

5.3.2 Betrokkenheid van bewoners

De individuele capaciteiten van de buurtbewoners ontlopen elkaar niet veel. Hoewel er de laatste jaren wat verjonging plaatsvindt in de buurt, hebben de meeste bewoners min of meer hetzelfde opleidingsniveau en hetzelfde arbeidsverleden. In die zin is de Bretnestraat e.o. geen gemêleerde buurt. De vereniging bestaat uit meerdere actieve leden, maar het draait naar buiten toe vrijwel altijd om dezelfde persoon. Deze persoon, de voorzitter van de buurtvereniging, is in vele opzichten dé centrale figuur in de buurt. Iedereen weet hem voor van alles te vinden. Dat hoeft geen probleem te zijn, maar het maakt de vereniging wel vrij kwetsbaar. De voorzitter van de vereniging is degene die namens de bewoners zitting neemt in het projectteam (het samenwerkingsverband tussen betrokken bewoners rondom een buurtcontract). Vrijwel alle communicatie tussen gemeente, derden partijen en de bewoners loopt via het projectteam.

Binnen de vereniging zelf vindt geen gestructureerd overleg plaats en er zijn geen commissies die zich in bepaalde onderwerpen verdiepen. Hierdoor is niet geborgd dat naar buiten toe altijd de mening van de buurt als geheel wordt geventileerd.

Buurtvereniging Bretagnestraat e.o. is ook geen officieel geregistreerde vereniging en heeft geen statuten. De vereniging kiest hier bewust voor, zij wil richting de gemeente en derde partijen niet meer zijn dan een aanspreekpunt, maar wel met de ambitie dit goed te doen. Als de vereniging door de gemeente of derden gevraagd wordt mee te denken over bijvoorbeeld de herstructurering van een plantsoen of de aanpassing van een verkeerssituatie zal zij zeker binnen de buurt informeren hoe men hierover denkt. Vervolgens blijken de bewoners ook zeer geneigd hieraan gehoor te geven. Men is bereid om 'mee te denken' daar waar het gaat om 'de publieke zaak', door Van den Brink en De Ruijter (2003, p. 8) genoemd: de derde laag van Maatschappelijk Leven.

5.3.3 Overdracht van beslissingsbevoegdheid

Ook bij de invulling en uitvoering van bepaalde taken in het kader van het buurtcontract speelt de vereniging een belangrijke rol. Ze faciliteert, voorziet in draagvlak en organiseert uiteenlopende activiteiten. Door de sociale functie die de vereniging onmiskenbaar heeft in de buurt, stelt zij de gemeente en derde partijen in staat wijkgericht te werken en daarbij de bewoners te betrekken. Toch is de gemeente onmiskenbaar de centrale partij binnen het buurtgericht werken in Heemskerk.

Op zoek naar een hernieuwde en nauwere samenwerking met bewoners was het de gemeente die, op initiatief van het gemeentebestuur, enkele jaren terug het werken met buurtcontracten introduceerde. Ook nu nog is het de gemeente die leidend is in het proces, initiatieven neemt, organiseert en faciliteert. Deze werkwijze verschilt duidelijk van wat we gezien hebben bij de ABCD-methode, waarbij het initiatief in eerste instantie bij de bewoners zelf wordt gelegd en de overheid zich hierbij later aansluit. In Heemskerk heeft de gemeente heel duidelijk een structuur neergezet waardoor derden wel mee zullen moeten doen. Wel is de bijdrage van de andere betrokken partijen in de loop der tijd wel steeds groter geworden, waardoor er meer en meer sprake is van een gezamenlijk proces. Zowel bewoners als derde partijen zien de voordelen van buurtgericht werken en staan achter de wijze waarop dit door de gemeente Heemskerk, door middel van buurtcontracten, wordt ingevuld.

Toch komen initiatieven voor vernieuwing, zoals bijvoorbeeld uitbreiding van buurtcontracten met sociaal georiënteerde activiteiten, nog steeds voornamelijk van het gemeentebestuur. De ambtelijke organisatie zet hierbij regelmatig vraagtekens en ziet bepaalde vernieuwingen soms zelfs als prestigieuze ideeën. Het lijkt alsof een nieuw gemeentebestuur wil meeliften op het succes van het wijkgericht werken en de

buurtcontracten. Aan de andere kant blijkt elke vernieuwingslag ook aan te slaan bij de andere partijen. Zo is de introductie van het jaarlijks buurtbudget aan de bewoners zeer goed gevallen. Dit budget wordt beschikbaar gesteld door de gemeente en de woningcorporatie samen. Over een bepaald deel van het budget worden vooraf concrete afspraken gemaakt. Daarnaast blijft een deel beschikbaar voor 'spontane ideeën' die in de loop van het jaar 'geboren' worden. De bewoners worden op de hoogte gehouden over het resterend deel van het budget en hebben daardoor het gevoel dat het 'hun' geld is en juist daardoor voelt men de verantwoordelijkheid er netjes en doelmatig mee om te gaan. Men heeft iets van een eigen beslissingsbevoegdheid gekregen waardoor men zich meer serieus genomen voelt.

5.3.4 Gehanteerde sturingstheorie

Heemskerk was een van de eerste Nederlandse gemeenten die contractmanagement in het wijkbeheer introduceerden. Doel hiervan was om de bewoners meer betrokken te laten zijn bij het beheer van hun eigen wijk of buurten en om duidelijke afspraken tussen de betrokken partijen vast te leggen. Beide doelstellingen komen voort uit de New Public Management gedachte van begin jaren '90 van de vorige eeuw zoals neergezet door Osborne en Gaebler (1992). Ook bij de inrichting van het proces rondom de buurtcontracten hanteert men in Heemskerk heel duidelijk de NPM-aanpak. Centraal staan namelijk de vooraf geformuleerde doelstellingen en, daaruit voortkomend, de concrete afspraken tussen de verschillende partijen.

Gedurende het jaar volgt een vrij strakke bewaking van de voortgang aan de hand van vooraf ingebouwde controlemomenten (bijvoorbeeld de buurtschouw) en tenslotte vindt een gedegen evaluatie plaats waarop de doelen en afspraken voor het volgende jaar worden gestoeld.

Transparantie en communicatie zijn sleutelwoorden. Hiermee tracht de gemeente de interactie tussen gemeente en bewoners te bevorderen en probeert zij het vertrouwen van de bewoners te winnen. De gemeente stelt zich in haar communicatie open op en wekt op zijn minst de indruk niets te verbergen te hebben. Dat dit werkt blijkt ook uit de interviews. Aangegeven werd dat de door de gemeente (en de overige contractpartners) gehanteerde openheid door de bewoners als een van de grootste voordelen wordt gezien van de huidige werkwijze.

Met het vertrouwen van de bewoners lukt het de gemeente bewoners bij het proces te betrekken door hen bewust te maken van het feit dat zijzelf (kunnen) bepalen hoe de buurt er uitziet. De gemeente hamert erop dat wijkgericht werken vooral een coproductie moet zijn tussen de verschillende partijen met ieder eigen verantwoordelijkheden. Hiertoe is op een gegeven moment ook het initiatief ontstaan om een buurtbudget in te stellen. De gemeente gaf hiermee aan de bewoners serieus te nemen en hen te zien als volwaardig en ook gelijkwaardig contractpartner.

Dezelfde insteek hanteert de gemeente richting de derde partijen als Woon op Maat. De woningbouwcorporatie is nauw betrokken bij het buurtgericht werken in de gemeente. Zelf neemt ze ook de nodige initiatieven maar het initiatief om in de huidige vorm te gaan werken met buurtcontracten komt van de gemeente. Woon op Maat is er vanaf de start bij betrokken geweest en is gaandeweg steeds enthousiaster geraakt. Inmiddels geeft de woningbouwcorporatie ook regelmatig aanzetten tot verbetering ten aanzien van het proces en doet zij inhoudelijke verbetervoorstellen met betrekking tot het contract zelf. Dat zegt veel over de betrokkenheid van deze partijen bij het proces en de verantwoordelijkheid die zij voelen ten aanzien van de invulling ervan.

Ook woningbouwcorporatie Woon op Maat heeft haar organisatie toegesneden op de veranderde manier van werken. Het proces rondom de buurtcontracten is gegoten in een interne cyclus waarbij de projectteambijeenkomsten, de buurtschouw (samen met de bewoners) en de evaluaties een zeer belangrijke rol innemen. Naar aanleiding van de evaluatie maakt Woon op Maat nieuwe afspraken met haar aannemers en stelt zij, indien nodig, reeds bestaande afspraken bij. De bewoners blijken zeer te spreken over deze aanpak en roemen Woon op Maat om haar snelle handelen.

Buurtcontracten en het proces rondom buurtcontracten worden in Heemskerk nadrukkelijk neergezet via verschillende kanalen. Op de gemeentelijke website nemen buurtcontracten een prominente plaats in en via (papier) kranten en nieuwsbrieven worden de bewoners regelmatig geïnformeerd over verschillende activiteiten waarbij altijd nadrukkelijk een relatie met het buurtcontract wordt gelegd. Ook de ondertekening van een nieuw buurtcontract wordt neergezet als een belangrijke gebeurtenis waarbij de hele buurt persoonlijk wordt uitgenodigd en waarvan de plaatselijke pers uitgebreid verslag doet.

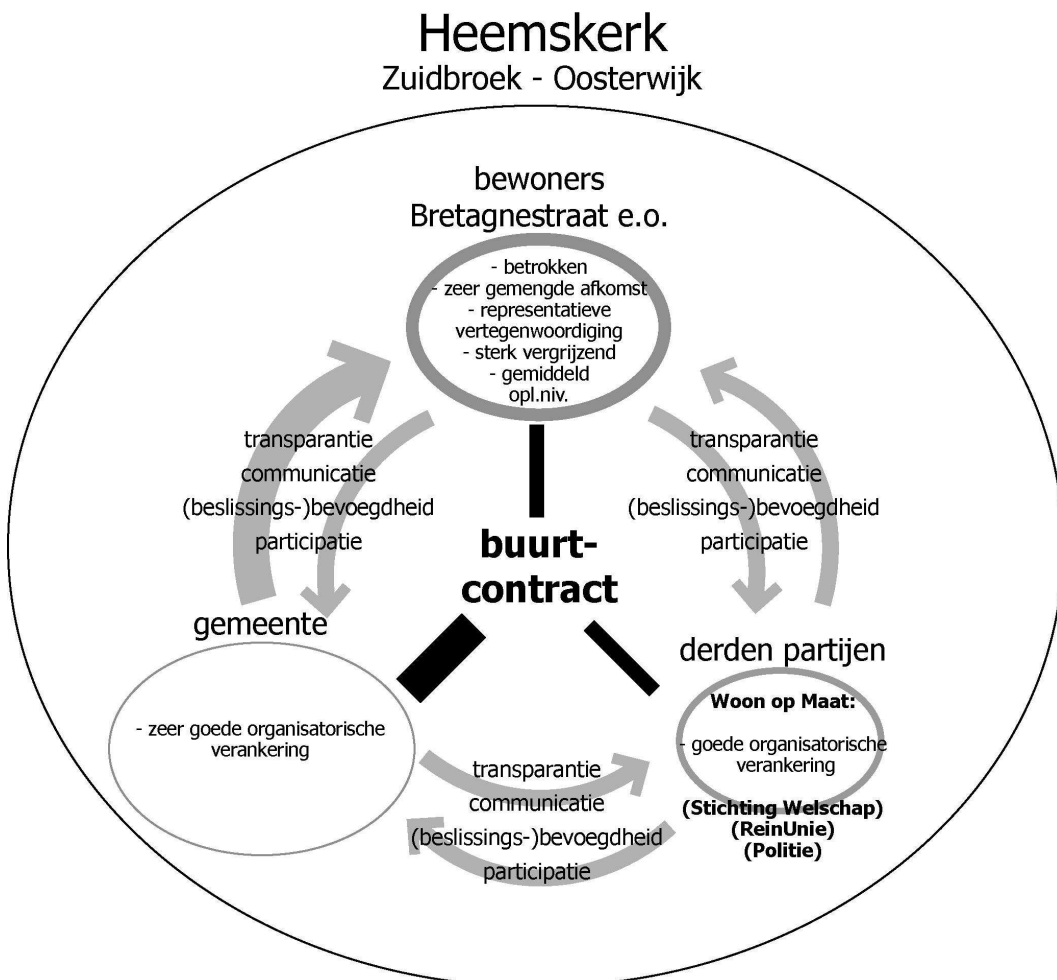
Het wijkgericht werken en het gebruik hierbij van buurtcontracten is door het consequent hanteren van de systematiek eromheen door zowel de gemeente, derde partijen en zeker

ook de bewoners uitgegroeid tot een robuust middel om onderlinge afspraken te maken. Conform Government Governance is, parallel aan de toegenomen transparantie, ook het onderlinge begrip tussen de partijen toegenomen.

5.3.5 Conclusies Heemskerk

Consequente communicatie maakt van buurtcontracten een robuust afsprakenkader

Concluderend kan gesteld worden dat de verschillende partijen in Heemskerk gezamenlijk in ongeveer acht jaar tijd een goede manier van samenwerken hebben ontwikkeld. De gemeente heeft hierbij onmiskenbaar de leiding gehad. Met een professionele en consequente wijze van communiceren richting zowel bewoners als derde partijen heeft de gemeente Heemskerk buurtcontracten vanaf het begin neergezet als robuust afsprakenkader waar geen van de betrokken partijen omheen kon.

Figuur 5: Analysemodel Heemskerk

Openheid is heel belangrijk bij het winnen van noodzakelijk vertrouwen

Dat het bij buurtcontracten en wijkgericht werken in zijn algemeenheid voor een zeer groot deel draait om een goede communicatie heeft de gemeente goed begrepen. Met de openheid waarmee de gemeente Heemskerk de bewoners tegemoet treedt, heeft zij het voor een goede werking van buurtcontracten noodzakelijke vertrouwen weten te winnen en vast te houden.

Een groot sociaal vermogen draagt bij aan succes buurtcontracten

Toch is niet alleen de gemeente verantwoordelijk voor het succes van buurtcontracten, vooral ook de bewoners hebben een grote inbreng gehad. Daarbij heeft het ongetwijfeld geholpen dat Heemskerk, en niet in het minst de onderzochte buurt, vrij homogeen is. De bewoners zijn niet alleen met elkaar verbonden als buurtgenoten, maar ook door hun werk(-verleden), leeftijd en voor een groot deel door hun verschillende herkomst van buiten de gemeente. Vrijwel niemand kwam oorspronkelijk uit Heemskerk en men moest tegelijkertijd een sociaal netwerk opbouwen. Hierdoor ontwikkelde men een sterke onderlinge band die zelfs na veertig jaar nog steeds voelbaar is. Deze onderlinge band heeft in de loop der jaren geleid tot een groot sociaal vermogen en dat heeft zeker bijgedragen aan het succes van buurtcontracten. Zonder sociaal vermogen in een buurt of wijk is het lastig, zo niet onmogelijk, wijkgericht werken in deze vorm te introduceren.

Onderlinge samenwerking stimuleert partijen bij verbeteringen

Bij een goede introductie is het in Heemskerk zeker niet gebleven. Zowel de gemeente als ook de woningbouwcorporatie Woon op Maat hebben de afgelopen jaren hun organisatie en processen toegesneden op het werken met buurtcontracten. De eerder genoemde openheid en transparantie leidden ertoe dat men elkaar steeds meer vertrouwt. Nog steeds worden de betrokken partijen door de onderlinge samenwerking gestimuleerd in hun continue zoektocht naar verbeteringen in zowel het proces als de inhoud van de contracten zelf. Gebleken is zelfs dat buurtcontracten kunnen werken als een soort vliegwiel om bepaalde zaken in gang te zetten. Zo lijkt Woon op Maat op dit moment in haar enthousiasme de gemeente voorbij te streven waar het gaat om de mate van concreetheid van maatregelen in het buurtcontract.

Buurtcontracten zijn een effectief beleidsinstrument

Bovenstaande ervaringen geven aan dat de belangrijkste conclusie die ten aanzien van het werken met buurtcontracten in Heemskerk getrokken kan worden is dat buurtcontracten hun waarde als effectief beleidsinstrument hebben bewezen.

5.4 Analyse Delft (Hof van Delft - Voordijkshoorn)

5.4.1 Hof van Delft – Voordijkshoorn als sociale constructie

Als gezegd heeft de Delftse wijk Hof van Delft - Voordijkshoorn een zeer gevarieerde bewonerssamenstelling. Zowel wat betreft etniciteit, leeftijd, inkomen als opleidingsniveau zijn vrijwel alle groepen in de wijk vertegenwoordigd. Hoewel de wijk meerdere bewonersorganisaties kent en er zeer veel activiteiten plaatsvinden is de betrokkenheid van de bewoners verschillend. In dat verband sprak Blokland-Potters (1998) al van gewijzigde bewonersrelaties en verschillende typen bewoners. De in de wijk woonachtige studenten vertegenwoordigen de eerste door Blokland-Potters beschreven groep. Voor hen heeft de locatie weinig betekenis en zij hebben doorgaans weinig binding met de buurt en haar bewoners. De tweede groep bestaat vooral uit bewoners van buitenlandse afkomst. Hun sociale leven speelt zich voornamelijk af in vrij gesloten groepen. De welgestelde gezinnen woonachtig in de nieuwere delen van de wijk of de gerestaureerde vooroorlogse panden vertegenwoordigen de derde groep. De vierde groep tenslotte bestaat uit jonge, 'snelle' buurtbewoners die wel contact hebben met buurtbewoners, maar bewust geen deel uitmaken van bewonersorganisaties omdat hun drukke bestaan daarvoor geen ruimte biedt.

5.4.2 Betrokkenheid van de bewoners

Toch is er in de wijk, anders dan je op basis van bovenstaande verdeling misschien zou verwachten, wel degelijk een behoefte om te participeren. De verschillende buurtverenigingen en het aantal bij activiteiten betrokken bewoners tonen aan dat ook hier sprake is van sociaal kapitaal of een civil society (Putnam, 2000 en Van den Brink en de Ruijter, 2003). Wat wel opvalt is dat de meeste initiatieven binnen de wijk worden opgezet door één persoon die meteen ook de voorzitter is van de buurtvereniging. De organisatie van bewonersvereniging Hof van Delft - Voordijkshoorn is dan ook bijna patriarchaal te noemen. De vereniging wordt in bijna al haar facetten geleid door de voorzitter, die de vereniging vertegenwoordigt, activiteiten initieert en allerhande contacten onderhoudt. De man heeft hier ook zeker de capaciteiten en inmiddels ook de ervaring voor. Hoewel de overige leden van de bewonersvereniging hierdoor wat minder op de voorgrond treden spelen ook hun capaciteiten een belangrijke rol bij de vele activiteiten die in de wijk worden georganiseerd.

De jaarlijkse wijkmarkt krijgt steeds meer een multicultureel karakter en zelfs een doorgaans toch wat afzijdige bewonersgroep als de studenten participeren hierin nu ook op bescheiden schaal. Dit zijn interessante ontwikkelingen, vooral ook omdat de wijkmarkt echt een 'ding' van de wijk zelf is. De gemeente en de woningcorporatie leveren weliswaar hun (financiële) bijdrage, maar de organisatie is geheel in handen van de buurtbewoners. Naast de door de bewoners zelf opgezette activiteiten geeft ook het gebruik van de in de wijk aanwezige wijkgebouwen het beeld dat meer bewoners(-groepen) zich betrokken voelen. Hoewel nog niet echt gesproken kan worden van een 'community-dream' als beschreven bij de ABCD-methode (McKnight en Kretzmann, 1993), kan wel gesteld worden dat het sociaal kapitaal in de wijk Hof van Delft – Voordijkshoorn toeneemt. Bevolkingsgroepen die doorgaans meer langs elkaar heen leven zoeken elkaar in deze wijk vaker op waardoor men in staat is gemakkelijker activiteiten te organiseren. Het is duidelijk dat hier kansen liggen voor de gemeente Delft. Het wordt immers gemakkelijker te communiceren en om afspraken te maken met gezamenlijke bewoners bij een toename van sociaal kapitaal (Putnam, 2000). Vooral ook omdat de gemeente Delft zich momenteel op het standpunt stelt liever afspraken te maken met 'de gezamenlijke bewoners' dan met bewonersverenigingen, kan zij van deze ontwikkeling gebruik maken.

5.4.3 Overdracht van beslissingsbevoegdheid

Voor wat betreft zeggenschap en de overdracht van beslissingsbevoegdheid, valt op dat bewonersvereniging Hof van Delft - Voordijkshoorn haar belangrijkste functie ziet in de signaalfunctie die zij vervult ten opzichte van de gemeente en woningbouwcorporatie Woonbron. Illustratief hiervoor is de opmerking van de voorzitter: "Wij worden door onze betrokkenheid bij het wijkgericht werken eigenlijk door de gemeente in de gelegenheid gesteld om haar van dichtbij te controleren."

De insteek van de bewoners is dat gemeente en corporatie 'gewoon hun werk moeten doen waar zij voor staan' bij wijkgericht werken. De betrokkenheid van de bewonersvereniging daarbij vormt een goed middel om gemeente en corporatie op hun verantwoordelijkheden te wijzen en aan hun afspraken te houden. In deze zin hebben de bewoners geen direct faciliterende rol bij het wijkgericht werken. De signaalfunctie is voor hen belangrijk en de bewoners verwachten dat de gemeente en de andere wijkpartners met maatregelen en acties voor spoedige oplossingen zorgen. Bewonersvereniging Hof van Delft - Voordijkshoorn volgt de gemeente en de corporatie kritisch en spreekt hen aan als gemaakte afspraken niet worden nagekomen.

Op een buurtcontract, waarbij wederzijdse rechten, verplichtingen en ook de bijbehorende verantwoordelijkheden kunnen worden overgedragen, zitten de bewoners op grond van het voorgaande niet te wachten. Ook hier geldt wat voor de Vlaardingse bewonersvereniging Tramonta geldt: de bewoners achten zich eenvoudigweg niet of in ieder geval onvoldoende in staat om taken in het publieke domein uit te voeren. Het nemen van verantwoordelijkheid daarvoor is dan ook niet aan de orde. Daarbij heeft het bestuur van de vereniging aangegeven dat zij "de complexiteit en de integrale afstemming van de maatregelen als meest bezwaarlijk ziet". In termen van de principaal-agenttheorie vindt de agent de te maken kosten in dit geval te hoog om te komen tot een efficiënte overdracht van bevoegdheden en verantwoordelijkheden (Hazeu, 2000).

In navolging van de bewoners zijn ook de principalen, gemeente en corporatie, van mening dat van een absolute overdracht van bevoegdheden en verantwoordelijkheden in Delft geen sprake kan zijn. Als een dergelijke overdracht al op een verantwoorde manier zou kunnen plaatsvinden, dan nog zouden de 'overdrachtsonderwerpen' dusdanig beperkt zijn, dat de daarvoor te verrichten inspanningen niet opwegen tegen de te behalen voordelen voor de betrokken partijen. Zowel gemeente als corporatie ziet het wijkgericht werken als een werkwijze, waarbij partijen betrokkenheid bij de eigen woon- en leefomgeving kunnen tonen. Het grote voordeel daarvan is dat het draagvlak voor de te nemen maatregelen en het te voeren beleid wordt verstevigd. De uitvoering blijft echter beschouwd worden als een zaak van de bevoegde instanties zelf.

In Delft zijn in alle wijken en buurten bewonersverenigingen aanwezig. Hoewel de participatiegraad en de intensiteit van de verenigingen varieert, kent Delft op deze manier een dekkend stelsel van bewonersvertegenwoordiging.

De leden van bewonersvereniging Hof van Delft - Voordijkshoorn vormen een relatief goede doorsnede van de buurt, met daarbij de aantekening dat het ledenbestand licht aan het vergrijzen is en dat de vertegenwoordiging van bewoners van buitenlandse afkomst relatief laag is.

Met betrekking tot de organisatievorm van de vereniging valt op dat de voorzitter een cruciale rol speelt. Als spin in het web vertegenwoordigt hij de vereniging nagenoeg in zijn eentje bij allerhande vergaderingen, besprekingen etc. Ook het contact tussen de bewoners en de gemeente en woningbouwcorporatie komt nagenoeg volledig voor zijn rekening. De leden van de vereniging zijn tevreden met hun meer lijdelijke rol, wat tot uitdrukking komt in de door hen aan de voorzitter verleende volmachten tot vertegenwoordiging. De vereniging kent geen vaststaande, formele structuren en de door

haar ondernomen activiteiten vinden plaats vanuit een praktische, pragmatische invalshoek.

5.4.4 Gehanteerde sturingstheorie

Met de Delftse wijkaanpak hanteert de gemeente een gestructureerde, systematische werkwijze om de leefbaarheid in de Delftse wijken op peil te houden en -zo mogelijk- te verbeteren. Het wijkgericht werken kenmerkt zich door dialoog en samenwerking tussen gemeente, bewoners, bedrijven en organisaties en het bieden van maatwerk en een integrale aanpak.

Gelet op het feit dat de werkwijze al sinds 1998 geldt, is de kennis van het systeem binnen de gemeente zeer groot. De werkwijze is organisatorisch stevig verankerd door het instellen van een aparte cluster Wijk- en Stadszaken met daarin als functionarissen de wijkcoördinator, (deels) de wijkopbouwwerker en de wijkopzichter. Hiernaast is er een verantwoordelijke wethouder benoemd. Naast een gedegen organisatie valt inhoudelijk op dat de instrumentontwikkeling van wijkgericht werken vlot verloopt. Samen met de wijkpartners wordt de werking van deze instrumenten, zoals het wijkverslag, het wijkprogramma en het buurtbeheeroverleg, geanalyseerd en waar nodig aangepast. Kortom, structuur, systematiek en controle- en evaluatiemomenten zijn kernbegrippen van de Delftse wijkaanpak. In die zin voldoet de aanpak aan de kernbegrippen van New Public Management, te weten resultaatgerichtheid, wederzijdse duidelijkheid over afspraken tussen partijen en een grote op eenduidige, consequent doorgevoerde processen en systemen (Bordewijk en Klaassen, 2000).

Uitgangspunt van de gemeente is om de deelname van bewoners en partners aan de wijkaanpak te stimuleren en te ondersteunen. Wijkcoördinatoren spelen daarbij een zeer voorname rol; zij zijn het eerste aanspreekpunt en hun handelen is erop gericht om actieve bewoners te mobiliseren, te enthousiasmeren en te faciliteren. Je zou verwachten dat de gemeente zich hierbij richt op bestaande buurt- en wijkverenigingen, maar dit is juist niet het geval. Als reden hiervoor wordt genoemd dat de initiatieven van de bewoners zelf zouden moeten komen. Een ander opvallend punt is dat de gemeente bewonersorganisaties toejuicht, maar hen niet beschouwt als een formele afvaardiging van een buurt of wijk. Dit is een principiële keuze. De gemeente wil samenwerken met een zo breed mogelijke afvaardiging van de bewoners en zet vraagtekens bij de representativiteit van bewonersorganisaties. Het lijkt in de praktijk echter handiger om de bestaande verenigingen als eerste (en ook vaste) aanspreekpunt in de wijken te benutten.

Woningbouwcorporatie Woonbron houdt zich, naast de wettelijk verplichte taken op het gebied van leefbaarheid en beheer, pas sinds korte tijd intensief bezig met dit beleidsterrein.

De deelname aan de Delftse wijkaanpak, geïnitieerd door de gemeente, heeft circa twee jaar geleden echt gestalte gekregen. Hoofdrede om te participeren was de noodzaak tot een meer integrale aanpak op het gebied van beheer en onderhoud. Nog te vaak werd 'de ene week door de gemeente de straat opengebrouwen om de riolering te vervangen', terwijl 'de volgende week de woningbouwcorporatie langskwam om groot onderhoud te plegen aan de woningen'. Dit motief van efficiëntie is ook een kernbegrip van de nieuwe, zakelijke overheid (Bordewijk & Klaassen, 2000).

Sinds de participatie in de wijkaanpak neemt de woningbouwcorporatie deel aan het wijkcoördinatieteam en het buurtbeheeroverleg. De focus richt zich daarbij nagenoeg uitsluitend op het eigen bezit, de woningen en de bijbehorende buitenruimte. Meer specifiek ligt de nadruk van Woonbron daarbij op de door haar benoemde aandachts- of achterstandbuurten.

De uit de Delftse wijkaanpak voortvloeiende afspraken tussen gemeente, woningbouwcorporatie en bewoners zijn, vooral door de gedegen en structurele manier van werken, zeer concreet te noemen. Vooral door de bewoners, vanuit de rol van waakhond, wordt daar ook actief op gestuurd. Vanuit diezelfde optiek worden de eenmaal gemaakte afspraken over het algemeen ook goed nagekomen. De cirkel wordt rondgemaakt door de halfjaarlijkse evaluatie –en de tussentijdse mogelijkheid tot bijsturen- van de wijkplannen.

Voor wat betreft de opstelling van de vereniging naar de wijkpartners toe, moet worden verwezen naar datgene wat bovenstaand over de voorzitter is gezegd. De communicatie en het onderhouden van contacten komen grotendeels voor zijn rekening. In eerste instantie was de vereniging in haar opstelling argwanend ten opzichte van de 'grote' gemeente en corporatie, maar in de loop der jaren is de relatie vanuit de bewoners meer open en meer transparant geworden. De reden is dat de gemeente en de woningbouwcorporatie hebben laten zien de bewoners serieus te nemen en als volwaardig partner in de wijk te beschouwen en daar ook naar te handelen.

Een belangrijk en goed werkend communicatiemiddel van de gemeente is het wijkverslag, dat aan alle betrokkenen wordt toegezonden. Op die manier krijgt iedereen zicht op de

waarde van de wijkaanpak en op de rol en zeggenschap die bewoners daarin hebben. Andere goed benutte communicatiekanalen zijn flyers en de gemeentepagina in de lokale krant.

Op deze manier is de Delftse wijkaanpak bij uitstek 'gericht op een efficiënte en effectieve realisatie van beleidsdoelstellingen, alsmede het daarover op een open wijze communiceren en verantwoording afleggen ten behoeve van de belanghebbenden.'" (Bartholomeus et al., 1999)

De gemeente zet actief in op een nauwe samenwerking met de woningbouwcorporatie. Zo wordt de leefbaarheidsbegroting, met daarin structurele leefbaarheidsactiviteiten, in samenwerking tussen beide partijen opgesteld. Het initiatief daartoe is gekomen van de gemeente, ingegeven door een meer integrale aanpak van de wijken. De gemeente let bij samenwerking wel strikt op de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen; zij acht het haar eigen verantwoordelijkheid om zorg te dragen voor leefbaarheid in de openbare buitenruimte. Bewoners zijn daarbij vooral een klankbord om te kijken of de maatregelen aansluiten bij de ideeën en wensen van bewoners en de woningbouwcorporatie moet zich vooral richten op de woningen en de daarbij behorende buitenruimte. Het enige moment dat bewoners ook daadwerkelijk een fysiek-actieve rol in de wijk krijgen, is bij de uitvoering van beperkte leefbaarheidsactiviteiten in de wijk. Vaak is deze inbreng van bewoners echter 'ceremonieel' van aard.

In de samenwerking met de wijkpartners is de opstelling van Woonbron in het algemeen relatief lijdelijk en reactief te noemen. Het initiatief voor activiteiten en maatregelen komt vooral van de gemeente. Dit geldt bijvoorbeeld voor de onderlinge afstemming van de leefbaarheidsbegroting van Woonbron en het leefbaarheidsprogramma van de gemeente (waartoe de gemeentelijke wijkcoördinator het initiatief heeft genomen) en de afstemming van het beheerplan van Woonbron met de (beheer-)plannen van de gemeente. Aan de andere kant heeft Woonbron zich onlangs op eigen initiatief aangesloten bij de wijkshouwen van gemeente en bewoners.

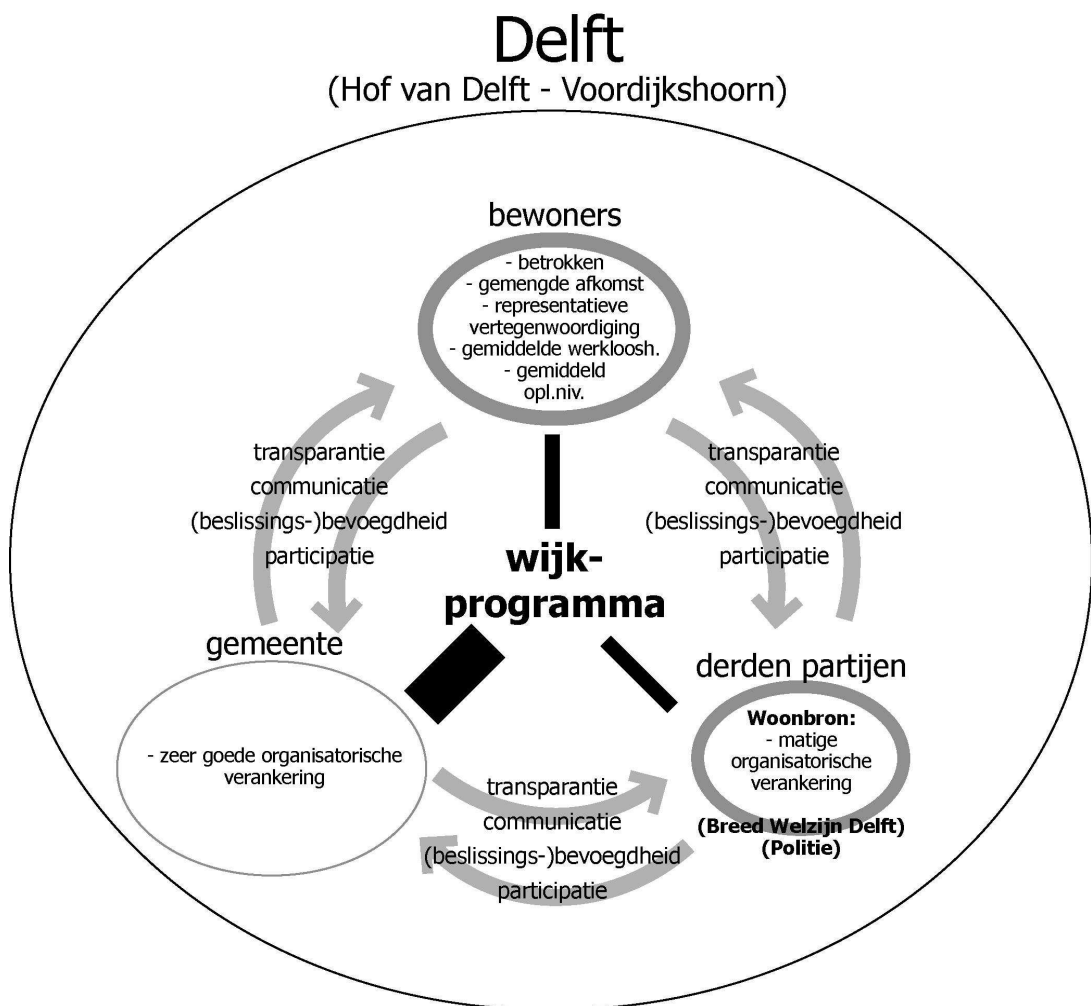
5.4.5 Conclusies Delft

Sterke organisatorische verankering van wijkgericht werken

De Delftse wijkaanpak bestaat nu tien jaar en is te typeren als een structurele manier van werken volgens een strikte, vaste methodiek. Dit heeft erin geresulteerd dat de aanpak, die in de tussenliggende periode logischerwijs wel enige beperkte aanpassingen heeft

ondergaan, volgens vaste patronen verloopt en ook voor de partners herkenbare stappen heeft, inclusief de bijbehorende 'producten'.

De gemeentelijke actoren die bij het wijkgericht werken betrokken zijn hebben hiernaast, vooral door de zelfstandige organisatorische plaats die zij hebben en de daarbij behorende status, een voorname rol. Zij kunnen vanuit die positie het (belang van) wijkgericht werken voortdurend borgen in de beleidsvorming en -uitvoering. De focus ligt daarbij op tastbare, concrete resultaten van de werkwijze.

Figuur 6: Analysemodel Delft

Gerichtheid van de gemeente op alle bewoners in plaats van op bewonersverenigingen

Opvallend aan de Delftse wijkaanpak is dat de gemeente zich richt op individuele bewoners in plaats van op de gebruikelijke 'voorportalen', te weten de

bewonersverenigingen en -organisaties. Als motief daarvoor noemt de gemeente het feit dat alle bewoners mee zouden moeten kunnen doen aan wijkgericht werken in het algemeen en de Delftse wijkaanpak in het bijzonder. Daar zich 'slechts' te richten op georganiseerde verbanden vreest de gemeente dat het immer dezelfde bewoners zijn die participeren in de wijkaanpak, waardoor nieuwe, verfrissende invloeden ongewild zouden kunnen worden genegeerd.

Eenzijds kan op basis van het bovenstaande kenmerk worden gesteld dat de gemeente Delft geen al te groot vertrouwen stelt in de representativiteit van de bestaande bewonersverenigingen en -organisaties, terwijl zij anderzijds tracht een zo groot mogelijk sociaal kapitaal in de wijken aan te boren.

Overdracht van bevoegdheden voor geen van de partijen aan de orde

Voor zowel de bewoners, de gemeente als de woningbouwcorporatie is de overdracht van bevoegdheden niet aan de orde. De bewoners achten zichzelf niet in staat om de vaak complexe, multidisciplinaire opgaven op wijkniveau aan te pakken. De gemeente houdt uiteindelijk toch liever zelf de regie over de te ontwikkelen activiteiten en maatregelen. Waarschijnlijk speelt ook hier de veronderstelling die de gemeente heeft over de bewonersvertegenwoordiging: bewonersorganisaties en -verenigingen zijn niet representatief voor alle bewoners en om die reden geen eerste aanspreekpunt voor de gemeente. De woningbouwcorporatie is in de praktijk nog relatief te kort ingewijd in het wijkgericht werken om over een overdracht van bevoegdheden na te denken.

5.5 De conclusies uit Vlaardingen, Heemskerk en Delft vergeleken

In de voorgaande paragrafen zijn de praktische bevindingen uit de drie verschillende gemeenten geanalyseerd en zijn de meest in het oog springende opvallendheden per gemeente aangestipt. In deze paragraaf worden de drie gemeenten ten slotte onderling vergeleken.

Bewoners en hun organisatie van wijkgericht werken

Het aantal bewonersorganisaties en de activiteiten die zij organiseren zijn in de drie onderzochte gemeenten vergelijkbaar: zowel Vlaardingen, Heemkerk als Delft kennen relatief veel bewonersorganisaties die structureel en met grote regelmaat buurtactiviteiten organiseren.

De Heemskerkse bewonersorganisatie (Bretagnestraat e.o.) is de enige die representatief is voor de wijkbewoners. De bewonersorganisaties in Vlaardingen (Tramonta) en Delft (Hof van Delft / Voordijkshoorn) hebben, in tegenstelling tot de wijkopbouw, niet of nauwelijks allochtone leden en hebben te maken met een vergrijzend ledenbestand. De mate van representativiteit is niet van invloed gebleken op het functioneren van buurtcontracten en/of wijkgericht werken. Tramonta heeft de meeste leden, gevolgd door Hof van Delft - Voordijkshoorn. Bewonersvereniging Bretagnestraat e.o. heeft de minste leden.

Naast de hoogste participatiegraad heeft Tramonta ook de meest actieve en betrokken leden en de meest professionele verenigingsstructuur. Hof van Delft - Voordijkshoorn heeft de minst actieve leden. In dit kader is ook te plaatsen dat de Delftse en de Heemskerkse organisaties in hoofdzaak steunen op hun voorzitter, terwijl Tramonta een volledig, nevensgeschikt bestuur heeft. Het is duidelijk dat de afhankelijk van de voorzitter de verenigingen als wijkpartner kwetsbaar maakt.

Opvallend –en je zou bijna kunnen zeggen in tegenspraak met de bovenstaande constatering- is dat de Vlaardingse bewoners de enige zijn die niet direct het voordeel zien van het buurtcontract, terwijl de Delftse bewoners (financieren en inspraak) en die uit Heemskerk (inspraak) dat voordeel goed in de gaten hebben en ook uitdrukkelijk benoemen. De Vlaardingse bewoners hebben in vergelijking met de twee andere gemeenten het laagste opleidingsniveau en de hoogste werkloosheid, maar dit blijkt de betrokkenheid en de creativiteit in hun contacten met de gemeente en de corporatie niet in de weg te staan. Assertiviteit en vasthoudendheid blijken als kernkwaliteiten van bewoners een grotere invloed te hebben op het functioneren van wijkgericht werken.

Gemeenten en wijkgericht werken

De Vlaardingse gemeentelijke organisatie is het meest intern gericht, zoekt het minst contact met de overige wijkpartners en is vooral planmatig ingericht. In de gemeenten Heemskerk en Delft is de organisatorische verankering van wijkgericht werken zeer sterk. Een cruciale factor die van invloed is gebleken op wijkgericht werken is de consequente manier waarop de werkwijze wordt doorgevoerd en de status die de bij het wijkgericht werken betrokken functionarissen in de organisatie hebben.

De communicatie en transparantie van de gemeenten Delft en Heemskerk worden door de bewoners en de betreffende woningbouwcorporaties goed tot zeer goed gewaardeerd.

De communicatie en transparantie van de gemeente Vlaardingen krijgen van bewoners en woningbouwcorporatie een onvoldoende. Afspraken, die in veel gevallen niet concreet zijn, worden over het algemeen niet goed nagekomen en de gemeente heeft slechts incidenteel evaluatiemomenten in het wijkgericht werken ingebouwd. De gemeenten Heemskerk en Delft hebben standaard evaluatiemomenten. Wellicht is de basis van het bovenstaande te vinden in de attitude van de gemeenten ten opzichte van het wijkgericht werken en de directe voordelen die zij daarvan zien. De gemeente Vlaardingen ziet wel voordelen van het werken met een buurtcontract, maar die liggen vooral op het vlak van efficiëntie. De voordelen die de gemeenten Delft en Heemskerk zien - bewonersbetrokkenheid, draagvlak voor beleid en versterking van de sociale cohesie- zijn fundamenteler te noemen.

Communicatie en transparantie blijken van grote invloed op de bereidheid van bewoners om te participeren in de wijk en om het daartoe benodigde vertrouwen te winnen. Daarbij valt op, dat de grondhouding van bewoners ten opzichte van de grotere instituties zoals gemeente en woningbouwcorporatie, nog steeds argwanend is.

Woningbouwcorporaties en wijkgericht werken

De woningbouwcorporatie in Vlaardingen is het meest en ook het langst betrokken bij wijkgericht werken. Zij toont, gezien de ervaring ermee, ook de meeste drang tot innovatie met betrekking tot het onderwerp en kan in die zin als katalysator werken. De woningbouwcorporatie in Delft is het kortst betrokken bij het wijkgericht werken en neigt ertoe om zich het meest te richten op het eigenbelang daarbij. Zij ziet dan ook het minst van de drie corporaties de meerwaarde en directe voordelen van wijkgericht werken. De corporaties in Heemskerk en Delft zijn op initiatief van de gemeente betrokken, terwijl in Vlaardingen gesteld kan worden dat dit initiatief bij de corporatie (richting gemeente) heeft gelegen.

Wat is de inhoud van het buurtcontract c.q. het wijkgericht werken?

Over het algemeen willen de drie onderzochte gemeenten het buurtcontract c.q. het wijkgericht werken beperken tot fysieke zaken van een beperkte omvang. De gemeente Delft toont daarbij de grootste terughoudendheid als het gaat om de overdracht van beslissingsbevoegdheid. De Vlaardingse woningbouwcorporatie gaat daarin het meest ver; de overdracht van beslissingsbevoegdheid zou wat haar betreft zelfs sociale aangelegenheden kunnen inhouden, met de daarbij behorende budgetten.

Voor alle bewoners geldt dat de inhoud van het buurtcontract c.q. wijkgericht werken beperkt dient te zijn tot zuiver fysieke maatregelen in de eigen woon- en leefomgeving. Verantwoordelijkheid daarvoor wordt door bewoners van de drie gemeenten stelselmatig van de hand gewezen; dat is voor hen de verantwoordelijkheid van het 'bevoegde gezag', de gemeente en de woningbouwcorporatie. Gesteld kan worden dat de bereidheid van bewoners om te participeren bij het wijkgericht werken en/of buurtcontracten gestoeld is op één gedachte: de mogelijkheid om met de gemeente en de woningbouwcorporatie in contact te treden, afspraken te maken en de (tijdige) uitvoering te controleren.

Buurtbrunch werpt al direct de vruchten af

VLAARDINGEN
Een brunch om de wijkbewoners met elkaar in contact te brengen en te informeren over te ontloopen activiteiten in de buurt. Het idee, dat zaterdag in de Vlaardingse Westwijk gestalte kreeg, is goed aangevallen. Er komt een vervolg.

Aanvankelijke Roestkoffie in h
maar uite
mog goed
pand aan
na een u

West op z'n best

Ook Sinterklaas moet weer de Westwijk in

Op 11 november houdt 'West op z'n best' een lampenontsteking door de wijk. Het wordt de derde editie. Verder is het de bedoeling dat Sinterklaas weer de Westwijk in komt. Sint Nicolaas reed vroeger de wijk in en kinderen konden met hem op de foto. Maar aan die intocht kwam een einde. „De wijkvereniging was zo gesloten, dat het niet meer was op te brengen,”

weet Bazuin. Nu moet de Sint terugkomen met een Zwarte Pieten toneelstuk. Toneelgroep de Fakkel verzorgt de voorstelling. Verder hebben oude bewoners aangegeven behoefte te hebben aan een licht festijn. Bewoners betrekken in de wijk blijft een belangrijk... „Het is echt geen verplichting om meteen actief te worden. Een keer meehelpen kan ook,” verzekert Bazuin. „Je ontmoet

leuke mensen en wordt er zelf ook wijzer van,” vertelt ze enthousiast. De gemeente vindt 'West op z'n best' ook te vinden. De vereniging wordt betrokken bij schouwen, en de plaatsing van het gedenkplaatje langs de rijksweg. Ook op het gebied van plannen wordt de vereniging geïnformeerd. „We worden betrokken en informeren de achterban.”

in de wijk te willen
zijn we ontzettend
binnen en al gelu-
de bijeenkomsten
met koffie of mun-
tref is de brunch
vest op z'n best is
ns credo.”

IMAGOPROBLEEM

Waterweg Wonen aan de slag in de Westwijk

HJALMAR TEUNISSEN
VLAARDINGEN

De Westwijk is veel in het n...
zie nu niet d...
je graag als
wijk leest. D...
ving van s...
ven en een sch...
lichte dag door...
drijft met een v...

Het is heel v...
denken,” zegt...
Waterweg. W...
voor het imago...
land graag ander...
gebouwen.”

Toch benadrukt ze dat de Westwijk helemaal geen verkeerde plek is om te wonen. „Ik heb in allerlei wijken gewerkt, maar ik vind de Westwijk aantrekkelijk. Veel groen, water, gezellige woningen; dat is de kracht van de wijk. Als je hier woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.”

Sinds anderhalf jaar besteedt Waterweg Wonen, in samenwerking met de gemeente en de politie, extra

Als je hier in de Westwijk woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.

WESTWIJK Bewoners willen oude wijkgevoel terugkrijgen

„We willen laten zien dat de wijk leuk is”

TATIANA WATERINK
VLAARDINGEN

Waterweg Wonen heeft een map vol met leefbaarheidsprojecten. Bakfiets Doen! bijvoorbeeld van kunstenaar Miriam Reeders: koffie drinken op een plek of instelling in de Westwijk waar veel bewoners voorbij lopen opdat ze niet eens wisten dat het bestond. Een ander voorbeeld is 'Aan de hand van oude meesters', een project van Esther Didden: allicht en autoch...
tonen vrouwen maken samen sieraden.

...
verlozen is. De...
jonge zedinnen in datwoonings...
zorgt voor drinkke bewoning, dus ook voor meer overlast. De doorstrom in de datwoonings is ook heel snel. Tegelijkertijd hebben we veel trouwe huurders die al vijftig jaar in de Westwijk wonen.”

„Verder houden we erin in de twee jaar een leefbaarheidsmonitor waarmee we de bewoners vragen wat ze van hun wijk vinden, dat is voor ons heel belangrijk. Dit jaar is dat ook gevoegd aan mensen te...

Daarnaast is Waterweg Wonen al lang begonnen met het project ject Thuis in de Westwijk. Een aantal aspirant-huurders van de hoogste woningen van Waterweg Wonen zijn nu hun oude huis al opgevoerd door een mede-eigenaar. Die verelt de Westwijkregels zoals: vuilnis

Breek: „De eerste ronde is bijzonder goed verlopen. Er zaten vrouwen bij die dertig jaar niet buiten de deur waren geweest.”
Daarnaast is er onlangs een glossy voor de bewoners van de Westwijk verspreid. „Onderfussen bij de buren”, Breek. „We willen ook laten zien dat bewoners verhalen van gewone mensen uit de Westwijk.”

nen. Immers...
sprek je elkaar ook makkelijk...
aan op gedrag. Juidt het principe. „Het bevordert de sociale cohesie,” zeggen de twee.

„Elkaar gedag zeggen en je thuis voelen in de wijk,” voegt Marjo Bazuin er aan toe. „Daar draait het om.” Als volgende activiteit die ze organiseren, staat het Wijkboonfestijn

„We bereiken de mensen wel, maar het is een kwestie van volhouden.”

Verder gaan cliënten van Stichting Ipse de Westwijk in op zoek naar zwerfhuizen. Breek: „De ploeg is bijzonder enthousiast. Je ziet het ook echt heel erg als ze zijn geweest; de wijkmeester krijgt nu meer de tijd om de postkasten door te lopen. De bewoners zijn er trots op en Ipse ook. We kijken nu of we het kunnen uitbreiden naar andere wijken.”

Le active...
urbibrunch hebben de dames z...
ders deur aan deur verspreid. Het fe...
vede ze slechts twintig reacties op.

„Dat is heel erg winst,” verwacht Marjo Bazuin. Maar ze wordt er niet door ontmoedigd. „De reacties op de brunch waren zo positief. Mensen waren heel erg enthousiast,” vertelt Bazuin. En dat stimuleert het

tweetal. Een andere doelgroep: het wijk die moeilijk is te bereiken, zijn de allochtone bewoners. „Het contact leggen we via de netwerken voor kinderen. In hun kleuterklas krijg je de ouders mee,” zegt Mimiëke Roest. Ze leren ze veel van en over elkaar. Dat draagt ook weer bij aan de onderlinge verstandhouding.

6 Afsluitend: algemene conclusies

6.1 Conclusies

De doelstelling van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de werking van buurtcontracten en het onderzoeken van de factoren die van invloed zijn op het functioneren ervan. Hiernaast zou specifiek bezien worden welke voorwaarden noodzakelijk zijn om tot een goede werking van buurtcontracten te komen in gemeenten in het algemeen en in de gemeente Vlaardingen in het bijzonder.

De centrale onderzoeksvraag is daarna als volgt geformuleerd:

Welke factoren zijn van invloed op het functioneren van buurtcontracten en welke daarvan zijn bepalend voor een goede werking van buurtcontracten in de gemeente Vlaardingen?

Aan de hand van de theorie in hoofdstuk 2 is een kader geschapen op basis waarvan we naar een drietal casussen zijn gaan kijken. De hiervoor gekozen theorie is te verdelen in vier categorieën te weten: de buurt als sociale constructie, bewonersbetrokkenheid, overdracht van beslissingsbevoegdheid en sturingstheorieën van de overheid. Om buurtcontracten te definiëren als beleidsinstrument is met name het laatste deel relevant.

Buurtcontracten kunnen gezien worden als voortvloeisel van de New Public Management theorie. In hoofdstuk 2 halen we hiervoor Bordewijk en Klaasen (2000) en Ringeling (1993) aan. Bordewijk en Klaassen stellen onder andere dat contractmanagement in de eerste plaats leidt tot wederzijdse duidelijkheid over afspraken tussen contractpartijen. Het zou moeten prikkelen en aanzetten tot efficiënt handelen. Verder zou contractmanagement de nadruk leggen op verantwoordelijkheden, leiden tot kwantificeerbare standaards en (prestatie-)indicatoren en moeten de resultaten te controleren zijn aan de hand van outputs. We kunnen nu aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek stellen dat buurtcontracten aan dit gestelde voldoen. Met name in Heemskerk hebben we gezien dat buurtcontracten leiden tot duidelijkheid voor alle

betrokken partijen, vooral bevorderd door het hanteren van concrete afspraken en de resultaatgerichtheid die daaruit spreekt, en dat het proces rondom buurtcontracten de betrokkenen prikkelt en aanzet tot integraal denken.

Duidelijkheid op het inhoudelijke vlak is echter nog niet voldoende. Wij hebben gezien dat daarnaast de organisatie van wijkgericht werken en de organisatie van de daarbij betrokken partijen van invloed is op het functioneren van de werkwijze in de praktijk.

Professionaliteit

Een belangrijke factor bij het functioneren van (de werkwijze rondom) buurtcontracten is de professionaliteit van de betrokken organisaties. Hoe professioneler de gemeente, de woningbouwcorporatie en de bewoners zich opstellen en organiseren, hoe beter de werkwijze functioneert. De gemeenten Heemskerk en Delft, bewonersvereniging Tramonta (Vlaardingen) en woningbouwcorporatie Waterweg Wonen (Vlaardingen) zijn hiervan exponenten. Gezien de Vlaardingse praktijk is wel een voorwaarde gebleken dat *alle* betrokken partijen zich professioneel opstellen.

Openheid

Een open communicatie blijkt dan ook de tweede, belangrijke factor die het functioneren van buurtcontracten mede bepaalt. In dit kader haalden we in hoofdstuk 2 de theorie van Government Governance als beschreven door Bartholomeus, Goyen en Oosterom aan (1999). Zij stelden dat "transparantie van beleid het meest importante criterium is voor effectief toezicht voor zowel intern als extern betrokkenen" en wezen op het belang van "een open wijze van communiceren ten behoeve van alle belanghebbenden". Ook hiervoor vinden we in Heemskerk het bewijs. Met de daar gekozen consequente wijze van communiceren en transparante aanpak heeft men het vertrouwen van bewoners weten te winnen. Hoe anders is het beeld in Vlaardingen, waar bewoners niet geïnformeerd werden over (de reden van) het uitstel van bepaalde renovatiemaatregelen en waar bepaalde beloften niet werden nagekomen.

Consequent in aanpak

Naast de openheid is ook de consequente aanpak in de communicatie een belangrijke factor gebleken. Door steeds weer te wijzen op gemaakte procesafspraken en de (gemeentelijke) organisatie hier geheel op in te richten, wat men in Heemskerk en Delft heeft gedaan, wordt de werkwijze op een bepaald moment voor alle betrokkenen gemeengoed.

Sociaal vermogen

Het functioneren van een buurtcontract en de vraag wat met buurtcontracten overgelaten kan worden aan bewoners, wordt sterk bepaald door het 'sociaal vermogen' van een buurt en de kwaliteiten van de bewoners ervan. Hoe homogener een buurt, hoe sterker de onderlinge verbanden en hoe groter de kwaliteiten van de buurtbewoners, hoe meer gemeenten aan die bewoners over kunnen laten. De soort buurt blijkt hierbij van veel minder invloed te zijn.

In Heemskerk hebben we gezien dat een centrale figuur in de buurt van alle bewoners voldoende vertrouwen genoot waardoor gemeenten hem voor veel zaken als gesprekspartner kon aanwenden. Hierbij ging het niet alleen om het organiseren van bepaalde activiteiten, maar ook om renovatieplannen en dergelijke. In Vlaardingen is een officieel ingeschreven buurtvereniging met een volgens statuten gekozen bestuur de gesprekspartner in de buurt.

Toch blijken de afspraken het niveau van 'buurtmarkten' en 'wijkbomen' nog niet te ontstijgen. Een vergelijkbare situatie zien we in Delft. In de onderzochte wijk zijn verschillende (officieuze) buurtverenigingen actief, maar de gemeente maakt men hen geen afspraken omdat zij, door de gemêleerdheid van de wijk, bang is bepaalde bevolkingsgroepen buiten te sluiten. Gevolg is wel dat het moeilijk is om structurele afspraken te maken.

Een logische, maar daarom niet minder van belang zijnde, conclusie op dit gebied vormt nog het feit dat de bewonersverenigingen in algemene zin te maken hebben met een vergrijzend, afkalvend ledenbestand. Zowel in Heemskerk als in Delft heeft dit ertoe geleid dat de verenigingen in hoge mate afhankelijk zijn van hun voorzitter. Het spreekt voor zichzelf dat dit de continuïteit van de verenigingen als partner in de wijk bedreigt.

Buurtbudgetten

In alle drie de onderzochte wijken wordt gewerkt met vergelijkbare buurtbudgetten voor het organiseren van activiteiten. In Heemskerk en Vlaardingen bleken bewoners niet erg enthousiast over verbreding van de buurtbudgetten, omdat hierbij automatisch een verantwoordelijkheid hoort die men liever bij de gemeente en/of de woningbouwcorporatie laat liggen. Het enige doel van de bewoners om te participeren in de wijkaanpak is het feit dat zij op die manier direct afspraken met de gemeente en de corporatie kan maken en kan toezien op de nakoming ervan.

6.2 Aanbevelingen

Aan de hand van de onderzoeksresultaten hebben wij hieronder een aantal aanbevelingen opgesteld die Nederlandse gemeenten en met name de gemeente Vlaardingen kunnen helpen bij het invoeren van een wijkgerichte aanpak met behulp van buurtcontracten. Allereerst enkele algemene aanbevelingen.

Neem de tijd en maak er een gezamenlijke 'ontdekkingstocht' van

Maak een duidelijk plan aan de hand waarvan je het werken met buurtcontracten wilt vormgeven en invoeren. Neem hierbij niet al te grote stappen: houd er rekening mee dat de betrokken partijen (inclusief de gemeentelijke organisatie zelf!) zullen moeten wennen aan de nieuwe werkwijze en dat men bepaalde fases eerst zal moeten ervaren voordat men klaar is voor de volgende fase. Durf je als gemeente kwetsbaar op te stellen en wees vooral eerlijk en open. Maak duidelijk dat het een gezamenlijk proces is en dat je samen met de andere partijen op zoek gaat naar de beste manier van werken. Belangrijk is ook dat na iedere fase een gezamenlijke evaluatie plaatsvindt waarna (eveneens gezamenlijk) gekozen kan worden voor de verder te volgen aanpak.

Laat het initiatief zoveel mogelijk bij de bewoners

Bij het werken met buurtcontracten en wijkgericht werken in het algemeen is het van groot belang dat bewoners zich serieus genomen voelen. Door als gemeente altijd het initiatief te nemen als het gaat om structurele afspraken en bewoners hierbij te 'verplichten' mee te praten in 'ambtenarenjargon' zullen zij eerder geneigd zijn af te haken. Er blijft dan snel een klein groepje bewoners over terwijl een groot deel van de bewoners (bepaalde bevolkingsgroepen) niet meer gehoord wordt met misverstanden en onbegrip als gevolg (zie ook de ABCD-methode par. 2.3). Wees als gemeente vooral faciliterend en stimulerend en schuif waar mogelijk pas later aan. Durf buiten geijkte paden te denken als bewoners (als eerste belanghebbenden) aangeven daar behoefte aan te hebben of met afwijkende ideeën of oplossingen komen. Maak gebruik van hun creativiteit en moedig dit ook aan, niet alleen als het gaat om het organiseren van activiteiten, maar ook als het gaat om de aanpak van structurele zaken.

Bedenk gezamenlijk waarover je afspraken wilt maken

Bedenk samen met bewoners waarover je afspraken wilt maken (voor bewoners zijn dit veelal fysieke zaken) en bepaal gezamenlijk hoever je wilt gaan in de overdracht van beslissingsbevoegdheid en bijvoorbeeld het ter beschikking stellen van een (buurt-) budget. Bespreek dit ook met de bewoners en stel hierbij nadrukkelijk aan de orde dat bij

een beslissingsbevoegdheid ook zaken als representativiteit en verantwoording een rol spelen. Een oplossing kan zijn om bewonersverenigingen te vragen zich formeel in te laten schrijven zodat een gekozen bestuur namens de bewoners kan spreken en handelen (Tramonta, Vlaardingen). Een andere mogelijkheid is om altijd alle individuele bewoners te benaderen wanneer bepaalde besluiten genomen moeten worden en niet de bewonersverenigingen (Delft). Deze laatste mogelijkheid is alleen aan te bevelen, indien de gemêleerdheid van de wijk of buurt (en hierdoor de gebrekkige representativiteit van georganiseerde bewonersgroepen) hiertoe aanleiding geven.

Bovenstaande aanbevelingen zijn naast de gemeente Vlaardingen ook geldend voor andere gemeenten. De aanbevelingen hieronder, die in hoofdzaak zijn gebaseerd op de onderzochte Vlaardingse praktijk van wijkgericht werken, zijn specifiek gericht op de gemeente Vlaardingen en vormen zodoende een antwoord op het tweede deel van de centrale vraagstelling: *Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van buurtcontracten in de gemeente Vlaardingen?*

Communiceer duidelijk, consequent, eensluidend en eerlijk (Vlaardingen)

De aanpak in Heemskerk leert dat een duidelijke en eensluidende communicatie cruciaal is bij wijkgericht werken. Spreek hierbij zoveel mogelijk ook de taal van de bewoners en vermijdt het gebruik van 'ambtenarenjargon'. Maak van een contract ook zoveel mogelijk een echt contract. Laat het daadwerkelijk ondertekenen en laat het zien (verstuur het bijvoorbeeld naar alle bewoners). Blaas het misschien wat op indien dat helpt bij de bewustwording.

Stem de interne organisatie zoveel mogelijk af op de procesafspraken rondom buurtcontracten (Vlaardingen)

Het is belangrijk dat de (gemeentelijke) organisatie in lijn is met de insteek die gekozen wordt door te gaan werken met buurtcontracten. Dit betekent dat het mogelijk moet zijn zaken als werkplannen, beheerplannen tussentijds aan te passen indien in de wijk gemaakte afspraken hierom vragen. In Vlaardingen geven bewoners geven aan dat gemaakte afspraken vaak niet worden nagekomen. Zelfs wijkcoördinatoren geven toe dat zij intern regelmatig geen antwoord krijgen op in de wijk gestelde vragen. Dit gebrek aan slagkracht gaat absoluut ten koste van de geloofwaardigheid van de gemeente en is daarom funest bij de invoering van buurtcontracten.

Creëer een positie van gelijkwaardigheid van bewoners (Vlaardingen)

De ontevredenheid van bewoners richting -vooral- de gemeente is in de kern terug te voeren op de afhankelijkheid en het gevoel van machteloosheid dat daaruit kan ontstaan bij fricties. In navolging op een van de kernpunten van de ABCD-methode, inhoudend dat bewoners op zijn minst als gelijkwaardige partner bij de wijkontwikkeling moeten worden beschouwd (Davelaar et al., 2002), zou de gemeente Vlaardingen in dit punt moeten investeren. Te denken is hierbij aan het gemotiveerd laten zien wat met de inbreng van bewoners wordt gedaan (of juist niet wordt gedaan) en het faciliteren van bewonersverenigingen op meerdere gebieden.

Bronnen

- Bartholomeus, P. H. F., Goyen, M. C. E., et al., *Government Governance*. In., 1999.
- Blokland-Potters, T., *Wat stadsbewoners bindt: Sociale relaties in een achterstandswijk*. Kampen: Kok Agora, 1998.
- Bordewijk, P. en Klaassen, H. L., *Wij laten ons niet kennen: Een onderzoek naar het gebruik van kentallen bij negen grotere gemeenten*. Den Haag: V.N.G. Uitgeverij, 2000.
- Davelaar, M., Duyvendak, J. W., et al., *Wijken voor bewoners: Asset-Based Community Development in Nederland*. In. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut, 2002.
- Gemeente-Delft, www.gemeentedelft.nl. In., 2007-2008.
- Gemeente-Heemskerk, www.heemskerk.nl. In., 2007-2008.
- Gemeente-Vlaardingen, *Collegeprogramma 1994-1998*. In., 1994.
- Gemeente-Vlaardingen, *Ruimtelijke Structuurschets Vlaardingen 2020*. In., 2003.
- Gemeente-Vlaardingen, *Coalitieakkoord Vlaardingen*. In., 2006a.
- Gemeente-Vlaardingen, *Mensen maken de stad, Sociale structuurschets Gemeente Vlaardingen*. In., 2006b.
- Gemeente-Vlaardingen, *Leefbaarheidsprogramma Westwijk*. In., 2007.
- Gemeente-Vlaardingen, www.vlaardingen.nl. In., 2007-2008.
- Giddens, A., *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Stanford University Press, 1990.
- Gore, A., *Creating a Government that Works Better and Costs Less: Report of the National Performance Review*. New York: Times Books, 1993.
- Hazeu, C. A., *Institutionele economie: Een optiek op organisatie en sturingsvraagstukken*. Bussum: Uitgeverij Coutinho, 2000.
- Huygen, A. en Rijksschroeff, R., *Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten*. In S.-p. S. Vernieuwing. Rotterdam: Verwey-Jonker-Instituut, 2004.
- Komter, A. E., Burgers, J., et al., *Het cement van de samenleving: een verkennende studie naar solidariteit en cohesie*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2000.
- LPB, www.lpb.nl. In.: Landelijk Platform voor Wijkgericht Werken, 2007.

- McKnight, J. L. en Kretzmann, J., *Building Communities from the inside out: a path toward finding and mobilizing a community's assets*. Chicago: ACTA Publications, 1993.
- Nationale-Conventie, *Hart voor de Publieke Zaak: aanbevelingen van de nationale conventie voor de 21e eeuw*. In., 2006.
- Osborne, D. en Gaebler, T., *How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector*. Reading: Addison-Wesley, 1992.
- Putnam, R. D., *Bowling Alone: The collapse and revival of American community* New York: Simon & Schuster, 2000.
- Ringeling, A., *Het imago van de overheid*. Den Haag, 1993.
- S.C.P., *Sociale staat van Nederland*. In. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, 2005.
- Stichting-Atlas-voor-gemeenten, *Atlas voor gemeenten 2007*. In. Utrecht, 2007.
- Tramonta, www.tramonta.info. In., 2007-2008.
- Van den Brink, G. en De Ruijter, D., *Marginaal of Modern? Bestuurlijk advies inzake burgerschap onder migranten in Rotterdam*. In. Utrecht: NIZW, 2003.
- Van Thiel, S., *Bestuurskundig Onderzoek, een methodologische inleiding*. Bussum, 2007.
- Waterweg-Wonen, *LEMON-meting Vlaardingen 2006*. In., 2006.
- Waterweg-Wonen, www.waterwegwonen.nl. In., 2008.
- Webber, *Order in Diversity: Community Without Propinquity, in Cities and Space: The Future Use of Urban Land*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1963.
- Woon-op-Maat, www.woonopmaat.nl. In., 2007-2008.
- Woonbron, www.woonbron.nl. In., 2007-2008.

Buurtbrunch werpt al direct de vruchten af

VLAARDINGEN
Een brunch om de wijkbewoners met elkaar in contact te brengen en te informeren over te ontplooiën activiteiten in de buurt. Het idee, dat zaterdag in de Vlaardingse Westwijk gestalte kreeg, is goed aangeslagen. Er komt een vervolg.

Aanvank neemsters que Roest koffie in h maar uite nog goed i pand aan na een ti

West op z'n best

Ook Sinterklaas moet weer de Westwijk in

Op 11 november houdt 'West op z'n best' een lampionnenoptocht door de wijk. Het wordt de derde editie. Verder is het de bedoeling dat Sinterklaas weer de Westwijk in komt. Sint Nicolaas reed vroeger de wijk in en kinderen konden met hem op de foto, vertelt Marjo Bazuin. Maar aan die intocht kwam een einde. „De winkeliersvereniging was zo gekrompen, dat het niet meer was op te brengen,

weet Bazuin. Nu moet de Sint terugkomen, met een Zwarte Pieten toneelstuk. Toneelgroep de Fakkel verzorgt de voorstelling. Verder hebben oude bewoners aangegeven betrokken te hebben aan een high tea. Bewoners betrekken in de wijk blijft een lastige klus. „Het is echt geen verplichting om meteen actief te worden. Eén keer meehelpen kan ook,“ verzekert Bazuin. „Je ontmoet

leuke mensen en wordt er zelf ook wijzer van.“ vertelt ze enthousiast. De gemeente weet 'West op z'n best' ook te vinden. De vereniging wordt betrokken bij schouwen en de plaatsing van het geluidsscherm langs de rijksweg. Ook op het gebied van plannen wordt de vereniging geïnformeerd. „We worden betrokken en informeren de achterban.“

gemeld actief in de wijk te willen zijn we ontzettend bovendien al geluide bijeenkomsten met koffie of muetref is de brunch 'West op z'n best' is ns credo.”

IMAGOPROBLEEM

Waterweg Wonen aan de slag in de Westwijk

HJALMAR TEUNISSEN
VLAARDINGEN

De Westwijk is veel in het niet zijn nu niet d is graag als wijk leest. Diepteping van stagen vren en een schijp lichte dag door j dreigd met een v

„Het is heel verv denden,“ zegt le manager leefba Waterweg. Wc voor het inago van de W

Tech benadrukt ze dat de Westwijk helemaal geen verkeerde plek is om te wonen. „Ik heb in allerlei wijken gewerkt, maar ik vind de Westwijk fantastisch. Veel groen, water, gevarieerde woningen; dat is de kern van de wijk. Als je hier woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.“

Sinds anderhalf jaar hosteet Waterweg Wonen, in samenwerking met de gemeente en de politie, extra

Als je hier in de Westwijk woont, wil je nooit meer weg, zeggen veel bewoners.

Waterweg Wonen heeft een map vol met leefbaarheidsprojecten. Bakkie Doen! bij voorbeeld van kunstenaar Miriam Readers: koffie drinken naar plek of instelling in de Westwijk waar veel bewoners voorbij lopen omdat ze niet eens wisten dat het bestond.

Een ander voorbeeld is 'Aan de hand van oude meesters', een project van Esther Didden: allochtone en autochtone vrouwen maken samen sieraden.

„Verder houden we erin in de twee jaar een leefbaarheidsmonitor waarmee we de bewoners vragen wat ze van hun wijk vinden, dat is voor ons heel belangrijk. Dit jaar is dat ook gevraagd aan vrouwen met een eigen huis.“

Daarnaast is Waterweg Wonen onlangs begonnen met het proefproject 'Think in de Westwijk'. Een aantal aspirant-huurders van de hoogbouw woningen van Waterweg Wonen zijn in hun oude huis al ongeacht door een medewerker. Diever telt de Westwijkregels zoals: vuilnis

WESTWIJK

Bewoners willen oude wijkgevoel terugkrijgen

TATIANA WATERINK
VLAARDINGEN

'We willen laten zien dat de wijk leuk is'

Breek; „De eerste ronde is bijzonder goed verlopen. Er zaten vrouwen bij die dertig jaar niet buiten de deur waren geweest.“

Daarnaast is er onlangs een glossy verspreid, 'Ondertussen bij de bureu Breek; „We willen ook laten zien dat wonen in de Westwijk leuk is. Het zijn bijzondere verhalen van gewone mensen uit de Westwijk.“

nen. Immers, spreek je elkaar ook makkelijker aan op gedrag, luidt het principe. „Het bevordert de sociale cohesie,“ zeggen de twee.

„Elkaar gedag zeggen en je thuis voelen in de wijk,“ roept Marjo Bazuin er aan toe. „Daar draait het om.“ Als volgende activiteit die ze organiseren, staat het Wijkhoorfeest

We bereiken de mensen wel, maar het is een kwestie van volhouden.

op het programma. Thema van dat feest is de Kattenker, gebaseerd op een oud Vlaardings verhaal. Voor bewoners is er op die dag een brunch okken.

Verder gaan cliënten van Stichting Ipe de Westwijk in op zoek naar zwerfvuil. Breek; „De ploeg is bijzonder enthousiast. Je ziet het ook echt heel erg als ze zijn langs geweest; de wijkmeester krijgt nu meer de tijd om de portieken door te lopen. De bewoners zijn er trots op en Ipe ook. We kijken nu of we het kunnen uitbreiden naar andere wijk

„De actieve uitbrunch hebben de dames zo'n uitendzanders deur aan deur verspreid. Het leverde ze slechts twintig reacties op. „Dat is heel erg weinig,“ verrucht Marjo Bazuin. Maar ze wordt er niet door ontmoedigd. „De reacties op de brunch waren zo positief. Mensen waan heel erg enthousiast,“ vertelt Bazuin. En dat stimuleert het tweetal. Een andere doelgroep in de wijk die moeilijk is te bereiken, zijn de allochtone bewoners. „Het contact leggen we via de activiteiten voor kinderen. In hun kielzog krijg je de ouders mee,“ zegt Monique Roest. Zo leren ze veel van en over elkaar. Dat draagt ook weer bij aan de onderlinge verstandhouding.

A.1 Lijst met geïnterviewde personen

Vlaardingen:

- Thérèse de Goede (Voorzitter Bewonersvereniging Tramonta Vlaardingen)
- Otto van Bruggen (Wijkcoördinator Westwijk, Gemeente Vlaardingen)
- Rob van der Veen (Sr. Wijkcoördinator Babberspolder, Gemeente Vlaardingen)
- Frank Zijlmans (Afdelingshoofd, Openbare Werken, Gemeente Vlaardingen)
- Rob de Jonge (Gebiedsmanager West, Gemeente Vlaardingen)
- Ingrid Breek (Procesmanager Leefbaarheid Westwijk, Woningbouwcorporatie Waterweg Wonen, Vlaardingen)

Heemskerk:

- Cees van den Brink (Bureauhoofd Buurt & Veiligheid, Gemeente Heemskerk)
- Fred Keijner (Bewonersvereniging Bretagnestraat, Heemskerk)
- Guus van der Meijden (Manager Woningbeheer, Woningbouwcorporatie Woon op Maat, Heemskerk)

Delft:

- Monique Peltenburg (Vakteamhoofd Wijkzaken, Gemeente Delft)
- Jan de Vette (zeer betrokken bewoner en lokale bekendheid, Delft)
- Linda Burger (Woningbouwcorporatie Woonbron, Delft)

Overigen:

- Paul Zuiker (Directeur Emergent, Bureau voor samenlevingsontwikkeling)

A.2 Vragen interviews

Introductie

Vragen gemeente/corporatie:

1. Wat verstaat u onder een buurtcontract?
2. Wat was de aanleiding om met (iets als) buurtcontracten te gaan werken?
3. Wat is voor uw organisatie de doelstelling van het werken met buurtcontracten?
4. Bent u bij andere gemeenten/corporaties (binnen- of buitenland) te rade gegaan of heeft u zelf "het wiel uit moeten vinden"?
5. Hoe is de gemeente/corporatie te werk gegaan bij het invoeren van het werken met buurtcontracten (pilotbuurt of anders)?
6. Met wie (welke organisaties) heeft u een buurtcontract afgesloten?
7. Hoe lang heeft de invoering van buurtcontracten geduurd van idee tot ondertekening?
8. Welke zaken wilde u in ieder geval geregeld zien in het buurtcontract?
9. Is er over (bepaalde zaken in) het buurtcontract lang onderhandeld (was er een zgn. "heet hangijzer")?
10. Is een buurtcontract een bruikbaar instrument in elke buurt?
11. Aan welke voorwaarden dient een buurt in uw ogen te voldoen om in aanmerking te komen voor het afsluiten van een buurtcontract?
12. Hoe concreet is het buurtcontract?
13. Op welke gebieden mag de buurt nu zelf bepaalde zaken beslissen?
14. In hoeverre vindt er een bepaalde overdracht van beslissingsbevoegdheid plaats?
15. Krijgt de buurt de beschikking over een eigen budget?
16. Hoe houdt de gemeente/corporatie toezicht op hetgeen de buurt besluit (of andersom)?
17. Zijn er resultaatsafspraken (output of outcome) gemaakt en hoe worden de resultaten gemeten?
18. Wat vindt u het grootste voordeel (pluspunt) van het werken met buurtcontracten?
19. Kunnen wij een kopie van een buurtcontract krijgen?

Aanvullende vragen bewoners(-organisatie):

20. Wat is voor u als bewoners(-organisatie) de doelstelling m.b.t. het werken met buurtcontracten?

21. Wat is voor u het voordeel van het werken met een buurtcontract?
22. Hoe bewaakt u als (bewoners-)organisatie dat u namens de buurt spreekt (legitimiteit)?
23. Hoeveel bewoners heeft uw wijk/buurt en hoeveel bewoners vertegenwoordigt uw organisatie?
24. Hoe zou u uw wijk willen typeren (gemiddelde leeftijd, inkomensniveau, etniciteit, enz.)?
25. Hoeveel mensen zijn actief betrokken bij het proces (en zijn alle bevolkingsgroepen (leeftijd, etniciteit) hierbij vertegenwoordigd)?

A.3 Indicatorenscema

Theorie	Theoretische elementen	Hypothesen	Gerelateerde deelvraag	Indicatoren
De buurt als sociale constructie	Soort buurt	"Hoe sterker het sociaal netwerk in een buurt, hoe beter het contact met de (lokale) overheid."	b. Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van een buurtcontract?	- Aanwezigheid bewonersorganisaties - Representativiteit bewonersorganisaties - Aantal buurtactiviteiten
	Type bewoners	"Hoe sociaal vaardiger de bewoners, hoe beter zij de publieke zaak erkennen en hoe meer zij betrokken zijn bij de publieke zaak, hoe beter zij met een buurtcontract te bereiken zijn."		- Gebruik wijkvoorzieningen - Opleidingsniveau bewoners - Lidmaatschap van verenigingen - Bevolkingssamenstelling
	Participatiebereidheid	"Hoe groter de participatiebereidheid van bewoners, hoe beter de werking van een buurtcontract."		- Opkomst bij buurtbijeenkomsten - Aantal leden bewonersorganisatie
Bewoners-betrokkenheid	Kwaliteiten van individuele bewoners	"Hoe meer capaciteiten en vaardigheden bewoners van een buurt hebben, hoe groter de kans op een succesvolle werking van een buurtcontract."	b. Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van een buurtcontract?	- Opleidingsniveau bewoners - Creativiteit bewoners - Werkloosheidscijfer
Overdracht van beslissings-bevoegdheid	Overdracht van beslissings-bevoegdheid	"Hoe groter het voordeel dat voor de verschillende partijen met het werken met buurtcontracten te behalen valt, hoe groter de bereidheid om ermee te werken."	b. Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van een buurtcontract? c. Wat kan je als gemeente met een buurtcontract overlaten aan burgers?	- Voordelen buurtbewoners - Voordelen gemeente - Voordelen derden partijen
	Bewoners-vertegenwoordiging	"Hoe beter de bewonersvertegenwoordiging is georganiseerd, hoe beter de werking van een buurtcontract."		- Aanwezigheid bewonersorganisaties - Representativiteit bewonersorganisaties - Organisatievorm bewonersorganisaties
Sturingstheorieën van de overheid	Contractmanagement	"Hoe hoger de resultaatgerichtheid van partijen, hoe beter de werking van een buurtcontract."	a. Wat is een buurtcontract? b. Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van een buurtcontract?	- Concreetheid van afspraken - Naleving van afspraken - Geformuleerde doelstellingen - Aanwezigheid evaluaties en controlemomenten (buurtschouw?)
	Transparantie van beleid	"Hoe transparanter het beleid, hoe beter de werking van een buurtcontract."	b. Welke factoren zijn bepalend voor een goede werking van een buurtcontract?	- Nagaan bij de verschillende partijen hoe zij de mate van transparantie ervaren
	Wijze van communiceren	"Hoe opener en vollediger de communicatie tussen de betrokken partijen, hoe beter de werking van een buurtcontract."		- Aantal gezamenlijke bijeenkomsten - Wijze waarop het buurtcontract gepresenteerd wordt - Nagaan bij de verschillende partijen hoe zij de onderlinge communicatie ervaren